

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

Valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimas

2003–2012

medžiaga diskusijoms

ŠVIETIMO APRŪPINIMO CENTRAS

VILNIUS 2012

Švietimo ir mokslo ministerija leidžia leidinį apie Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams įgyvendinimą. Šis leidinys skirtas politikams, švietimo vadybininkams, mokslininkams, taip pat visiems, kuriuos domina informacija apie šalies švietimą.

Pasiūlymus, komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (Ricardas.Alisauskas@smm.lt).

REDAKCINĖ GRUPĖ:

Vaidas Bacys (pirmininkas)
Ričardas Ališauskas
Eduardas Daujotis
dr. Rita Dukynaitė
Gražvydas Kazakevičius
Birutė Miškinienė
dr. Nerija Putinaitė
Gražina Šeibokienė
Veronika Šiurkienė

LEIDINIO RENGĖJAI:

Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus darbuotojai: skyriaus vedėjas dr. Antanas Valantinas, metodininkai dr. Sandra Balevičienė, Robertas Bartaševičius, Laima Paurienė, dr. Vaiva Vaicekauskienė, Donata Vaičiūnaitė

STATISTINIUS ŠVIETIMO DUOMENIS, INFORMACIJĄ TEIKĖ BEI KONSULTAVO:

Švietimo ir mokslo ministerija: Teresa Aidukienė, Toma Baltrukonytė, Aušra Birietienė, Loreta Gražalienė, Ilona Grigaravičienė, dr. Mečislavas Griškevičius, Laima Jankauskienė, Indrė Jociūtė, Rimantas Jokimaitis, Antanas Levickas, Daina Lukošiušienė, Kristina Markelienė, Egidija Nausėdienė, Jolanta Navickaitė, Viktorija Pachalkienė, Vaida Paltanavičiūtė, Rasa Povilavičiūtė, Irena Raudienė, Audronė Razmantienė, Aleksandra Sokolova, Marytė Speičienė, Gražina Šeibokienė, Algimantas Šimaitis, Agnė Tautkutė-Šturo, Audronė Šuminienė, Ričardas Totoraitis, Giedrė Vėsulaitė, Jūratė Vosylytė-Abromaitienė, Jolanta Zabietienė, dr. Loreta Žadeikaitė

Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra: Evaldas Bakonis, dr. Gražina Čiuladienė

Lietuvos statistikos departamentas: Salvinija Chomičienė, Daiva Krajašaitė, Daiva Marcinkevičienė, Valentina Samienė

Švietimo informacinių technologijų centras: dr. Vaino Brazdeikis, Aurimas Pokvytis, Ingrida Šiaučiulienė, Irena Vainorienė

Studijų kokybės vertinimo centras: Eimantė Gečytė, Grytė Ruzgė, Nora Skaburskienė

Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras: Žemyna Pauliukaitė, Jurgita Petrauskienė, dr. Rimantas Skirmantas

Nacionalinis egzaminų centras: dr. Daiva Bigelienė, Teresė Blaževičienė, Mindaugas Stundža

Pilietinės visuomenės institutas: dr. Darius Kuolys, dr. Rūta Žiliukaitė

MAKETUOTOJAS Gintautas Vaitonis

REDAKTORĖ Mimoza Kligienė

Švietimo ir mokslo ministerija teikia visuomenei Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo apžvalgą.

Lietuvos švietimo 2003–2012 m. strategijos kūrimą inicijavo Prezidentas Valdas Adamkus. 1999 m. prie Prezidentūros jis subūrė darbo grupę iš įvairių partijų atstovų, į pagalbą pasitelkta ekspertų. Išleistas leidinys „Švietimo gairės. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. 2003–2012 metai“ tapo pagrindu Lietuvos Respublikos Seimui priimti Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatas. Tuo metu nuspręsta dėl trijų bendrųjų švietimo plėtotės siekių:

1) sukuriama veiksminga ir darni, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionalių išteklių naudojimu pagrįsta švietimo sistema;

2) išplėtojama tęstinė, mokymąsi visą gyvenimą laiduojanti ir prieinama, socialiai teisinga švietimo sistema;

3) užtikrinama švietimo kokybė, atitinkanti atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens, visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje Strategijos įgyvendinimo programoje nurodytos 5 pertvarkos kryptys: valdymo, infrastruktūros, paramos, turinio, personalo tobulinimas.

Valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimo laikotarpiu švietimo sistemoje pradėta diegti atsakingo valdymo sistema, pagrįsta visų švietimo lygmenų būklės analize: sukurta švietimo stebėsenos ir analizės sistema ir švietimo valdymo informacinė sistema (ŠVIS), švietimo srities politiniai sprendimai pradėti grįsti informacija, gaunama iš tarptautinių ir nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų, švietimo būklės tyrimų, politikos analizės ataskaitų ir kt. Švietimo valdymas pradėtas decentralizuoti ir dekoncentruoti: daugiau galių priimti sprendimus suteikta mokyklų steigėjams ir bendruomenėms, palaipsniui pradėtas didinti mokyklų bendruomenių savarankiškumas. Visuose švietimo lygmenyse įdiegtas strateginis planavimas, šiuolaikinė įsivertinimo ir išorinio vertinimo kultūra. Įgyvendinant Strategiją, buvo siekiama skatinti privačias investicijas į švietimą. Vis daugiau steigiama privačių švietimo įstaigų. Finansavimo principas „pinigai paskui mokinį“ įgyvendintas visose švietimo grandyse. Bendrojo ugdymo mokinio krepšeliui skiriamos lėšos kasmet didėjo ir padėjo užtikrinti stabilius pedagogų atlyginimus ir ugdymo prieinamumą visiems šalies vaikams, neatsižvelgiant į jų gyvenamąją vietą. Siekiama pereiti prie švietimo finansavimo iš kelių šaltinių, panaudojant ES struktūrinių projektų lėšas, švietimo naujoves pagrįsti finansaiškai – tai padėjo užtikrinti švietimui aktualių ir prioritetinių sričių finansavimą ekonominio sunkmečio sąlygomis. Padaugėjo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigas lankančių 1–6 metų vaikų, mokinių profesinio mokymo

įstaigose, augo vidurinio išsilavinimo siekiančių ir jį įgyjančių profesinio mokymo įstaigose asmenų skaičius, sumažėjo 18–24 metų jaunuolių, neturinčių vidurinio išsilavinimo ir nesimokančių, dalis. Įgyvendinamos ugdymo kartu su visais mokiniais idėjos: tik 1,2 proc. specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdomi specialiosiose įstaigose ar klasėse. Išaugo mokinių vežiojimo į mokyklą ir iš mokyklos mastas, padidėjo biudžeto išlaidos mokinių maitinimui, profesinio mokymo įstaigų mokiniai ir aukštųjų mokyklų studentai aprūpinami bendrabučiais, studentams teiktos valstybės paskolos arba valstybės remiamos paskolos mokamų studijų kainai kompensuoti.

Nors padaryta svarbių darbų, ir toliau būtina gerinti visų švietimo lygmenų kokybę. Tarptautiniai ir nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai ir mokyklų išorinio vertinimo rezultatai rodo, kad ugdymo procese vis dar vyrauja mokytojo, o ne mokinių aktyvia veikla grindžiami ugdymo metodai, daugiau dėmesio teikiama žinioms ir supratimui, o ne žinių taikymui praktikoje. Kol kas nedžiugina ir tai, kad iš visų Lietuvos aukštųjų mokyklų pagal tarptautinio rangavimo metodikas (ARWU ir WUR) tik Vilniaus universitetas pateko į 600 geriausių aukštųjų mokyklų sąrašą.

Tikimės sulaukti pedagogų ir kitų visuomenės grupių narių pastabų, naudingų kitam strateginiam laikotarpiui.

Švietimo ir mokslo ministras

Gintaras Steponavičius

Turinys

Įvadas. Trumpa Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams kūrimo ir įgyvendinimo istorija	6
I TIKSLAS	10
Veiksmingos ir darnios, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionalių išteklių naudojimu pagrįstos švietimo sistemos kūrimas	
II TIKSLAS	16
Tęstinės, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančios ir prieinamos, socialiai teisingos švietimo sistemos plėtotė	
III TIKSLAS	22
Švietimo kokybės, atitinkančios atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens, visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius, užtikrinimas	
Ankstyvasis dalyvavimas švietime (1 siekinys)	42
Socialinių mokymosi ir studijų sąlygų sudarymas visiems asmenims (2 siekinys)	49
Pagrindinio išsilavinimo visuotinumumas (3 siekinys)	59
Vidurinio išsilavinimo prieinamumas (4 siekinys)	63
Mokymosi galimybių užtikrinimas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams ir jaunuoliams (5 siekinys)	66
Studijų prieinamumas (6 siekinys)	73
Anksti švietimo sistemą paliekantys asmenys (7 siekinys)	80
Darbingo amžiaus gyventojų mokymasis visą gyvenimą (8 siekinys)	82
Lietuvos gyventojų galimybės ir gebėjimai naudotis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis (9 siekinys)	85
Mokinių mokymosi pasiekimai (10 siekinys)	91
Jaunimo ir suaugusiųjų pilietinis aktyvumas (11 siekinys)	95
Užsienio kalbų mokymasis bendrojo ugdymo mokyklose (12 siekinys)	98
Tikslųjų ir gamtos mokslų populiarumo didinimas (13 siekinys)	100
Santrumpos, paaiškinimai	104

Įvadas. Trumpa Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams kūrimo ir įgyvendinimo istorija

Lietuvos švietimo strategijos 2003–2012 metams kūrimą inicijavo Prezidentas Valdas Adamkus, aktyviai talkinant patarėjui Dariui Kuoliui. Sutarus su tuometiniu švietimo ministru Kornelijumi Plateliumi, 1999 m. prie Prezidentūros suburta darbo grupė iš įvairių partijų atstovų, kuriai į pagalbą pasitelkta ekspertų. Šios grupės darbo rezultatas – leidinys „Švietimo gairės. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. 2003–2012 metai“, išleistas 2002 m. rudenį ir pristatytas visuomenei Prezidentūroje kaip praktinę švietimo ateities viziją, dėl kurios turėtų susitarti visuomenė, parlamentinės partijos ir valstybė apskritai.

„Gairių“ leidinyje buvo apžvelgta dešimtmečio švietimo reformos patirtis, švietimo būklė ir įvardinti nauji iššūkiai, kuriuos turint omenyje reikėtų modeliuoti švietimo ateitį: laisvė, globalizacija, informacijos sprogymas, sparti kaita ir visuomenės išsiskaidymas. Numatytos trys švietimo politikos kryptys, išdėstytos tokiu būdu:

1. Efektyvi ir darni sistema

- Politikos formavimas ir valdymas
- Efektyvus finansavimas ir išteklių naudojimas
- Lanksti ir atvira struktūra
- Modernus švietimo tinklas
- Savarankiška ir atvira mokykla: švietimo ir gyvenimo praktikos ryšys

2. Prieinamumo, socialinio teisingumo ir tęstinumo laidavimas

- Lygios starto galimybės
- Socialiai teisingos mokymosi ir studijų sąlygos
- Mokymasis visą gyvenimą: švietimo formų įvairovė ir atvirumas

3. Kokybės užtikrinimas

- Švietimo turinio kaita: naujos asmens kompetencijos
- Mokytojų rengimo ir darbo atnaujinimas
- Švietimo tyrimų modernizavimas
- Mokyklų atnaujinimas ir švietimo aprūpinimas
- Patikimas kokybės vertinimas ir vieša atskaitomybė

2003 m. vasario mėnesį „Gairės“ pristatytos Lietuvos švietimo bendruomenės suvažiavime. Jame įvairios interesų grupės – mokiniai, tėvai, studentai, pedagogai ir kiti visuomenės atstovai – aptarė diskusijas keliančius švietimo strategijos klausimus ir paskelbė memorandumą, kviečiantį vienyti visus suinteresuotuosius ir daryti įtaką valdžios institucijoms dėl ilgalaikės švietimo strategijos rengimo, patvirtinimo ir įgyvendinimo, raginantį parlamentines partijas susitarti dėl strateginių švietimo nuostatų. Tuoj po šio suvažiavimo, sudarius naują darbo grupę iš ministerijos ir pavaldžių įstaigų darbuotojų, „Gairių“ rengėjų, įskaitant ir Prezidento patarėją D. Kuolį, pradėtas rengti trumpesnis švietimo strateginių nuostatų tekstas

svarstyti ir tvirtinti LR Seime. Tuo pat metu buvo siekiama suderinti strategines švietimo nuostatas ir naują LR švietimo įstatymo redakciją. Dokumentų derinimą koordinavo viceministrė Vaiva Vėbraitė.

Galutinis *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų* (toliau – *Strategijos*) tekstas patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. Jame, lyginant su „Gairėmis“, šiek tiek pakeistas iššūkių sąrašas (po karštų diskusijų vietoj *laisvės* įrašyta *demokratija* ir *rinkos ūkio plėtra*), tačiau išliko „Gairėse“ numatyti trys bendrieji švietimo plėtotos siekiai:

1) *sukuriama veiksminga ir darni, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionaliu išteklių naudojimu pagrįsta švietimo sistema;*

2) *išplėtojama tęstinė, mokymąsi visą gyvenimą laiduojanti ir prieinama, socialiai teisinga švietimo sistema;*

3) *užtikrinama švietimo kokybė, atitinkanti atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens, visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius.*

Strategijoje buvo pateiktas ilgas kiekvieno tikslo įgyvendinimo priemonių sąrašas, į kurį atsižvelgiant sukurti konkretūs siekiniai. Vėliau, Švietimo ir mokslo ministerijoje rengiant *Strategijos* įgyvendinimo programą, kurią LR Vyriausybė patvirtino 2005 m. sausio 24 d., trinarė kryptių sistema pakeista į penkianarę, taip išryškinant esminius pokyčio objektus ir išvengiant priemonių dubliavimo:

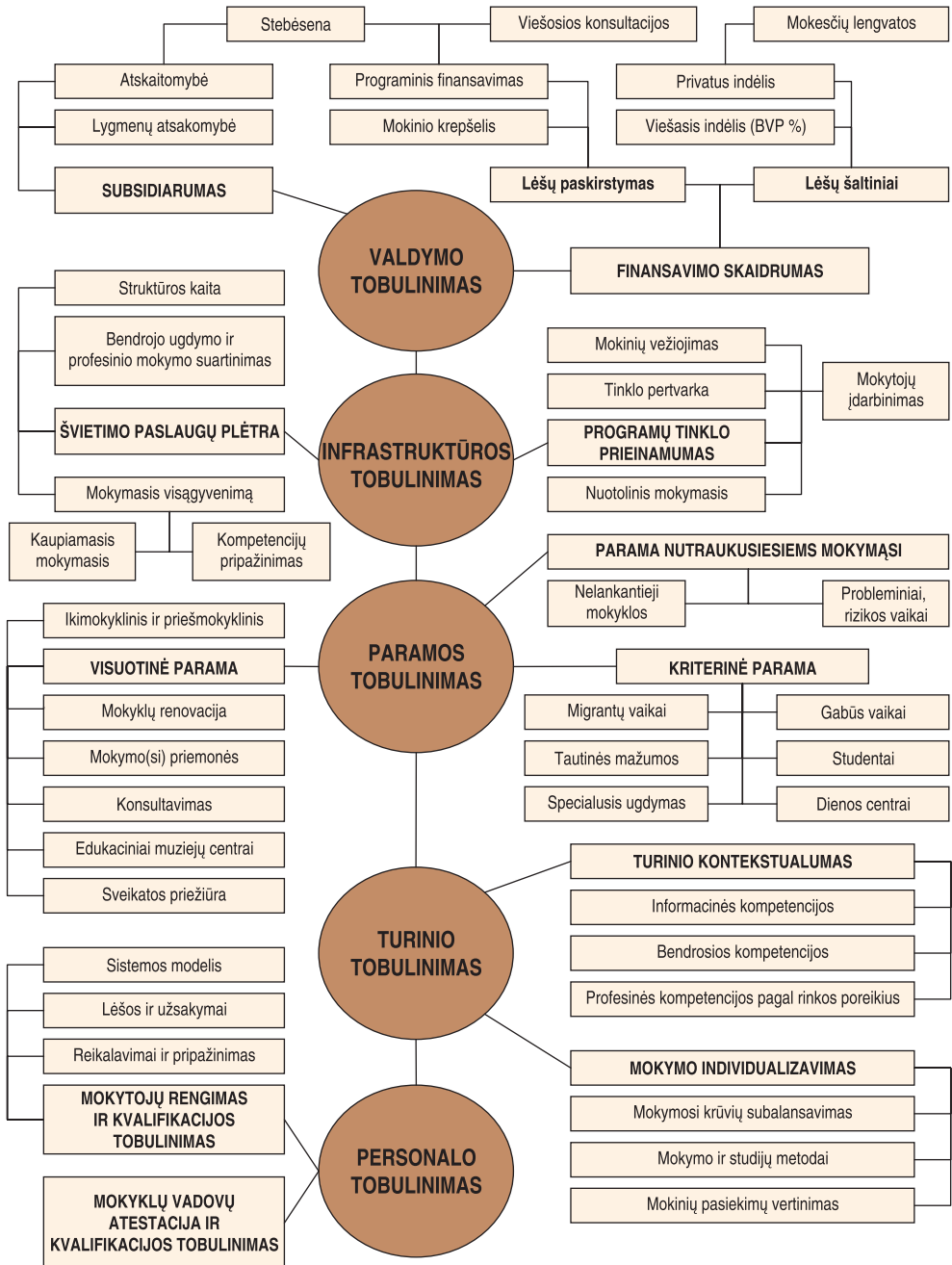
- Valdymo tobulinimas
- Infrastruktūros tobulinimas
- Paramos tobulinimas
- Turinio tobulinimas
- Personalo tobulinimas

Šis sukonkretinimas, patogus vadybininkams, trukdė suvokti dviejų tekstų – strateginių nuostatų ir jų įgyvendinimo programos (plg. programos kryptių schemą 1 pav.) – ryšį. 2007 metais, viešųjų konsultacijų dėl *Strategijos* prioritetinių nuostatų ir priemonių joms įgyvendinti metu, ekspertai konstatavo, kad programos įgyvendinimas atitrūko nuo *Strategijos* nuostatų, o jos kryptys ir priemonės yra ne tiek nacionalinio, kiek žinybinio pobūdžio, tai yra labiau primena ministerijos veiksmų planą. Rekomendacijose, parengtose po šių konsultacijų, pažymėta, kad Lietuvos visuomenė ir švietimo bendruomenė apskritai per mažai remiasi *Strategija* kaip viešosios politikos dokumentu, nes:

- nėra politinės jėgos, viešai įsipareigojusios ir siekiančios *Strategijos* nuostatas įgyvendinti;
- stinga jungties tarp *Strategijos* nuostatų ir dabartinės Lietuvos politinės darbotvarkės;
- *Strategijos* nuostatos yra praradusios nacionalinio strateginio dokumento paskirtį ir tapusios žinybiniu, tik grupės valstybės tarnautojų rūpesčiui patikėtu dokumentu;
- *Strategijos* nuostatos nėra veiksmingos, nes per mažai įgalinti patys švietimo veikėjai;
- programa yra atitrūkusį nuo tikrovės: nemaža dalis siektinų rezultatų ir tam reikalingų išteklių joje nėra pagrįsti.

Rekomendacijose dėl antrojo *Strategijos* įgyvendinimo etapo, 2008–2012 metų, programos pasiūlyta ne tik atidžiau sieti strategines nuostatas ir jų įgyvendinimo priemones, bet ir įvertinti sparčiai kintantį švietimo kontekstą, aprėpti naujas švietimo erdves bei formas ir tai darant atsisakyti požiūrio, kad švietimas yra tik vaikų ugdymas. Tai ir buvo siekiama padaryti antrojo *Strategijos* įgyvendinimo etapo metu. Prasidėjus ekonominiam sunkmečiui

1 pav. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos krypčių schema (parengta pagal 2005 metų modelius)

penkios tobulinimo kryptys praktikoje redukuotos į keturias, pačios kryptys susiaurintos, koncentruotos į neišspręstas problemas, tačiau dėl nelankstaus Europos Sąjungos paramos naudojimo reglamentavimo atsirado papildoma inercija.

Vertinant *Strategijos* kūrimą ir įgyvendinimą iš šių dienų perspektyvos akivaizdu, kad:

- labai pasikeitė strateginio planavimo įgūdžiai – prieš pusantro dešimtmečio tai buvo vienas pirmųjų didelių strateginių valstybės dokumentų, todėl stigo jų kūrimo patirties;
- šiandien turima nepalyginti daugiau duomenų ir kitų informacijos šaltinių, todėl ateities prognozavimas ir siekinių kūrimas gali būti tikslesni;
- įstojus į Europos Sąjungą, pradėti vykdyti jos struktūrinių fondų dosniai remiami projektai, kurie iš dalies nukreipė investicijas į smulkesnius tikslus ir taip sukūrė naujų iššūkių;
- keičiantis valdančiosioms koalicijoms, kas kartą keisdavosi politiniai vyriausybės prioritetai ir kai kuriais atvejais jie ne itin sutapdavo su *Strategijos* nuostatomis;
- tikrovė, taip pat ir švietimas, kai kuriais atvejais apskritai kito greičiau, nei buvo galima numatyti, kitais atvejais – pernelyg lėtai.

Šios priežastys, drauge su konsultantų 2007 m. nurodytosiomis, lėmė, kad ne viską pavyko įgyvendinti, o dalis veiklos kryptių ir siekinių per *Strategijos* įgyvendinimo dešimtmetį buvo iš dalies pakeisti arba nesulaukė pakankamai dėmesio.

I tikslas. Veiksmingos ir darnios, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionalių išteklių naudojimu pagrįstos švietimo sistemos kūrimas

- *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu švietimo sistemoje pradėta diegti atsakingo valdymo sistema, pagrįsta visų švietimo lygių būklės analize: sukurta švietimo stebėsenos ir analizės sistema ir švietimo valdymo informacinė sistema, švietimo srities politiniai sprendimai pradėti grįsti informacija, gaunama iš tarptautinių ir nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų, švietimo būklės tyrimų, politikos analizės ataskaitų ir kt.
- Remiantis subsidiarumo principu, švietimo valdymas pradėtas decentralizuoti ir dekoncentruoti: daugiau galių priimti sprendimus suteikta mokyklų steigėjams ir bendruomenėms. Palaipsniui pradėtas didinti mokyklų bendruomenių savarankiškumas. Visuose švietimo lygiuose įdiegtas strateginis planavimas bei šiuolaikinė įsivertinimo ir išorinio vertinimo kultūra.
- Stiprinant visuomenės įtaką švietimo sistemai, siekta, kad politiniai ir administraciniai švietimo srities sprendimai būtų priimami laikantis bendravimo ir bendradarbiavimo su socialiniais partneriais ir kitomis interesų grupėmis, viešojo konsultavimosi principų.
- *Strategijos* tikslą, kad švietimo reikmėms būtų skirta ne mažiau nei 6 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP), pavyko pasiekti 2009 m. Ekonominio sunkmečio metu švietimui skiriamų lėšų dalis pradėjo mažėti, bet 2010 m. dar buvo didesnė nei 6 proc. Tuo tarpu 2011 m. švietimui skiriamų lėšų dalis jau buvo tik 5,9 proc. BVP.
- Įgyvendinant *Strategiją* buvo siekiama skatinti privačias investicijas į švietimą. Vis daugiau steigiama privačių švietimo įstaigų, tačiau privačios investicijos auga lėtai ir sudaro nedidelę švietimui skiriamų lėšų dalį.
- Siekiant tikslingo ir racionalaus švietimo, finansavimo principas „pinigai paskui mokinį, studentą“ įgyvendintas visose švietimo grandyse. Tai sudaro sąlygas efektyviau ir tikslingiau naudoti švietimui skiriamas lėšas.
- Bendrojo ugdymo mokinio krepšeliui skiriamos lėšos kasmet didėjo ir padėjo užtikrinti stabilius mokytojų atlyginimus bei ugdymo prieinamumą visiems šalies vaikams, nesvarbu, kur jie gyvena.
- 2009 m. pirmą kartą mokytojų vidutinis mėnesinis atlyginimas viršijo vidutinį valstybės sektoriaus atlyginimą. Tikslingomis pastangomis skirtumą (nors ir mažesni) pavyko išlaikyti ir 2011 metais.
- Įgyvendinant *Strategiją* buvo siekiama pereiti prie švietimo finansavimo iš kelių šaltinių, panaudojant ES struktūrinių projektų lėšas, švietimo naujoves pagrįsti finansais. Tai sudarė sąlygas užtikrinti švietimui aktualių ir prioritetinių sričių finansavimą ekonominio sunkmečio sąlygomis. 2004–2013 m. aktualioms švietimo problemoms spręsti bus išleista apie 4 226 mln. Lt, valstybės biudžeto lėšos sudarys apie 16,2 proc. tos sumos.

Švietimo stebėsenos sistemos sukūrimas duomenimis grįstam valdymui. Įgyvendinant *Strategiją* buvo dedama pastangų kurti veiksmingą, darnią ir atsakingu valdymu pagrįstą švietimo sistemą. Prielaidas politinius ir administracinius sprendimus grįsti patikima ir išsami informacija ir vykdyti švietimo kokybę laiduojantį valdymą sudarė *Strategijos* įgyvendinimo metu sukurta Švietimo valdymo informacinė sistema (ŠVIS), švietimo būklės, tarptau-

tinų ir nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimai, taip pat visa švietimo stebėsenos, kuri nuo 2005 m. vykdoma remiantis Valstybės švietimo stebėsenos tvarkos aprašu ir Valstybės švietimo stebėsenos rodiklių sąrašu, sistema. Nacionalinio ir vietos lygmens valdžios institucijoms sudarytos sąlygos gauti informaciją apie švietimo būklę ir daryti įtaką švietimo procesams, informuoti visuomenę apie švietimo rezultatus, padarinius ir jų priežastis, taip pat teikti rekomendacijų švietimui tobulinti.

Politišius ir administracinius sprendimus grįšti patikimais duomenimis padeda nuo 2001 m. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakomi švietimo būklės tyrimai, kuriuos atlieka įvairių šalies universitetų mokslininkai ar tyrėjų grupės. Tyrimų rezultatai naudojami analizuojant švietimo sistemos būklę, numatant švietimo sistemos kaitą ir priimant sprendimus, tikslinant švietimo ir mokslo raidos prioritetus.

Tarptautiniai ir nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai švietimo vadybininkams teikia aktualios informacijos apie mokinių pasiekimus ir juos lemiančius veiksnius. Lietuva dalyvauja tarptautiniuose PIRLS, PISA, TIMSS ir kituose mokinių pasiekimų tyrimuose, teikiančiuose lyginamuosius šalies švietimo sistemos rezultatų ir juos lemiančių veiksnių duomenis. Nacionaliniai tyrimai skirti 4, 6, 8 ir 10 klasių mokinių pasiekimams įvertinti ir ugdymo problemoms nustatyti. Tiriamos šios ugdymo sritys: lietuvių gimtoji kalba, matematika, gamtamokslinis ugdymas, socialinis ugdymas.

Nuo 2005 metų Švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyva pradėtos leisti Švietimo problemų analizės, kuriose aptariami nauji reikalavimai švietimui, aprašomi švietimo tyrimų rezultatai ir teikiamos rekomendacijos švietimo politikams ir vadybininkams.

Siekiant atsakingo švietimo valdymo, visose švietimo sistemos grandyse pradėti diegti strateginis planavimas ir įsivertinimo bei išorinio vertinimo kultūra, laiduojanti naujų švietimo kokybės vadybos principų įsitvirtinimą. *Strategijos* įgyvendinimo metu, 2006 m., įsteigta Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra, koordinuojanti mokyklų (iši)vertinimo procesus ir vykdanči išorinį vertinimą bendrojo ugdymo sistemoje. Nešališką ugdymo rezultatų vertinimą laiduoja Nacionalinis egzaminų centras. Aukštojo mokslo sistemoje studijų programų kokybę prižiūri Studijų kokybės vertinimo centras.

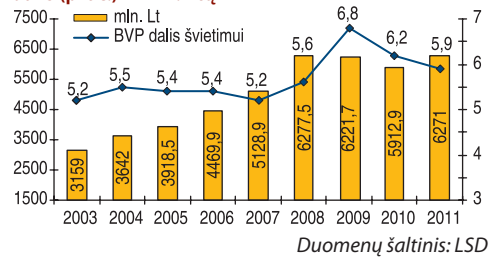
Mokyklų savarankiškumo didinimas. Buvo plečiamas mokyklų – mokymosi bendruomenių – savarankiškumas, užtikrinamas jų veiklos skaidrumas: padaugėjo mokyklos veiklos sričių, kuriose sprendimus patikėta priimti mokyklų bendruomenėms. Mokyklos skatintos savarankiškai formuoti ir kurti ugdymo turinį, pačios apsispręsti dėl ugdymo organizavimo ir kt. Siekiant, kad mokytojai ir pagalbos mokiniui specialistai galėtų skirti ugdytiniams daugiau dėmesio, mokyklose sumažinta „popierizmo“, liberalizuoti bendrieji ugdymo planai, pakeisti reikalavimai mokyklų nuostatams ir kt.

Visuomenės įtaka politiniams švietimo sprendimams. *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu stiprinta visuomenės įtaka švietimo sistemai. Siekiant išgirsti įvairių interesų grupių (profesinių sąjungų, nevyriausybiinių organizacijų, neformalių susivienijimų ir kt.) nuomones ir atsižvelgti į jas, Švietimo ir mokslo ministerijoje pradėtos organizuoti viešosios konsultacijos. Į ugdymo kokybės gerinimo problemų sprendimą stengiamasi įtraukti mokinius, studentus, mokytojus, dėstytojus, mokinių tėvus ir kt.

Švietimo finansavimas. Įgyvendinant *Strategiją* laikytasi principo, kad šalies mastu švietimo reikmėms kasmet turėtų būti skiriama lėšų tiek, kad jos sudarytų ne mažiau kaip 6 proc. bendrojo šalies vidaus produkto (BVP). Nuo 2003 m. iki 2008 m. šalies švietimui skirta vis daugiau lėšų: nuo 3 159 mln. Lt 2003 m. iki 6 277,5 mln. Lt 2008 m. Tačiau BVP dalis švietimui 2008 m., kai buvo skirta daugiausiai lėšų, nepasiekė 6 proc. ribos. 2009 m., šalies BVP mažėjant,

mažėjo ir švietimui skirtų lėšų suma, nors BVP dalis viršijo 6 proc. ir pasiekė 6,8 proc. 2010 m. mažėjo ir švietimui tekusi lėšų suma, ir jam skirta BVP dalis, tačiau žemiau *Strategijoje* numatytos 6 proc. ribos nenukrito. 2011 m. švietimui skirta lėšų suma vėl padidėjo, bet BVP dalis, skirta švietimui, sumažėjo iki 5,9 proc.

2 pav. Valstybės biudžeto išlaidos švietimui kaip BVP dalis (proc.) ir mln. litų

Švietimo finansavimo principas „pinigai paskui vaiką, mokinį, studentą“ turi sudaryti

sąlygas efektyviau naudoti švietimui skiriamas lėšas, kurti skaidresnę švietimo finansavimo sistemą, racionaliau tvarkyti ugdymo įstaigų tinklą ir didinti mokyklų finansinį savarankiškumą visose švietimo sistemos grandyse. Reformuojant švietimo finansavimą, principas „pinigai paskui vaiką, mokinį, studentą“ palaipsniui pradėtas taikyti nuo 2002 metų (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Principo „pinigai paskui vaiką, mokinį, studentą“ diegimas Lietuvos švietimo sistemoje

	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.
Ikimokyklinis ugdymas											Taikoma nuo 2011 m.
Priešmokyklinis ugdymas			Taikoma nuo 2003 m.								
Pradinis, pagrindinis ir vidurinis ugdymas	Taikoma nuo 2002 m.										
Neformalusis vaikų švietimas											Eksperimentuojama
Profesinis mokymas			Taikoma nuo 2004 m.								
Aukštojo mokslo studijos								Taikoma nuo 2009 m.			
Mokymasis visą gyvenimą											Numatoma po 2012 m.

Priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo krepšelis skiriamas 4 ugdymo valandoms per dieną (20 val. per savaitę) finansuoti ir turi visas mokinio krepšelio lėšų dalis: lėšos pedagogų atlyginimams, mokymo priemonėms, kvalifikacijos tobulinimui, vaikų pažintinei veiklai, konsultavimui, valdymui ir pagalbai, informacinėms komunikacinėms technologijoms.

Svarstomos galimybės mokinio krepšelio principą taikyti ir neformaliajam vaikų švietimui finansuoti. Šiuo metu Ugdymo plėtotės centras vykdo projektą „Pasirenkamojo vaikų švietimo finansavimo modelio sukūrimas ir išbandymas savivaldybėse“, kuriuo siekiama sukurti pasirenkamojo vaikų švietimo finansavimo (krepšelio principu) modelį ir parengti rekomendacijas dėl modelio diegimo visoje Lietuvoje.

Bendrojo ugdymo mokinio krepšeliui skirtos lėšos nuo jo diegimo pradžios kasmet didėjo: nuo 1 521 Lt vienam mokiniui 2002 m. iki 3 310 Lt 2011 m. Kito ir mokinio krepšelio struktūra: buvo skiriamos lėšos įvairioms naujoms ugdymo proceso veikloms finansuoti. Nuolatos didėjo specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio krepšelis: 2002 m. jis buvo 10 proc., o 2011 m. – 35 proc. didesnis nei bazinis mokinio krepšelis.

Privačių mokyklų finansavimas. Mokinio krepšelis skiriamas ne tik valstybinėms ir savivaldybių, bet ir privačioms švietimo įstaigoms. Dėl šios priežasties nuo 2003 m. iki 2011 m. šalyje daugėjo privačių švietimo įstaigų. Pusantrą karto padidėjo privačių bendrojo ugdymo mokyklų skaičius (12 mokyklų). Šiuo metu šalyje veikia trims privačiais universitetais daugiau nei

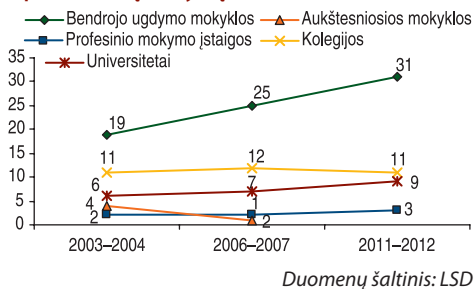
2003 metais. Skatinant ikimokyklinio ugdymo paslaugų plėtrą, buvo supaprastinti ikimokyklinio ugdymo įstaigų steigimo higieniniai reikalavimai, paskelbtos Metodinės rekomendacijos nevalstybiniam ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų teikėjams, pakeisti Statinio (jo patalpų) naudojimo ne pagal paskirtį reikalavimai (sudarytos palankios sąlygos privatiems ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikėjams). Teikiama informacinė metodinė pagalba privatiems asmenims ar jų grupėms, norintiems steigti privačias ikimokyklinio ugdymo įstaigas ar grupes. Nuo 2010 m. rugsėjo 1 d., Informacinių technologijų centro duomenimis, buvo įsteigtos 26 privačios ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Šiuo metu veikia jau 39 privatus vaikų darželiai (plačiau apie tai žr. 1 siekinį).

Mokytojų ir dėstytojų vidutinis atlyginimas. Įgyvendinant *Strategiją* buvo siekiama, kad mokytojų ir dėstytojų atlyginimas viršytų vidutinį dirbančiųjų valstybės sektoriuje atlyginimą. Pirmą kartą mokytojų vidutinis mėnesinis bruto atlyginimas viršijo vidutinį valstybės sektoriaus darbuotojų atlyginimą 2009 m. Nepaisant sunkių ekonominių sąlygų pavyko pasiekti, kad mokytojų darbo užmokestis 14,5 proc. viršytų dirbančiųjų valstybės sektoriuje vidutinį darbo užmokestį ir 2012 metų pirmą ketvirtį.

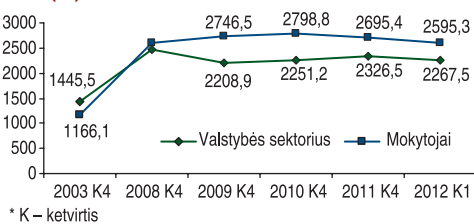
Dėstytojų atlyginimas buvo didesnis už vidutinį valstybės sektoriuje dirbančiųjų atlyginimą: atitinkamai 1 707 Lt (dėstytojų) ir 1 445,5 Lt (valstybės sektoriuje dirbančiųjų) 2003 m., 2 004 Lt ir 1 519,8 Lt 2006 m. Tačiau dėstytojų diferenciacija pagal gaunamus atlyginimus yra daug didesnė nei mokytojų. 2006 m.¹ tik habilituoto daktaro mokslo laipsnį ir profesoriaus pedagoginį vardą turinčių dėstytojų baziniai atlyginimai buvo didesni nei vidutinis mėnesinis valstybės tarnautojų darbo užmokestis. Didelė dėstytojų diferenciacija pagal gaunamus atlyginimus išliko ir 2009–2010 m. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras 2010–2011 m. atliko tyrimą „Dėstytojų ir mokslo darbuotojų vidutinės metinės (darbo santykių) pajamos 2009–2010 metais“. Tyrimui buvo pasirinkta dalis mokslo ir studijų įstaigų: 3 kolegijos, 5 institutai, 5 universitetai. Tyrimo duomenimis, vidutinės metinės dėstytojo pajamos 2009 m. buvo 38,5 tūkst. Lt, o 2010 m. sumažėjo iki 36,4 tūkst. Lt. Universitetų dėstytojų analogiškų pareigybių atlyginimų vidurkiai įvairiuose universitetuose skiriasi gana žymiai. Šis skirtumas tarp didžiausio ir mažiausio vidurkio svyruoja nuo 1,5 iki 2 kartų.

Švietimo finansavimas iš kelių šaltinių. *Strategijoje* pabrėžiama nuostata, kad būtų pereinama prie švietimo programinio finansavimo pagal patvirtintus prioritetus ir kad finansavimas būtų iš kelių šaltinių: greta valstybės biudžeto išteklių veiksmingai naudojamos Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos (žr. 2 lentelę). Nuo 2007 iki 2013 m. Lietuvos švietimo reikmėms numatoma panaudoti šešis kartus daugiau lėšų (apie 3 641 mln. litų) nei per 2004–2006 metus (apie 585 mln. Lt). Nuo 2004 iki 2013 m. aktualioms švietimo proble-

3 pav. Privačių mokyklų skaičius

4 pav. Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio valstybės sektoriuje ir mokytojų darbo užmokesčio kaita (Lt)

¹ Darbo užmokesčio struktūros statistinis tyrimas. Lietuvos statistikos departamentas, 2006.

2 lentelė. Švietimo finansavimas ES fondų ir valstybės biudžeto lėšomis (mln. Lt)

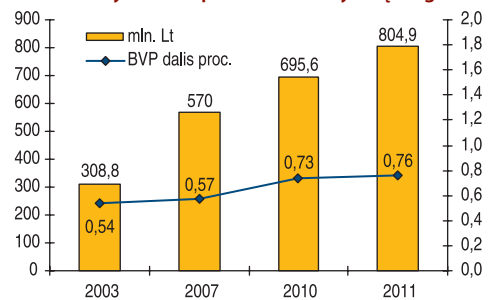
Periodas	2004–2006 m.		
1 prioritetas: Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra			
	ES Europos regioninės plėtros fondo lėšos	Valstybės biudžeto lėšos	Iš viso
1.5 priemonė „Darbo rinkos, švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra“	~ 195	~58	~253
2 prioritetas: Žmogiškųjų išteklių plėtra			
	ES Europos socialinio fondo lėšos	Valstybės biudžeto lėšos	Iš viso
2.4 priemonė „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“	~156	~53	~209
2.5 priemonė „Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje“	~92	~31	~123
Iš viso pagal Europos socialinį fondą	~248	~84	~332
Periodas	2007–2013 m.		
	ES fondų lėšos	Valstybės biudžeto lėšos	Iš viso
Nacionalinė studijų programa	~546	~96	~642
Tyrėjų karjeros programa	~414	~78	~492
Bendroji nacionalinė kompleksinė programa	~340	~60	~401
Bendroji nacionalinė mokslinių tyrimų ir mokslo bei verslo bendradarbiavimo programa	~659	~116	~775
Mokyklų tobulinimo programa plius	~605	~107	~711
Praktinio profesinio mokymo išteklių plėtros programa	~452	~79	~531
Nacionalinė profesinio orientavimo švietimo srityje programa	~76	~13	~89
Iš viso	~3092	~548	~3641

Duomenų šaltinis: ŠMM

moms spręsti bus išleista apie 4 226 mln. Lt., valstybės biudžeto lėšos sudarys apie 16,3 proc. šios sumos.

Įgyvendinant *Strategiją* daug dėmesio buvo skiriama **privatioms investicijoms į švietimą skatinti**. Nuo 2003 metų Lietuvos piliečiai 2 proc. savo pajamų mokesčio gali skirti įvairioms institucijoms, taip pat ir švietimo. Aukštosios mokykloms ir profesinio mokymo įstaigoms vis daugiau lėšų skiria užsienio juridiniai ir fiziniai asmenys. Privatioms investicijoms į švietimą padidėjo nuo 0,54 proc. BVP 2003 metais iki 0,76 proc. BVP 2011 metais. Nors procentinė tokių lėšų dalis yra nedidelė, faktinė pinigų suma per 2003–2011 m. padidėjo 496,1 mln. litų (žr. 5 pav.).

5 pav. Juridinių ir fizinių asmenų išlaidos aukštosios mokykloms ir profesinio mokymo įstaigoms

Duomenų šaltinis: LSD

Švietimo naujovių finansinis pagrindas. Didžiausios naujovės *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu buvo socialinių pedagogų etatai švietimo įstaigose, įsteigti Socialinių pedagogų etatų steigimo švietimo įstaigose 2001–2005 metų programos lėšomis, ir pedagoginių psichologinių tarnybų steigimas, susijęs su Pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio įgyvendinimo 2003–2005 metais priemonių planu. Pedagoginių psichologinių tarnybų pastatų rekonstrukcija buvo finansuojama Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis. Taip pat programinių ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis įgyvendinama ikimokyklinio ug-

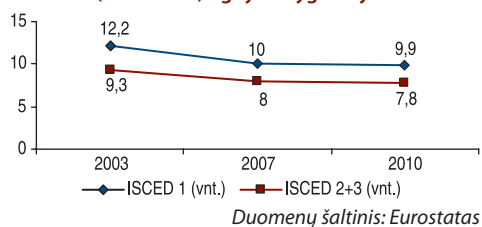
dymo plėtra – gerinamas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumas (principo „pinigai paskui mokini“ diegimas ikimokykliniame ugdyme, daugiafunkčių centrų steigimas kaimo vietovėse ir kt.) ir kokybė (renovuojama ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdomoji aplinka, ikimokyklinio ugdymo įstaigose diegiamos IKT, vykdomi pedagogų mokymai, rengiama metodinė medžiaga pedagogams, vadovams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams, aukštųjų mokyklų, rengiančių ikimokyklinio ugdymo auklėtojus, priešmokyklinio ugdymo pedagogus, dėstytojams).

Aukštojo mokslo srityje Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama buvo naudojama studijų programoms ir aukštojo mokslo infrastruktūrai atnaujinti, aukštojo mokslo valdymo modeliams įgyvendinti, studentų registro informacinėms technologijoms taikyti, paskolų ir socialinės paramos sistemai tvarkyti, studijų tarptautiškumui skatinti. Tai padeda užtikrinti švietimui aktualių ir prioritetinių švietimo politikos sričių finansavimą.

Racionalus išteklių naudojimas. Tikslingas švietimo finansavimas yra susijęs su racionalių išteklių naudojimu: mokyklų tinklo optimizavimu ir optimalaus mokinių ir mokytojų skaičiaus santykio nustatymu. Nors per visą *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį buvo siekiama didinti mokinių ir mokytojų skaičiaus santykį, dėl nuolatinio mokinių skaičiaus mažėjimo bendrojo ugdymo mokyklose tai sunkiai sekėsi padaryti ir pradinio ugdymo, ir pagrindinio bei vidurinio ugdymo lygmenyse (žr. 6 pav.).

Pradinėse mokyklose vidutinis mokinių skaičius, tenkantis vienam mokytojui, sumažėjo nuo 12,2 mokinio 2003 m. iki 9,9 mokinio 2010 m.; pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose – nuo 9,3 mokinio 2003 m. iki 7,8 mokinio 2010 m. Eurostato duomenimis, Europos Sąjungos šalyse 2010 metais pradinėse, pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose mokinių skaičius vienam mokytojui buvo mažesnis nei Lietuvoje tik Lichtenšteine (8,8 mokinio pradinėse mokyklose) ir Belgijos prancūzakalbės dalies pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose (7,7 mokinio). Mokinių skaičiaus, tenkančio vienam mokytojui, mažėjimas mūsų šalyje susijęs su mažėjančiu gimstamumu ir gyventojų emigracija, o mokyklų tinklo pertvarka stambinant tuštėjančias mokyklas ir klases šios problemos nespėjama spręsti.

6 pav. Mokinių, tenkančių vienam mokytojui, skaičius pradinio (ISCED 1) ir pagrindinio bei vidurinio (ISCED 2+3) ugdymo lygmenyse

II tikslas. Tęstinės, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančios ir prieinamos, socialiai teisingos švietimo sistemos plėtotė

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu plėtotą prieinama ir socialiai teisinga švietimo sistema, laiduojanti tęstinio mokymosi ir mokymosi visą gyvenimą sąlygas. Šiam tikslui pasiekti buvo priimta ir įgyvendinta praktikoje nemaža politinių sprendimų:

- Užtikrintos lygios mokymosi starto galimybės – išaugo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigas lankančių 1–6 metų vaikų dalis.
- Užtikrintos pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo įgijimo sąlygos – kasmet apie 97 proc. 18-mečių būdavo įgiję bent pagrindinį išsilavinimą ir apie 87 proc. 20–24 metų asmenų būdavo įgiję bent vidurinį išsilavinimą. Sumažėjo 18–24 metų jaunuolių, kurie neturi vidurinio išsilavinimo ir nesimoko, dalis.
- Sudarytos sąlygos profesiniam mokymuisi – 4,3 proc. išaugo mokinių skaičius profesinio mokymo įstaigose, augo vidurinio išsilavinimo siekiančių ir jį įgyjančių profesinio mokymo įstaigose asmenų dalis.
- Plėtojant tęstinio mokymosi ir mokymosi visą gyvenimą galimybes, aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų asmenų rodiklis 2011 m. nedaug viršijo numatytąjį 2020 metais ES siekinį (40 proc.) ir ES 27 šalių vidurkį (34,6 proc.) ir sudarė 45,4 proc.
- Siekta užtikrinti būtiniausias mokymosi ir studijų sąlygas teikiant švietimo ir socialinę pagalbą ar materialinę paramą: išaugo mokinių vežiojimo į mokyklą ir iš mokyklos mastas; padidėjo biudžeto išlaidos mokinių maitinimui; skirta lėšų aukštųjų mokyklų studentų bendrabučiams atnaujinti (50 mln. litų 2009–2010 m.); studentams teiktos valstybės paskolos arba valstybės remiamos paskolos mokamoms studijoms kompensuoti.
- Toliau įgyvendinamos įtraukiančiojo švietimo (angl. *inclusive teaching*) idėjos: tik 1,2 proc. specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdomi specialiosiose įstaigose ar klasėse (ES 27 vidurkis – 2,3 proc.); sumažėjo vidutinis mokinių, tenkančių mokykloje dirbančiam pagalbos specialistui, skaičius; pagerėjo neįgaliųjų mokymo sąlygos profesinio mokymo įstaigose ir aukštosiose mokyklose.
- Daugiau dėmesio skiriama tautinių mažumų integracijai į šalies švietimo sistemą.

Palyginti su ES šalimis, Lietuvos 25–64 metų gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis yra žemas, nors nuo 2003 m. augo ir 2011 m. siekė 5,9 proc.

Pagal 2006 metų Europos Komisijos komunikatą „Europos švietimo ir mokymo sistemų veiksmingumas ir teisingumas“ švietimo teisingumas apibrėžiamas kaip asmenų naudojimosi švietimo ir mokymo paslaugomis mastas, vertinamas mokinių mokymosi galimybių, prieinamumo, sąlygų ir rezultatų aspektais.

Ikimokyklinis ugdymas. Siekiant užtikrinti lygias mokymosi starto galimybes ir atverti ikimokyklinio ugdymo paslaugas socialinę atskirtį patiriantiems ir socialinės rizikos šeimų vaikams buvo sukurtos teisinės prielaidos vaikams (ypač iš socialiai remtinų šeimų) dalyvauti ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme ir gauti kompleksiskai teikiamas švietimo pagalbos, socialinės paramos ir sveikatos priežiūros paslaugas (žr. 7 pav.).

Nuo 2012 m. balandžio mėn. šeimų, kurios yra įtrauktos į socialinės rizikos šeimų sąrašą ir augina vaikus nuo gimimo iki privalomo mokymosi pradžios (7 metų), vaikams ikimokyklinis ar priešmokyklinis ugdymas yra privalomas. Nuo 2012 m. sudarytos sąlygos šeimoms, kurios gauna socialinę paramą arba piniginę pašalpą, ugdyti vaikus institucijose arba ikimokyklinio ugdymo įstaigose, vykdančiose ikimokyklinio ir (arba) priešmokyklinio ugdymo programas, nuo gimimo iki privalomo mokymosi pradžios neprarandant socialinės paramos.

Nuo *Strategijos* įgyvendinimo pradžios ankstyvojo dalyvavimo švietime padėtis pagerėjo: per 2003–2011 m. pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas ugdomų nuo vienerių metų vaikų dalis išaugo 5,3 proc. Lietuvos atotrūkis nuo Europos Sąjungos šalių pagal vaikų nuo 4 metų iki privalomo mokymosi pradžios, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, dalies rodiklį sumažėjo nuo 18,2 proc. punkto iki 14 proc. punktų (žr. 7 pav.). ES 27 šalyse šių vaikų dalis per 2003–2010 m. padidėjo 5,2 proc. punkto, o Lietuvoje – 9,4 proc. punkto. Vis dėlto Lietuvos rodiklis šioje srityje dar 14 proc. punktų mažesnis nei Europos Sąjungos šalių vidurkis ir 16,7 proc. punkto mažesnis už Europos Sąjungos siekį (plačiau žr. 1 siekinį).

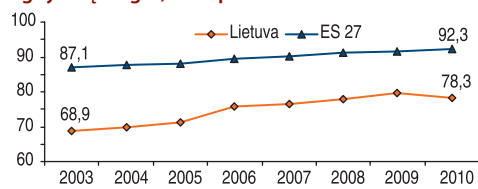
Išsilavinimo įgijimas. *Strategijos* įgyvendinimo metu siekta sudaryti šalies gyventojams sąlygas įgyti norimą išsilavinimą ir užtikrinti jų mokymosi tęstinumą:

- 2003–2011 metais bent pagrindinį išsilavinimą įgijusių 18 metų asmenų dalis kito nežymiai ir 2011 m. sudarė apie 97 proc. (*Strategijos* siekinys – 95 proc.);
- 2003–2011 metais Lietuvoje vidurinį išsilavinimą įgijusių 20–24 metų asmenų dalis, palyginti su bendru to amžiaus gyventojų skaičiumi, išaugo nežymiai ir 2011 m. sudarė 86,9 proc. Pagal bent vidurinį išsilavinimą įgijusių 20–24 metų asmenų dalį Lietuva Europos Sąjungoje 2011 m. buvo septinta ir viršijo ES šalių vidurkį (79,5 proc.) (plačiau apie tai žr. 4 siekinį);
- kasmet, nors ir nežymiai, augo profesinio mokymo įstaigose vidurinio išsilavinimo siekiančių ir jį įgyjančių asmenų dalis, pastaraisiais metais profesinio mokymo įstaigose vidutiniškai 8 tūkst. (arba maždaug 18 proc.) mokinių kartu su brandos atestatu įgijo ir profesinę kvalifikaciją;
- baigusių vidurinio ugdymo programą ir tais pačiais metais tęsiančių mokymąsi jaunuolių dalis sumažėjo nuo 80,6 proc. 2003 m. iki 74,1 proc. 2011 metais.

2003–2011 metais sumažėjo 18–24 metų jaunuolių, kurie neturi vidurinio išsilavinimo ir nesimoko, dalis: 2003 m. ji sudarė 11,4 proc., o 2011 m. – 7,9 proc. Esama padėtis yra geresnė nei *Strategijoje* 2012 metams numatytas siekinys (9 proc.). Be to, pagal šį rodiklį Lietuva aplenkė ir ES 27 2011 m. vidurkį (13,5 proc.) (žr. 8 pav.).

Aukšti pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo įgijimo rodikliai liudija apie palyginti gerų sąlygų įgyti norimą išsilavinimą ben-

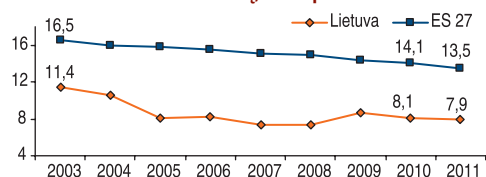
7 pav. Vaikų nuo 4 metų iki privalomo mokytis mokykloje amžiaus (7 metų), lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, dalis proc.*

* Vėlesnių metų duomenų Eurostatas neteikia.

Duomenų šaltinis: Eurostatas

8 pav. 18–24 metų jaunuolių, neįgijusių vidurinio išsilavinimo ir nesimokančių, dalis proc.

Duomenų šaltinis: LSD; Eurostatas

drojo ugdymo ar profesinio mokymo įstaigose sudarymą. Tačiau mokymosi tęsimo įgijus vidurinį išsilavinimą rodiklis prastėja. Tam įtakos galėjo turėti padidėję migracijos mastai, išaugęs užsienio aukštųjų mokyklų populiarumas ir ekonominis sunkmetis.

Studijų prieinamumas. Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų asmenų dalis nuo 2003 m. beveik kasmet augo ir 2011 m. sudarė 45,4 proc. Šis Lietuvos rodiklis viršija ES siekinį 2020 metams (40 proc.) ir ES šalių vidurkį (34,6 proc.). Stojimo į aukštąsias mokyklas lygis (įstojusiujų skaičius lyginant su abiturientų skaičiumi) iki 2008 m. augo, pastaraisiais metais mažėja. 2003 m. į Lietuvos aukštąsias mokyklas įstojo 69,1 proc. tais pačiais metais vidurinį išsilavinimą įgijusių asmenų, 2008 m. – 78,6 proc., 2011 m. – 66,1 proc. (plačiau žr. 6 siekinį).

Studijų prieinamumas ir nešališkumas užtikrinami išlaikant vienkanalę priėmimo į aukštąsias mokyklas sistemą, susietą su valstybiniais brandos egzaminais ir pagrįstą geriausiųjų eilės į valstybės finansuojamas vietas sudarymu pagal vidurinio ugdymo rezultatus. Nepatekę į valstybės finansuojamas vietas jaunuoliai gali rinktis mokamas studijas, kurių kainai kompensuoti iki 2009 m. buvo galima gauti valstybės paskolą, o šiuo metu – valstybės remiamą paskolą. Priėmus naująjį *Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą* (2009), pradėtas taikyti „studijų krepšelio“ principas, taip reguliuojant valstybės finansuojamų vietų skaičių. 2011–2012 m. m. valstybės finansuojamose vietose mokėsi 57,7 proc. kolegijų ir 44,4 proc. universitetų studentų.

Nors studijų prieinamumas aukštas dėl didelės dalies valstybės finansuojamų vietų, tačiau studijų prieinamumo galimybes mažina ne tik aukštos, lyginant su gyventojų pajamomis, studijų valstybės nefinansuojamose vietose kainos, bet ir menkos Lietuvos studentų pajamos (taip pat ir pragyvenimo lėšos), kurios yra mažiausios Europoje: vidutiniškai 276 eurai per mėnesį. Pusę jų sudaro šeimos skiriamos lėšos, apie 30 proc. – darbo uždarbis. Valstybės skiriama parama vidutiniškai sudaro 8 proc. studentų pajamų (plačiau žr. 6 siekinį).

Didinant studijų prieinamumą, *Strategijoje* buvo numatyta plėtoti neakivaizdinių ir vakarinių studijų formas (šiuo metu jų vietoje pradėtos vykdyti iššestinės studijos). Šis siekis buvo įgyvendinamas priimant studijuoti ir mokančius už savo studijas studentus. Lietuvoje vakarinių ir neakivaizdinių studijų forma 2003 m. mokėsi 40,2 proc. studentų, o 2011 m. iššestinių studijų forma – 29 proc. Tai mažiau, nei *Strategijoje* buvo numatyta (45 proc. 2012 m.), tačiau, lyginant su kitomis Europos valstybėmis, ši dalis yra viena iš didžiausių (plačiau žr. 6 siekinį).

Suaugusiųjų mokymasis. Pagal 25–64 metų asmenų, įgijusių bent vidurinį išsilavinimą, dalį (92 proc.), palyginti su visais to amžiaus gyventojais, 2010 metais Lietuva smarkiai viršijo ES 27 šalių vidurkį (72,7 proc.) (plačiau žr. 7 siekinį).

Suaugusieji Lietuvos gyventojai bendrąjį išsilavinimą (pradinį, pagrindinį ir vidurinį) gali įgyti bendrojo ugdymo suaugusiųjų mokyklose, centruose arba suaugusiųjų klasėse ir profesinio mokymo įstaigose. 2012 m. 65 bendrojo ugdymo mokyklose veikė suaugusiųjų klasės, jose mokėsi 10 967 mokiniai. Besimokantys suaugusieji gali rinktis mokymosi formas pagal savo poreikius ir galimybes: modulinį, nuotolinį, neakivaizdinį, vakarinių ar savarankišką mokymosi būdą. 2011–2012 m. m. 3,3 proc. (apie 13,2 tūkst.) bendrojo ugdymo mokinių sudarė mokiniai suaugusiųjų mokyklose ir klasėse. Suaugusiųjų mokymasis gali vykti ir darbo vietoje; jį, atsižvelgdami į verslo poreikius, organizuoja darbdaviai.

Strategijoje užsibrėžtas siekis, kad 2012 metais besimokančių 25–64 metų gyventojų dalis sieks 15 proc., buvo pernelyg didelis. 2011 m. 25–64 metų Lietuvos gyventojų, kurie mokėsi per pastarąsias 4 savaites, dalis siekė 5,9 proc. Europoje šio amžiaus besimokančių gyventojų dalis yra didesnė nei Lietuvoje (8,9 proc.) (žr. 9 pav.).

Siekiant gerinti mokymosi visą gyvenimą padėti Lietuvoje labai prisideda 2007–2013 m.

Europos Sąjungos struktūrinė parama, todėl tikėtina, kad mokymosi visą gyvenimą lygis ateityje kils.

Suaugusiesiems yra sudarytos sąlygos dalyvauti *neformaliajame švietime*, taip užtikrinant jiems teisę ir galimybę mokytis visą gyvenimą, tobulinti įgytą specialybę, įgyti papildomų kompetencijų, kvalifikacijų ar tiesiog plėsti savo pažinimą. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra pabrėžiama 2008 m. atnaujintoje *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje*.

Neformalųjį suaugusiųjų švietimą gali rinktis visi asmenys nuo 18 metų. Neformaliojo švietimo paslaugas teikia suaugusiųjų mokyklos, centrai ar bendrojo ugdymo mokyklos, turinčios suaugusiųjų klases, visose šalies savivaldybėse, taip pat viešosios ir privačios institucijos. 2012 m. šalyje veikė 42 neformaliojo suaugusiųjų švietimo mokyklos.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo reikšmė šiuolaikinėje kintančioje visuomenėje vis labiau didėja dėl poreikio nuolat tobulinti profesines žinias ir praktinius gebėjimus, plėtoti interesus ir tenkinti savišvietos poreikius. Remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos užsakytos studijos² duomenimis, kaip teigiamą socialinio teisingumo prasmę pokytį suaugusiųjų neformaliojo švietimo sistemoje reikėtų vertinti 2007–2008 metais padidėjusį tiek viešosios nuosavybės, tiek privačios nuosavybės įstaigų, teikiančių neformaliojo švietimo paslaugas suaugusiesiems, skaičių. Šių paslaugų tinklo plėtra užtikrina didesnę švietimo prieinamumą, taigi ir socialinį teisingumą. Socialinio teisingumo aspektu pažymėtina, kad neformaliojo suaugusiųjų švietimo prieinamumą riboja mokymuisi būtinų išteklių ir žemesnio išsilavinimo asmenų motyvacijos mokytis stoka.

Socialinių ir mokymosi sąlygų užtikrinimas. Siekiant didinti švietimo prieinamumą, stengiamasi užtikrinti būtiniausias socialines mokymosi ir studijų sąlygas. Teikiant pagalbą ar materialinę paramą, itin rūpintasi paslaugų teikimu atskirtų patiriančioms grupėms: specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų ir atokesnėse vietovėse gyvenančių mokinių vežiojimu, socialiai remtinų šeimų vaikų nemokamu maitinimu mokymo įstaigose.

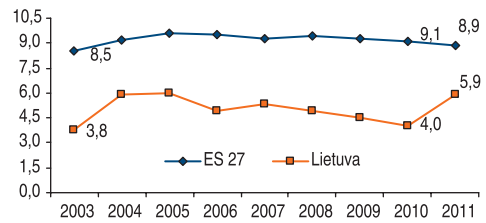
Nuo 2003 iki 2011 metų biudžeto išlaidos mokinių maitinimui didėjo, nemokamai maitinamų mokinių dalis padidėjo nuo 27 iki 32 proc.

Mokinių vežiojimo į mokyklą ir iš mokyklos mastas pastaraisiais metais auga. 2003–2004 m. m. buvo vežiojama 16,8 proc. visų mokinių, 2011–2012 m. m. į mokyklą buvo vežiojama 26,2, o iš mokyklos – 26,1 proc. mokinių. Tai susiję su mokyklų tinklo pertvarka: mokykloms nutolus nuo vaikų, ypač kaimo vietovėse, daugiau dėmesio skiriama mokinių vežiojimui.

Į valstybines ir savivaldybių bendrojo ugdymo mokyklas ir iš mokyklų vežiojami didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai jiems pritaikytais autobusais. 2011–2012 m. m. į mokyklą buvo vežiojama apie 16 tūkst. specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių (pagal *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą* į mokyklą ir atgal yra vežiojami tie specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai, kurie patys nepajėgia atvykti į bendrojo ugdymo mokyklą).

Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymu (2009) nustatytos kelios valstybės biudžeto lėšų skyrimo formos, kurios didina studijų prieinamumą įvairių gebėjimų ir socialinės padėties studentams. Dėl to pagerėjo studentų mokymosi sąlygos.

9 pav. 25–64 metų gyventojų, kurie mokėsi per keturias savaites iki apklausos, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: Eurostatas

² Socialinis teisingumas švietime: teorinė samprata ir praktinis vertinimas. Mokslo studija. Švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2011.

Pastaraisiais metais ne tik pagerėjo gyvenimo bendrabučiuose sąlygos, bet ir išaugo studentų, gaunančių bendrabučiuose vietas, dalis. 2011–2012 m. m. bendrabučiais aprūpinta 86,9 proc. universitetų studentų ir 96,1 proc. kolegijų studentų, kuriems reikalingas bendrabutis (plačiau žr. 2 siekinį).

Skatinamąsias stipendijas gaunančių studentų dalis ir kolegijose, ir universitetuose per pastaruosius kelerius metus mažėjo, tačiau studentų gaunamos stipendijos tapo didesnės. 2011–2012 m. m. skatinamąsias stipendijas gavo 16,3 proc. kolegijų ir 18,5 proc. universitetų nemokančių už studijas studentų.

Socialinių stipendijų nesumažėjo net ir sunkmečiu, buvo išplėstas jų gavėjų ratas. Valstybės remiamų doktorantų dalis nuo 2003 m. iki 2010 m. išaugo nuo 16 iki 23 proc.

Profesinio mokymo įstaigų mokiniams skiriamos stipendijos ir jie aprūpinami bendrabučiais:

- 2011–2012 m. m. profesinio mokymo įstaigose 70 proc. mokinių gavo stipendijas. 98,8 proc. jų gavo mažesnes nei bazinė socialinė išmoka (130 Lt) stipendijas, 1,2 proc. – didesnes;
- 2011–2012 m. m. bendrabučiais aprūpinta 99,2 proc. profesinio mokymo įstaigų mokinių, kuriems reikalingas bendrabutis.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų ugdymas. *Švietimo įstatyme* (2011) pateiktas specialiųjų ugdymosi poreikių apibrėžimas daug platesnis negu ankstesnėje švietimo įstatymo redakcijoje – specialiaisiais ugdymosi poreikiais laikoma pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti ne tik dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų, bet ir dėl išskirtinių asmenų gabumų ar nepalankių aplinkos veiksnių. Dėl to labai padidėjo ir specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems įvairaus amžiaus asmenims reikalingos pagalbos ir paslaugų įvairovė.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ir ugdomų pagal specialiosios paskirties ikimokyklinio ugdymo programas, skaičius nuolat mažėjo. Tai galėjo lemti dvi priežastys – labai menkas gimstamumas ir vis dažniau reiškiamas tėvų pageidavimas, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai būtų ugdomi įprastose (bendrojo ugdymo) grupėse. Kita tendencija – miestuose specialiųjų grupių skaičius augo, o kaime – mažėjo (plačiau apie tai žr. 5 siekinį). Įdiegus ikimokyklinio ugdymo krepšelį ir specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams krepšelį padidinus 35 procentais, ne tik padidėjo reikiamos specialistų pagalbos prieinamumas, bet ir paaiškėjo, kiek ikimokyklinukų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdoma pagal ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo programas.

Lietuvoje specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dalis bendrojo ugdymo mokyklose (neskaitant specialiųjų mokyklų) nuo 2003–2004 m. m. kito nežymiai. 2011–2012 m. m. šių mokinių dalis sudarė 10,5 proc. Kitose šalyse Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros narėse specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių bendrojo ugdymo įstaigose dalis vidutiniškai sudaro 3,9 proc.

Vidutiniškai Europoje specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, ugdomų specialiosiose įstaigose arba bendrojo ugdymo mokyklų specialiosiose klasėse, dalis sudaro 2,3 proc. lyginant su visais bendrojo ugdymo mokyklų mokiniais. Lietuvoje ši dalis sudaro 1,2 proc.

Apie geresnį specialiosios pedagoginės, specialiosios, psichologinės, socialinės pedagoginės pagalbos prieinamumą mokiniams byloja per septynerius metus sumažėjęs mokinių, tenkančių mokykloje dirbančiam pagalbos specialistui, skaičius. 2011–2012 m. m. bendrojo ugdymo mokyklose dirbo 2 482 švietimo pagalbos specialistai. Daugiausia jų dirbo pagrindinėse mokyklose.

Profesinio mokymo įstaigose sudaromos sąlygos mokytis specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams (ir neįgaliesiems), kuriamos specialios programos tokių mokinių

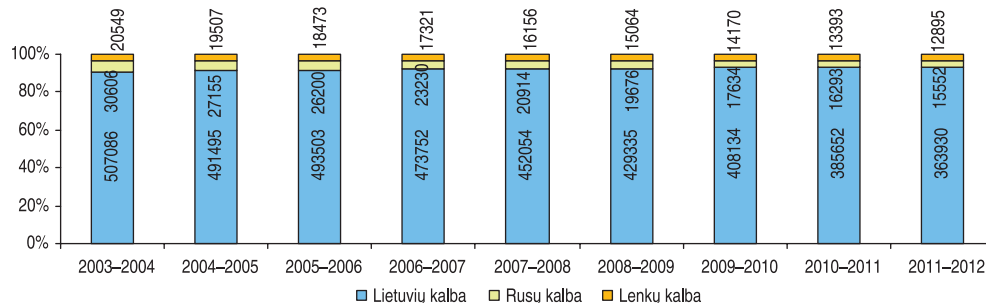
grupėms. 2011–2012 m. m. profesinio mokymo įstaigose mokėsi 994 specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai. Vis daugiau specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių pageidauja mokytis ne pagal specialiąsias programas, bet kartu su bendraamžiais, rinktis profesiją pagal pomėgį ir interesus. Tai kelia keblumų profesinio mokymo įstaigoms, nes švietimo pagalbos specialistų jose trūksta, tad pedagogams būtina suteikti sąlygas gilintis į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo ir profesinio rengimo ypatumus.

Aukštosiose mokyklose studijuoja palyginti nedidelė dalis neįgalių studentų, tačiau dabar mokyklos yra pasirengusios juos priimti, jiems mokytis yra sudaromos sąlygos, ir tokių studentų pastaraisiais metais daugėja. 2011–2012 m. m. universitetuose mokėsi 467, kolegijose – 352 specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių neįgaliųjų.

Tautinių mažumų švietimas. *Švietimo įstatyme* (2011) įteisintas mokymas tautinės mažumos kalba bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje (kai ugdymo procesas vykdomas arba kai kurių dalykų mokoma tautinės mažumos kalba) ir tautinės mažumos kultūros puoselėjimas.

Lietuvoje 2011–2012 m. m. veikė 55 mokyklos (registre yra 56 mokyklos) ir 9 vaikų darželiai lenkų mokomąja kalba, 36 mokyklos ir 15 vaikų darželių rusų mokomąja kalba, 1 mokykla baltarusių mokomąja kalba, 42 mokyklos ir 63 vaikų darželiai, kuriuose yra klasių skirtingomis mokomosiomis kalbomis. 15 552 mokiniai mokėsi rusų mokomąja kalba, 12 895 mokiniai – lenkų mokomąja kalba, 181 mokinys – baltarusių mokomąja kalba (žr. 10 pav.).

10 pav. Mokinių skaičius bendrojo ugdymo mokyklose pagal mokymosi kalbas

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Bendrojo ugdymo mokyklose lietuvių kalba 2011–2012 m. m. mokėsi 92,6 proc. visų šalies mokinių, rusų kalba mokėsi apie 4 proc., lenkų kalba – 3,3 proc. Lyginant su 2003–2004 m. m. šios proporcijos kiek pasikeitė: tais metais lietuvių kalba mokėsi 90,9 proc. visų mokinių, rusų kalba 5,6 proc., lenkų kalba 3,8 proc. Toks besimokančiųjų skirtingomis kalbomis dalies pokytis byloja apie didėjančią tautinių mažumų, ypač jaunų žmonių, integraciją į šalies kultūrinį ir ekonominį gyvenimą.

Švietimo įstatymu (2011) numatoma, kad priešmokyklinio ugdymo programoje ne mažiau kaip 4 valandos per savaitę skiriamos ugdymui lietuvių kalba, tėvų pageidavimu ikimokyklinio ugdymo programos dalis gali būti vykdoma lietuvių kalba. Mokyklose tautinės mažumos kalba daugiau pamokų skiriama mokytis valstybinės lietuvių kalbos. Pamokų gimtąja kalba skaičius nemažinamas, o numatant stipresnę lietuvių kalbos mokymą mokyklose tautinių mažumų kalba siekiama sudaryti sąlygas visų tautybių jaunimui geriau integruotis į šalies visuomenę, įgyti lygias galimybes kokybiško gyvenimo perspektyvoms. Šiuo metu analizuojami tautinių mažumų ugdymo organizavimo klausimai ir svarstomos jo tobulinimo galimybės.

III tikslas. Švietimo kokybės, atitinkančios atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens, visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius, užtikrinimas

T
I
K
S
L
A
S

- Įgyvendinant *Strategiją*, 2008 metais patvirtinta *Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo koncepcija*, kurioje suformuluota bendra visiems švietimo lygmenims švietimo kokybės samprata, pateiktas conceptualus švietimo kokybės užtikrinimo modelis ir bendrieji švietimo kokybės užtikrinimo principai.
- Tarptautiniai mokinių mokymosi pasiekimų tyrimai rodo, kad Lietuvos mokykla yra orientuota į vidutinius, daugumai mokinių pasiekiamus matematikos, gamtos mokslų ir skaitymo rezultatus. Tuo tarpu aukštus mokymosi rezultatus pasiekiančių mokinių dalis Lietuvos mokyklose mažėja.
- Mokinių, pasiekusių ne aukštesnį kaip I lygmenį pagal OECD PISA tyrimą, dalis (visose tirtose srityse: gamtos mokslų, matematikos, skaitymo) buvo mažesnė nei *Strategijoje* 2007 ir 2012 metams iškelti siekiniai.
- *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu gerėjo mokinių, taip pat ir visos visuomenės, kompiuterinis raštingumas, verslumo įgūdžiai, tuo tarpu mokinių pilietinių žinių lygis beveik nepakito.
- Per 2003–2012 metus Lietuvoje vidurinio ugdymo lygmenyje viename mokiniui tenkančių užsienio kalbų skaičius nekito (jis buvo lygus 1,4) ir nesiekė *Strategijoje* 2007 ir 2012 metams keltų siekinių (atitinkamai 1,6 ir 1,65).
- Siekiant sustiprinti užsienio kalbų mokymąsi bendrojo ugdymo mokykloje, nuo 2009 m. privalomas užsienio kalbos mokymas(is) paankstintas 2 metais – pirmos užsienio kalbos pradeda mokyti(s) nuo 2 klasės (iki 2009 metų – nuo 4 klasės).
- *Strategijos* nuostata, kad dviejų trijų užsienio kalbų mokėjimas turi tapti natūralia aukštojo išsilavinimo dalimi, nebuvo įgyvendinta. Per minimą laikotarpį aukštosiose mokyklose dviejų ir daugiau užsienio kalbų mokėsi vidutiniškai penktadalis studentų.
- Atsižvelgiant į švietimui keliamus tikslus ir uždavinius, į mokinių ir švietimo socialinių partnerių interesus nuolat atnaujinamas ugdymo turinys.
- Nuo 2007 m. decentralizuotas ikimokyklinio ugdymo turinio formavimas. Kiekviena ikimokyklinio ugdymo įstaiga ar mokykla ikimokyklinio ugdymo turinio programą rengia savarankiškai vadovaudamasi nacionaliniu lygiu nustatytais ikimokyklinio ugdymo programų rengimo kriterijais.
- Atnaujinant bendrąsias programas buvo orientuojamasi į bendrųjų ir esminių dalyko kompetencijų ugdymą, individualizuojamas ir diferencijuojamas ugdymo turinys, mokinių mokymosi krūviai derinami su higienos normomis, mokinių saugos ir sveikatos reikalavimais.
- Nors Lietuvoje atnaujintos bendrosios programos orientuotos į esminių dalyko ir bendrųjų gebėjimų ugdymą ir grindžiamos šiuolaikine mokymosi paradigma, tyrimai ir mokyklų išorinio vertinimo rezultatai rodo, kad ugdymo procese vis dar vyrauja mokytojo, o ne mokinių aktyvia veikla grindžiami ugdymo metodai, daugiau dėmesio kreipiama į žinias ir supratimą, bet ne praktinį žinių taikymą.

- Per 2003–2012 metus pertvarkyta švietimo kokybės užtikrinimo sistema: pereita nuo inspektavimo grindžiamos švietimo priežiūros prie švietimo įstaigų įsivertinimu ir išoriniu vertinimu grindžiamo švietimo kokybės užtikrinimo.
- Bendrojo ugdymo kokybė bendrojo ugdymo mokyklose užtikrinama mokyklų išoriniu vertinimu ir įsivertinimu, vidurinio ugdymo – vidurinio ugdymo programų akreditavimu.
- Per 2007–2011 metus išorinis vertinimas atliktas 273 bendrojo ugdymo mokyklose. Geriausiai įvertinta mokyklos kultūra ir mokyklos strateginis valdymas, prasčiausiai – ugdymas ir mokymasis bei pasiekimai. Išorinio vertinimo metu (stebėta per 27 tūkst. pamokų) labai gerai ir gerai įvertintų pamokų daugiausia buvo pradinėse ir didmiesčių bei miestų mokyklose, o patenkinamai ir prastai įvertintų pamokų – pagrindinėse ir miestelių ar kaimų mokyklose.
- Profesinio mokymo kokybė užtikrinama nuo 2009 m. atliekamomis profesinio mokymo įstaigų pasirengimo vykdyti formaliojo profesinio mokymo programas ekspertizėmis ir nuo 2008 m. vykdomu formaliojo profesinio mokymo programų vertinimu. Iki 2012 m. gegužės mėn. buvo atliktos 172 tokios ekspertizės; per 2008–2011 metus dauguma (93 iš 104) profesinio mokymo programų įvertinta teigiamai.
- Profesinio mokymo įstaigose teikiamo vidurinio ugdymo kokybė užtikrinama vidurinio ugdymo programų akreditavimu. Nuo 2003 m. iki 2012 m. liepos mėn. vidurinio ugdymo programa buvo akredituota 49 profesinio mokymo įstaigose.
- Parengta juridinė bazė profesinio mokymo įstaigų išoriniam vertinimui ir įsivertinimui.
- Aukštojo mokslo kokybė užtikrinama studijų programų ir aukštųjų mokyklų veiklos išoriniu vertinimu.
- Per 2003–2011 metus išaugo užsienio ekspertų grupių vertintų vykdomų studijų programų skaičius ir dalis. 2011 metais akredituotų ketinamų vykdyti studijų programų buvo daugiau nei neakredituotų (atitinkamai 162 ir 133).
- Per 2004–2009 metus daugumos (25 iš 29) kolegijų veikla įvertinta teigiamai, tačiau pastebėta keletas silpnesnių veiklos sričių: mokslo taikomieji tyrimai, ryšiai su partneriais ir vidinio kokybės užtikrinimo sistema.
- Pagal ARWU (*Academic Ranking of World Universities*) reitingą 2011 m. nė vienas Lietuvos universitetas nepateko į 500 geriausių pasaulio universitetų sąrašą, o pagal tarptautinio rangavimo metodiką WUR (*World University Ranking*) 2008–2010 m. tik Vilniaus universitetas pateko į 600 geriausių aukštųjų mokyklų sąrašą.
- 2010 m. Švietimo mainų paramos fondo ir Viešosios įstaigos Socialinės informacijos ir mokymų agentūros atlikto tyrimo „Darbdavių požiūris į Lietuvoje ir Europoje vykstančius aukštojo mokslo pokyčius“ duomenimis, darbdaviai pozityviai vertina aukštųjų mokyklų absolventų parengimo darbo rinkai kokybę (t. y. turimas žinias, praktinius įgūdžius, bendrąsias kompetencijas).
- 2009 m. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centro užsakyto tyrimo „Studijų pasirinkimo motyvai, lūkesčiai ir studijų kokybės vertinimas: studentų požiūris“ duomenimis, studentai aukštųjų mokyklų kokybę vertino prasčiau nei „gerai“.
- *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu buvo pertvarkomas pedagogų rengimas. Mokytojus rengti patikėta tik aukštosioms mokykloms, turinčioms tam reikiamą kompetenciją ir išteklius. Siekiant pritraukti į mokyklas motyvuotus ir gabiliausius studentus, 2010 m. perpus sumažintas priėmimas į pedagogines studijas, pedagoginėms studijoms įvestas motyvacijos testas, geriausiai besimokantiems studentams mokamos skatinamosios stipendijos.

- Nuo 2003 m. tobulinama mokytojų kvalifikacijos tobulinimo sistema. 2009 m. ji reorganizuota. Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo funkcijos deleguotos Ugdymo plėtotės centrui ir švietimo centrams savivaldybėse.
- 2012 m. patvirtinta Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcija, išplėstos pedagogų profesinio tobulėjimo galimybės: nuo individualaus mokymosi, kursų iki stažuotčių Lietuvos ar užsienio švietimo įstaigose ir akademinė studijų. Pedagogas įgyja teisę periodiškai gauti iki vienerių metų trukmės kvalifikacijos tobulinimo stažuotę, jos metu neprarasdamas gaunamo atlyginimo. Mokytojo kvalifikacijos tobulinimą, kaip ir anksčiau, numatoma finansuoti iš valstybės biudžeto (mokinio krepšelio) ir kitų šaltinių. Mokytojui numatoma suteikti galimybę kaupti kelerių metų lėšas, valstybės skiriamas jo kvalifikacijai tobulinti. Iki koncepcijos patvirtinimo kvalifikacijos tobulinimo lėšos turėdavo būti panaudojamos per metus.
- *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu didžiausi mokytojų ir mokyklų vadovų atestacijos pokyčiai įvyko 2007 m., kai buvo panaikinta privaloma mokytojų atestacija, ir 2010 m., kai panaikinta mokyklų vadovų kvalifikacijos atitikties patikra. Mokytojų atestacija tapo labiau susieta su jų kasdiene praktika ir mokinių mokymosi pasiekimais. Mokyklų vadovų atestaciją artimiausiu metu taip pat numatoma keisti: susieti ją su mokyklų vadovo praktine veikla mokykloje ir mokyklų teikiamo ugdymo kokybe.
- Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį atestuotų mokytojų dalis išaugo, o mokyklų vadovų nežymiai sumažėjo. Abu šie rodikliai nesiekė *Strategijoje* 2007 ir 2012 metams numatytųjų reikšmių.
- Nuo 2011 metų keitėsi skyrimo į švietimo įstaigos vadovo postą tvarka: pretendentai į mokyklų vadovo pareigas, prieš dalyvaudami konkurse, turi pasitikrinti savo kompetencijos tinkamumą. Šia nauja tvarka sudarytos prielaidos švietimo įstaigų vadovų pareigas eiti kompetentingiems šioje srityje asmenims.

Švietimo kokybė. *Strategijoje* kokybės užtikrinimas buvo įvardintas kaip vienas iš pagrindinių švietimo plėtotės siekių. 2008 m. patvirtinta *Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija*³, kurioje pateikiama bendroji švietimo kokybės samprata, konceptualusis švietimo kokybės užtikrinimo modelis ir bendrieji švietimo kokybės užtikrinimo principai. *Formaliojo švietimo kokybė* apibrėžiama kaip visuma švietimo ypatybių, kurios lemia:

- galimybę tenkinti su švietimu siejamus lūkesčius ir asmens ir visuomenės poreikius;
- tinkamą švietimo misijos ir formaliojo švietimo sistemai priskiriamų funkcijų atlikimą;
- formaliajam švietimui keliamų tikslų įgyvendinimą.

Švietimo kokybė yra tai, kas pasiekama ugdant ar mokant, ir tai, koku būdu šie rezultatai pasiekiami. Tad siekiant gerinti švietimo kokybę, pirmiausia svarbu atsakyti į klausimus: *ka pasiekėme (rezultatai)? kokiomis priemonėmis (procesai)? kiek priimtini rezultatai ir jų pasiekimo būdai (pasitenkinimas procesais ir rezultatais)?*

Mokinių mokymosi pasiekimai. Įgyvendinant *Strategiją* buvo siekiama gerinti mokinių mokymosi pasiekimus. Numatytas siekis, kad mokinių, pasiekusių ne aukštesnį kaip I lygmenį pagal *OECD PISA*⁴ tyrimus, dalies rodiklis 2007 m. būtų 25 proc., o 2012 m. – 20 proc. Kol kas šis siekis nėra įgyvendintas: 2006 m. šis rodiklis buvo 32,1 proc., o 2009 m. – 31,9 proc., taigi padėtis iš esmės nepakito. Analizuojant mokymosi pasiekimų rezultatus pagal atskiras

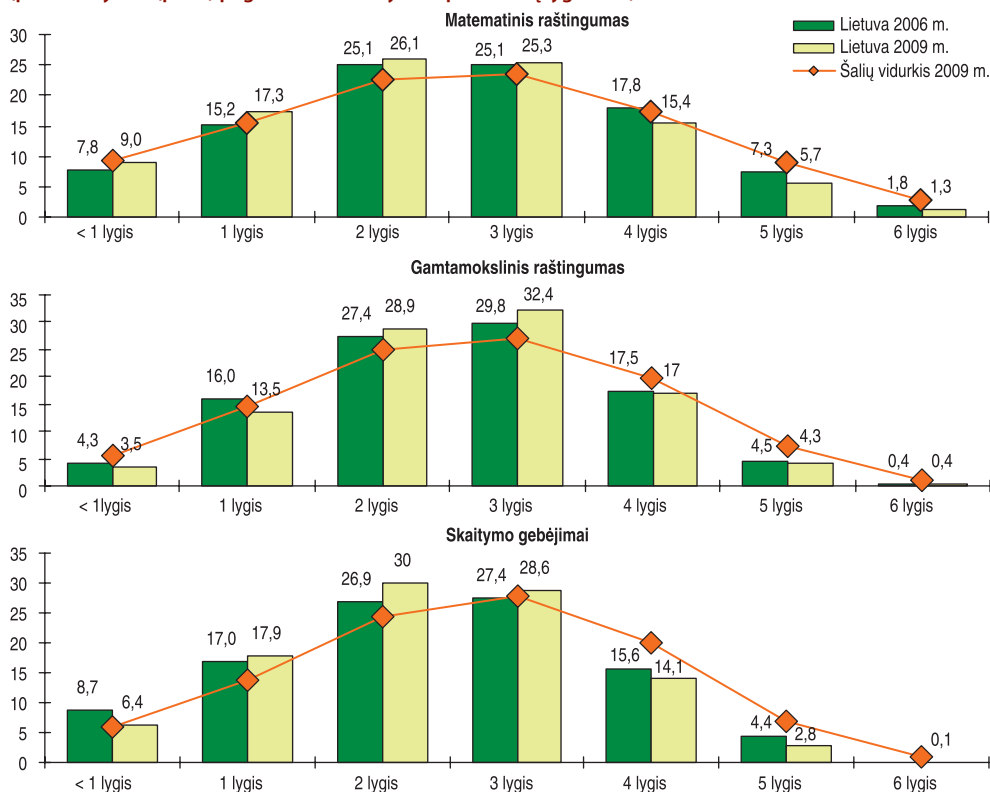
³ Švietimo ir mokslo ministro 2008 m. lapkričio 24 d. įsakymas Nr. ISAK-3219 „Dėl Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcijos patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr.138-5461).

⁴ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Tarptautinė mokinių vertinimo programa.

vertintas sritis matyti, kad matematikos rodiklis smuko, tačiau kitų dviejų sričių – skaitymo ir gamtamokslinio raštingumo – pagerėjo (lyginant su 2006 metais).

Visų trijų vertinamų sričių Lietuvos mokinių vyraujantys pasiekimų lygmenys buvo 2-asis ir 3-ias; tokius rezultatus gavusių mokinių dalys buvo didesnės už atitinkamus kitų OECD PISA tyrime dalyvavusių šalių vidurkius (žr. 11 pav.). Tuo tarpu pasiekusių aukščiausių – 5-ą ir 6-ą – lygmenis mūsų šalies mokinių buvo itin mažai, jų dalys buvo mažesnės už atitinkamus tyrime dalyvavusių šalių vidurkius. Šie tyrimo rezultatai rodo, kad Lietuvos mokykla orientuojasi į vidutinius ir daugumai prieinamus pasiekimus.

11 pav. Lietuvos 15-mečių matematinio, gamtamokslinio raštingumo ir skaitymo gebėjimų tyrimo rezultatai (pasiskirstymas (proc.) pagal OECD PISA tyrimo pasiekimų lygmenis)

Duomenų šaltinis: OECD PISA 2006, 2009

Panašias tendencijas rodo ir *IEA PIRLS*⁵ – tarptautinio 4 klasės mokinių skaitymo gebėjimų tyrimo – duomenys.

Tarptautinio *IEA TIMSS*⁶ tyrimo duomenimis, 8 klasės mokinių matematikos ir gamtos mokslų mokymosi pasiekimai nuo 1995 iki 2007 metų gerėjo. Tiek gamtos mokslų, tiek matematikos srityje sumažėjo mokinių, kurie nepasiekė žemo pasiekimų lygio, dalis, o išaugo aukštą ir aukščiausių pasiekimų lygį pasiekusių mokinių dalis (plačiau apie tai žr. 10 siekinį).

Pilietinis ugdymas. Įgyvendinant *Strategiją* itin daug dėmesio buvo skiriama pilietiniam

⁵ Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo asociacijos Tarptautinis mokinių skaitymo gebėjimų tyrimas.

⁶ Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo asociacijos Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų pasiekimų tyrimas.

ugdymui. Pilietinio ugdymo nuostatos ir tikslai apibrėžiami 2003 m. *Švietimo įstatyme*⁷. 2004 m. buvo įvesta atskira 8 ir 10 klasėse privaloma disciplina *Pilietiškumo pagrindai*. Pilietinė problematika integruojama į kiekvieną mokomąjį dalyką visose klasėse.

2009 metais Lietuvos aštuntokai dalyvavo Tarptautiniame pilietinio ugdymo ir pilietiškumo tyrime (ICCS – *International Civic and Citizenship Education Study*). Šiuo tyrimu buvo vertinamos pilietinės žinios (faktai, supratimas, priešastingumo suvokimas) ir jų pokyčiai lyginant su *CIVED (Civic Education Study)* tyrimo duomenimis. Tyrimas parodė, kad per 10 metų mokinių pilietinės žinios beveik nepakito, o 2009 m. Lietuvos rezultatas (505 taškai) buvo artimas visų tais metais tyrime dalyvavusių 38 šalių vidurkiui (500 taškų) ir šiek tiek atsiliko nuo 24-ųjų tyrime dalyvavusių Europos šalių vidurkio (514 taškų).

Valstybės vykdomos pilietinio ir tautinio ugdymo politikos veiksmingumui įvertinti nuo 2007 m. kasmet atliekami tyrimai Lietuvos gyventojų pilietinės galios indeksui apskaičiuoti. 2007–2010 m. tyrimų duomenimis, bendras Lietuvos gyventojų pilietinės galios indeksas padidėjo nežymiai – nuo 33,9 iki 35,5 balų, t. y. tik 1,6 balo. Jaunimo (15–29 metų asmenų) pilietinės galios indeksas 2010 m. buvo 3,4 balo didesnis (35,5 balai iš 100) nei 30 metų ir vyresnių Lietuvos gyventojų (plačiau apie tai žr. 11 siekinį).

Užsienio kalbų mokymasis. Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį buvo stiprinamas ir ankstinamas užsienio kalbų mokymasis. Siekiama, kad visi vidurinio ugdymo programą baigę mokiniai galėtų bendrauti dviem užsienio kalbomis. Todėl nuo 2009 m. privalomas užsienio kalbos mokymasis pradinėje mokykloje paankstintas 2 metais (pirmosios užsienio kalbos pradeda mokytis nuo 2 klasės). Antrosios užsienio kalbos pradeda mokytis 5 klasėje. Užsienio kalbų bendrosios programos pateikiamos kursais, orientuotais į Europos Tarybos siūlomus A1 ir A2, B1 ir B2 kalbos mokėjimo lygius.

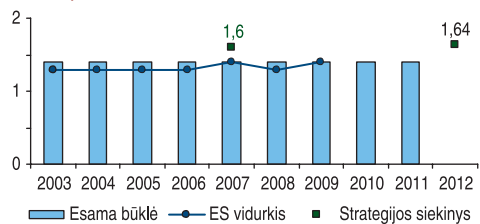
Per 2003–2011 metus vidurinio ugdymo lygmenyje vidutiniškai vienam mokiniui tenkančių užsienio kalbų rodiklis nekito ir buvo lygus 1,4 (12 pav.).

Šis mūsų šalies rodiklis nedaug skyrėsi nuo Europos Sąjungos vidurkio, tačiau visą minimą laikotarpį buvo mažesnis nei *Strategijoje* iškelti siekiniai 2007 ir 2012 metams. Nuo 2003 metų ir Lietuvoje, ir ES šalyse mažėjo ISCED 3 lygmens mokinių, besimokančių dvi ir daugiau užsienio kalbų. 2010 metais tokių mokinių Lietuvoje buvo 47,3 proc., o ES 27 – 59,6 proc.

ES iškeltas tikslas, kad visi vidurinio ugdymo programą baigę mokiniai galėtų bendrauti dviem užsienio kalbomis, nėra pasiektas. Šis Lietuvos rezultatas gali būti aiškinamas tuo, kad bendrojo ugdymo mokyklos mokiniams, kurie mokosi pagal vidurinio ugdymo programą, antrosios užsienio kalbos mokymasis nėra privalomas.

Strategijoje numatyta stiprinti užsienio kalbų mokymąsi ne tik vidurinio ugdymo, bet ir aukštojo mokslo pakopoje. Siekiama, kad dviejų trijų užsienio kalbų mokėjimas taptų natūralia aukštojo išsilavinimo dalimi. Lietuvos statistikos departamento 2007–2011 metų duomenys rodo, kad dauguma (daugiau kaip keturi penktadaliai) studentų mokėsi vienos užsienio kalbos ir tik maža dalis (maždaug penktadalis) aukštųjų mokyklų studentų mokėsi dviejų ir daugiau užsienio kalbų (žr. 3 lentelę).

12 pav. Vidutinis užsienio kalbų, kurių mokosi vienas vidurinio ugdymo programos (ISCED 3) mokyns, skaičius (vienetais)

Duomenų šaltinis: ŠVIS, Eurostatas

⁷ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. birželio 17 d. nutarimas Nr. IX-1630 (Žin., 2003, Nr. 63-2853).

3 lentelė. Studentų, kurie mokėsi vienos, dviejų ir daugiau užsienio kalbų, dalis (proc.)

	Kolegijose					Universitetuose				
	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012
Tik vienos kalbos	81,9	82,1	85,4	83,7	91,3	87,4	82,6	90,4	80,4	82,0
Dvi kalbas	17,6	17,7	14,3	14,9	8,4	11,4	17,1	8,9	17,5	16,5
Tris kalbas ir daugiau	0,5	0,2	0,3	1,4	0,2	1,2	0,3	0,7	2,1	1,5

Duomenų šaltinis: LSD

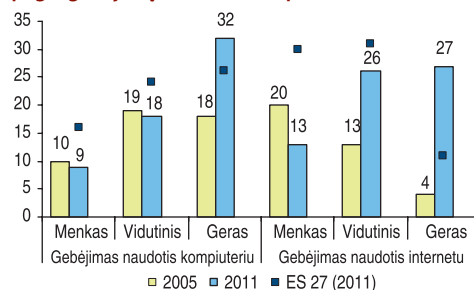
Per minimą laikotarpį dvi užsienio kalbas besimokančių studentų dalis universitetuose išaugo, o kolegijose – sumažėjo. Tris ir daugiau užsienio kalbas besimokančiųjų dalis išaugo tiek universitetuose, tiek kolegijose, tačiau visą minimą laikotarpį tokių studentų aukštosiose mokyklose buvo mažuma.

Kompiuterinis raštingumas. Lietuvoje nuo pat *Strategijos* įgyvendinimo pradžios visuose švietimo lygmenyse buvo pabrėžiamas informacinės kultūros ugdymas. Siekiant visų mokinių kompiuterinio raštingumo pradiniam ugdyme informacinės komunikacinės technologijos (toliau – IKT) diegiamos, skatinant mokytojus taikyti jas ugdymo procese ir ugdat elementariusius pradinių klasių mokinių kompiuterinio raštingumo įgūdžius. Taikyti IKT pradiniam ugdyme labai paskatino 2006–2012 m. vykdyti Europos Sąjungos finansuoti projektai. Nuo 2003 m. bendrajame ugdyme įvesta kompiuterinio raštingumo įskaita. Nuo 2004 m. įvestas mokyklinis, o nuo 2005 m. – valstybinis informacinių technologijų brandos egzaminas. 2005 m. 5 ir 6 klasėse įvestas informacinių technologijų mokomasis dalykas. Profesiniame mokyme informacinės technologijos teikiamos kaip atskiras dalykas arba integruojamos į specialybės dalykus.

Tarptautinių tyrimų (PISA 2006, 2009, PIRLS 2006, TIMSS 2007) duomenimis, Lietuvos mokiniai pasižymi kompiuteriniu raštingumu. Beveik visi 2009 m. OECD PISA tyrime dalyvavę mokiniai buvo naudojęsi kompiuteriu. Dažniau nei kitose Europos Sąjungos šalyse Lietuvos penkiolikmečiai naudojami kompiuteriu programavimui ir bendravimui su bendraklasiais.

Per 2005–2011 metus Lietuvos žmonių gebėjimas naudotis kompiuteriu ir internetu patobulėjo. Eurostato duomenimis, 16–74 metų asmenų, vidutiniškai ir gerai gebančių naudotis kompiuteriu ir internetu, dalis didėjo ir 2011 m. atitinkamai siekė 50 ir 53 proc. (žr. 13 pav.). 2011 m., lyginant su 2005 m., gerai gebančių naudotis kompiuteriu 16–74 metų asmenų dalis buvo didesnė maždaug 1,8 karto. Labai išaugo šio amžiaus asmenų, vidutiniškai ir gerai gebančių naudotis internetu, dalis (atitinkamai 2 ir 6,8 karto) (plačiau apie tai žr. 9 sieninį).

13 pav. 16–74 metų asmenų pasiskirstymas (proc.) pagal gebėjimą naudotis kompiuteriu ir internetu

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Verslumas ir ekonominis raštingumas. 2003–2012 metais daug dėmesio mokykloje buvo skiriama verslumui skatinti ir finansinei išminčiai ugdyti. Pradiniam ugdyme iniciatyvumo ir verslumo kompetencijų ugdymas integruotas į visus mokomuosius dalykus. Pagrindiniame

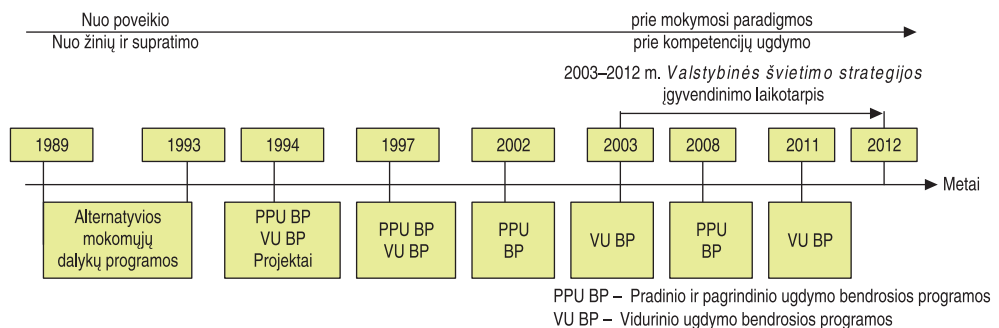
ugdyme verslumo tematika integruota į daugelio mokomųjų dalykų pamokas. 9–10 klasėse pradėta mokyti atskiro dalyko „Ekonomika ir verslumas“. Viduriniame ugdyme ši kompetencija ugdoma taip pat per daugelio dalykų pamokas, organizuojant įvairias aktyvias veiklas: modeliavimą, mokinių bendroves, projektinę veiklą. Profesiniame mokyme ekonomikos ir verslo pagrindų dalykas įtrauktas į visas siūlomas programas.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis buvo vykdomi projektai mokinių ir studentų verslumui ugdyti. Aukštesiose mokyklose sudaryta galimybė rinktis vadybos ar verslo studijų programas kaip gretutinį studijų modelį. Tai ypač plačiai pritaikyta kolegijose – beveik visose studijų programose.

2011 metais buvo atliktas kasmetinis visuotinis verslumo stebėsenos tyrimas (*Global Entrepreneurship Monitoring, GEM*), kurio metu buvo apklausta per 140 tūkstančių gyventojų ir ekspertų iš 54 įvairaus ekonominio lygio įvairiose geografinėse vietovėse esančių pasaulio šalių. Tyrimu nustatyta, kad Lietuva pasižymi vienu aukščiausių intraverslumo⁸ indeksu tarp visų tirtų šalių, net 50 proc. apklausos dalyvių norėtų turėti savo verslą. Lietuva yra priskirta į efektyvumą orientuotų šalių grupei. Kitos dvi iš trijų klasifikavimo grupių – į veiksnius orientuotos šalys ir šalys, orientuotos į inovacijas. Visuotiniame kontekste Lietuva išsiskyrė kaip šalis, turinti daugiausiai jaunų – iki 24 metų – verslininkų, pasižyminti didele naujai pradėtų verslų apimtimi. Tačiau šalies verslininkų vykdomos veiklos vis dar nekuria aukštos pridėtinės vertės, joms trūksta novatoriškumo.

Ugdymo turinio atnaujinimas. Užtikrinant švietimo kokybę, atitinkančią šiuolaikinės visuomenės ir darbo rinkos poreikius, Lietuvoje bendrojo ugdymo turinys nuolat vertinamas, peržiūrimas, atrenkamas, papildomas ir (arba) koreguojamas. Pagrindinis šio atnaujinimo siekis – švietimo paradigmos kaita – perėjimas nuo tradicinės (poveikio) prie mokymosi paradigmos, o tai reiškia – nuo žinių ir supratimo prie kompetencijų⁹ ugdymo (žr. 14 pav.).

14 pav. Bendrųjų programų atnaujinimo chronologinė seka Nepriklausomoje Lietuvoje

Siekiant nuosekliau pereiti prie naujos ugdymo turinio formavimo politikos, orientuotos į kompetencijų ugdymą, ir sukurti bendrojo ugdymo turinio atnaujinimo sistemą, 2007 m. patvirtinta *Bendrojo ugdymo turinio formavimo, įgyvendinimo, vertinimo ir atnaujinimo strategija*¹⁰. Ja vadovaujantis, 2008 m. atnaujintos ir patvirtintos¹¹ *Pradinio ir pagrindinio ugdymo*

⁸ Verslumas organizacijos viduje.

⁹ Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma.

¹⁰ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr. ISAK-970 „Dėl bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategijos patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 63-2440).

¹¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. ISAK-2433 (Žin., 2008, Nr. 99-3848).

mo bendrosios programos, 2011 m. – *Vidurinio ugdymo bendrosios programos*¹². Atnaujintos ugdymo programos orientuojamos į bendrųjų ir esminių dalyko kompetencijų ugdymą, ypač daug dėmesio skiriant mokymosi mokyti kompetencijos ugdymui; į ugdymo turinio diferencijavimą ir individualizavimą, mokinių mokymosi krūvio mažinimą. Atnaujintas Bendrąsias programas atitinkamai buvo koreguojami ir kiti su ugdymo turiniu susiję dokumentai: pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo (PUPP) ir brandos egzaminų programos.

Ugdymo turinio diferencijavimas ir individualizavimas. Nacionaliniu lygmeniu ugdymo turinys buvo diferencijuojamas ir individualizuojamas sudarant mokiniams galimybę rinktis tikybą ar etiką, viduriniame ugdyme įvedant mokomųjų dalykų bendrąjį ir išplėstinį kursus, kuriant mokomųjų dalykų modulius. Tai pat mokykloms sudarytos galimybės pačioms diferencijuoti ir individualizuoti ugdymo turinį atsižvelgiant į mokinių ugdymo(si) poreikius. Išleista metodinių priemonių, skirtų ugdymo turinio individualizavimo ir diferencijavimo patirties sklaidai mokykloje. Aukštesiose mokyklose sudaryta galimybė rinktis įvairius gretutinius studijų modulius.

Mokinių mokymosi krūvis. Įgyvendinant *Strategiją* 2003 m. švietimo ir mokslo ministras patvirtino įsakymą dėl mokinių mokymosi krūvių¹³, kuriuo įpareigojo mokyklos vadovus nuolat analizuoti mokymosi procesą mokykloje ir numatyti mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemones, kurios kiekvienoje mokykloje gali būti kitokios. Mokinių mokymosi krūvių problemai spręsti taip pat buvo atliekami tyrimai ir vykdomi projektai. 2006 m. patvirtintas ir vėliau įgyvendintas *Mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonių 2006–2008 metų planas*¹⁴. Vykdam projektus išleisti šiai problemai spręsti skirti leidiniai mokyklai, mokytojui ir mokiniui.

Mokinių mokymosi krūvių optimizavimo problema buvo sprendžiama peržiūrint bendrąsias programas ir atsisakant pasenusių ar pasikartojančių temų, mokykloms sudarant galimybes pačioms diferencijuoti ir individualizuoti ugdymo turinį pagal mokinių ugdymo(si) poreikius.

Mokinių mokymosi pasiekimų vertinimas. 2004 m. švietimo ir mokslo ministro buvo patvirtinta *Mokinių mokymosi pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata*¹⁵. Ja vadovaudamosi mokyklos kuria savo individualias mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo sistemas. Siekiant pereiti nuo poveikio paradigma prie mokymosi paradigma grindžiamo mokinių mokymosi pasiekimų vertinimo, buvo vykdomi Europos Sąjungos finansuojami projektai. Parengti metodiniai leidiniai, kuriuose pateikiama vertinga mokyklų mokinių mokymosi pasiekimų vertinimo patirtis.

Nors bendrosios programos atnaujinamos nuo pat Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo, atliktų tyrimų *12–14 metų mokinių mokymo(si) didaktinės problemos ir jų sprendimo galimybės (2010)*¹⁶ bei *Kritinio mąstymo ugdymo principų integravimas į Lietuvos bendrojo ugdymo siste-*

¹² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymas Nr. V-269 „Dėl vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 26-1283).

¹³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2003 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. ISAK-1197 „Dėl mokinių mokymosi krūvių“ (Žin., 2003, Nr. 84-3858).

¹⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. lapkričio 24 d. įsakymas Nr. ISAK-2224 „Dėl Mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonių 2006–2008 metų plano“.

¹⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsakymas Nr. ISAK-256 „Dėl Mokinių mokymosi pažangos ir pasiekimų vertinimo sampratos patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 35-1150).

¹⁶ http://www.alternatyvusugdymas.lt/wp-content/uploads/2009/12/10_09_03_AU_galimybiu_studija.pdf.

mq (2010)¹⁷ rezultatai parodė, kad Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose sunkiai pereinama iš poveikio į mokymosi paradigmą. Ugdymo procese vis dar vyrauja mokytojo, o ne vaiko aktyvia veikla grindžiami ugdymo metodai. 2006 ir 2009 metų OECD PISA tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvos mokiniams geriau sekėsi užduotys, kurioms reikia gamtos mokslų žinių atgamini- mo ir supratimo, tačiau sunkiau sekėsi užduotys, kurioms reikia gamtos mokslų žinių taikymo įvairiose gyvenimo situacijose gebėjimų.

2007 metais decentralizuotas ikimokyklinio ugdymo turinys. Kiekviena ikimokyklinį ugdy- mą vykdanči švietimo įstaiga ikimokyklinio ugdymo turinio programą rengia vadovau- damasi švietimo ir mokslo ministro patvirtintu *Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašu*¹⁸.

Profesinio mokymo programos taip pat nuolat atnaujinamos orientuojantis į bendrųjų kompetencijų ugdymą. Šios programos rengiamos vadovaujantis atitinkamais profesinio rengi- mo standartais bei Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytais bendraisiais reikalavimais. Pro- fesinio rengimo standartuose nustatyti mokymo tikslai grindžiami bendrųjų gebėjimų ugdymo nuostatomis. Kasmet tvirtinamuose bendruosiuose profesinio mokymo planuose nustatoma, kokia dalis mokymo turi būti skirta dalykams, lavinantiems bendrąsias kompetencijas.

Švietimo kokybės užtikrinimo sistemos pertvarka ir tolesnis kūrimas. Nuo 2003 m. pradėta švietimo kokybės užtikrinimo sistemos pertvarka, pereinant nuo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos, grindžiamos mokymo įstaigų veiklos priežiūra ir inspektavimu, prie švietimo įstaigų įsivertinimo ir išorinio vertinimo. 2011 m., priėmus *Švietimo įstatymą*, buvo galutinai pereinama prie kokybės užtikrinimo sistemos, orientuotos į institucijos vidinį ko- kybės užtikrinimą.

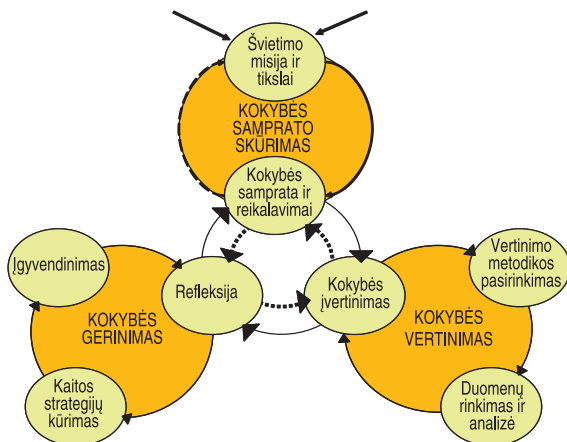
Pagal *Formaliojo švietimo ko- kybės užtikrinimo sistemos koncepciją*, formaliojo švietimo kokybės užtikrinimą sudaro trys pagrindi- nės veiklos sričių grupės: **kokybės sampratos kūrimas, kokybės ver- tinimas** ir **kokybės gerinimas** (žr. 15 pav.).

Formaliojo švietimo kokybės samprata kuriama susitariant dėl formaliojo švietimo ar atskirų jo sričių, dėl švietimo įstaigų misijos bei tikslų ir jiems įgyvendinti bū- tinų sąlygų.

Formaliojo švietimo kokybės vertinimas atliekamas tiriant visą švietimo sistemą ar jos dėmenis ir jų ryšius siekiant nustatyti, kiek vertinami objektai atitinka kokybės reikalavimus ar conceptualiąją formaliojo švietimo kokybės sampratą, taip pat siekiant surinkti informaciją, reikalingą kitoms vertinimo funkcijoms atlikti.

Kokybės gerinimas – tai vadybinės ir kitos praktikos keitimo priemonės, padedančios siekti sutartos formaliojo švietimo kokybės ir skirtos formaliajam švietimui tobulinti.

15 pav. Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo modelis

¹⁷ http://www.sdcentras.lt/pr_ctp/tyrimas.pdf.

¹⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. ISAK-627 „Dėl Ikimo- kyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“ (Žin., 2005, Nr. 52-1752).

Ugdymo kokybės užtikrinimas bendrojo ugdymo mokyklose. Įgyvendinant *Strategiją*, 2004 m. pradėtas vykdyti bendrojo ugdymo mokyklų, o 2005 m. – mokyklų, vykdančių iki-mokyklinio ir (arba) priešmokyklinio ugdymo programas, įšivertinimas. 2007 m. pradėtas vykdyti ir bendrojo ugdymo mokyklų išorinis vertinimas. Per 2007–2011 metus Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra įvertino 273 Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklas. Iš visų 5 vertintų mokyklos veiklos sričių geriausiai įvertinta mokyklos kultūra ir mokyklos strateginis valdymas, prasčiausiai – ugdymas ir mokymasis bei pasiekimai (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros 2007–2011 metų mokyklų veiklos kokybės vertinimo rezultatai (mokyklų dalis proc.)

Vertinamos sritys	1 lygis	2 lygis	3 lygis	4 lygis
Mokyklos kultūra		25,6	72,9	1,5
Ugdymas ir mokymasis	0,4	87,9	11,7	
Pasiekimai		74,0	25,3	0,7
Pagalba mokiniui		63,4	36,6	
Mokyklos strateginis valdymas		58,6	40,3	1,1

Duomenų šaltinis: Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra

Per 2007–2011 metus mokyklų išorinio vertinimo metu buvo stebėta 27 332 pamokos. Nustatyta, kad pamokų įvertinimai skiriasi pagal mokyklos tipą ir vietovę: daugiausia labai gerai ir gerai įvertintų pamokų buvo pradinėse ir didmiesčių bei miestų mokyklose, o patenkinamai ir prastai įvertintų pamokų – pagrindinėse ir miestelių ar kaimų mokyklose.

2009–2010 metais stebėtų pamokų komponentų vertinimai buvo geresni negu 2007–2008 metais– beveik visų pamokos komponentų (išskyrus pamokos planavimą ir pasiekimus pamokoje) įvertinimų vidurkiai buvo aukštesni. Reikšmingiausiai pakito pagalbos mokiniui komponento vertinimas – šio komponento, kad ir likusio tarp prasčiausiai vertinamų, įvertinimų vidurkis pakilo. Tuo tarpu pasiekimų įvertinimų vidurkis smuktelėjo. Šis pamokos komponentas stebint 2009–2010 metų pamokas vertintas prasčiausiai.

Pamokų stebėjimas rodo, kad ugdymo procese labiau vyrauja klasikinio ugdymo paradigma, kai mokytojai pasakodami stengiasi išmokyti mokinius gerai atkartoti žinias. Labiau rūpinamasi platesne mokymo turinio aprėptimi; ką iš to plataus turinio mokinys pasiima – rūpinamasi mažiau. Išorinio vertinimo metu nustatyta pamokos organizavimo ir mokinių atliktų namų darbų aptarimo stoka: numatoma įveikti labai daug mokymo turinio, o nepėjus – aukojamas mokinio žinių ir gebėjimų vertinimas, pamokoje išeitose medžiagos apibendrinimas, mokymosi pasiekimų aptarimas. Kitaip sakant, pamoka neužbaigiama, o dalis pamokai numatyto mokymo turinio virsta namų darbais. Mokinių atlikti namų darbai klaseje aptariami retai: iš 100 atvejų užduotų namų darbų prie jų kitą pamoką grįžtama tik 50 atvejų, iš šių 25 atvejai tėra kiekybinė peržiūra (padarė ar nepadarė) ir tik 25 atvejais vyksta ir kokybinis darbų nagrinėjimas.

Tebėra opi ir diferencijuoto ar individualizuoto mokymo problema. Dėmesio stokoja tiek mokymosi sunkumų turintys, tiek gabūs ir talentingi mokiniai. Kiek įvairesnėmis formomis teikiama pagalba mokymosi sunkumų turintiems mokiniams.

Profesinio mokymo kokybės užtikrinimas. Vienas svarbiausių profesinio mokymo kokybės rodiklių – jo teikiamų kvalifikacijų atitiktis darbo rinkos poreikiams. Profesinio mokymo atitiktis darbo rinkos poreikiams užtikrinama 2007 m. priimtu *Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymu*, kuriuo įteisinama kvalifikacijų sistema. Kvalifikacijų sistema kuriama remiantis *Nacionaline kvalifikacijų sandara (LTKS)*, kuri yra

susieta su *Europos kvalifikacijų sąranga* (EQF). Profesinio mokymo atitiktis darbo rinkos poreikiams taip pat užtikrinama per profesinio rengimo standartus, profesijų standartus, ūkio sektorių tyrimus, gebėjimų paklausos ir pasiūlos stebėseną, įtraukiant socialinius partnerius ir darbdavius į profesinio mokymo politikos formavimo, programų rengimo procesus ir taikant profesinio mokymo kokybės užtikrinimo priemones.

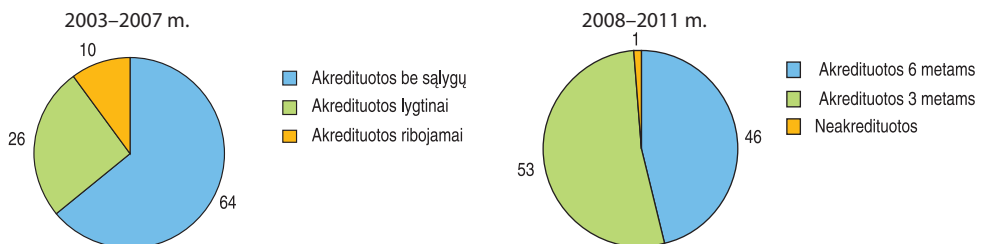
Siekiant gerinti profesinio mokymo kokybę nuo 2008 m. pradėtas formaliojo profesinio mokymo programų vertinimas. Per 2008–2011 m. įvertinta 104 profesinio mokymo programos. Teigiamai įvertintos 93, iš jų 23 – naujos. Nuo 2009 m. pradėtos atlikti pasirengimo vykdyti formaliojo profesinio mokymo programas ekspertizės. Iš viso šiuo metu atliktos ekspertizės 172 programoms vykdyti.

Nuo 2004 m., gerinant profesinio mokymo įstaigose teikiamo vidurinio ugdymo kokybę, pradėtas vidurinio ugdymo programų akreditavimas. Akreditavus vidurinio ugdymo programą, profesinio mokymo įstaigoje steigiamas gimnazijos skyrius. Iki 2012 m. liepos mėn. vidurinio ugdymo programa buvo akredituota 49-iose profesinio mokymo įstaigose.

Tobulinant profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemą *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu buvo sukurta juridinė bazė kvalifikacijas teikiančių institucijų išorinio kokybės užtikrinimo sistemai ir vidinio kokybės užtikrinimo sistemai kurti.

Aukštojo mokslo kokybė ir jos užtikrinimas. Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo pamatas yra valstybinis aukštųjų mokyklų steigimo ir leidimų vykdyti studijas reglamentavimas, vidinė kokybės valdymo sistema ir reikalavimai aukštajai mokyklai kaip institucijai. Studijų kokybės vertinimo centras (SKVC) nuolat vykdo išorinį studijų programų kokybės vertinimą. Per 2003–2011 metus SKVC iš viso įvertino 854 studijų programas. Nuo 2008 m. pasikeitė studijų kokybės vertinimo metodika. Per pastaruosius ketverius (2008–2011) metus daugumos (99 proc.) studijų programų kokybė buvo įvertinta teigiamai (programos akredituotos šešeriems arba trejiems metams). Tik labai nedidelės dalies studijų programų kokybė įvertinta neigiamai – neakredituota 1 proc. studijų programų (žr. 16 pav.).

16 pav. Studijų kokybės vertinimo centro akredituotų* programų dalis (proc.)

* Nuo 2008 m. pasikeitė studijų programų kokybės vertinimo metodika.

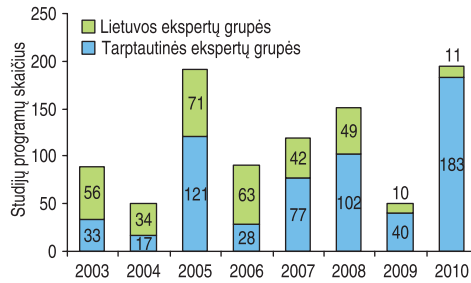
Duomenų šaltinis: Studijų kokybės vertinimo centras

Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį augo tarptautinių ekspertų grupių vertintų vykdomų studijų programų skaičius ir dalis (žr. 17 pav.). 2011 m. dauguma (apie 89 proc.) vykdomų studijų programų buvo įvertintos tarptautinių ekspertų grupių, tuo tarpu 2003 m. tokių programų buvo tik apie 33 proc., lyginant su visomis tais metais vertintomis vykdomomis studijų programomis.

Per 2003–2011 metus smarkiai kito įvertintų kėtinamų vykdyti studijų programų skaičius. Labiausiai jis ūgtelėjo 2011 m. Toks studijų programų skaičiaus augimas iš dalies gali būti siejamas su pasikeitusia studijų programų vertinimo tvarka, aukštųjų mokyklų konku-

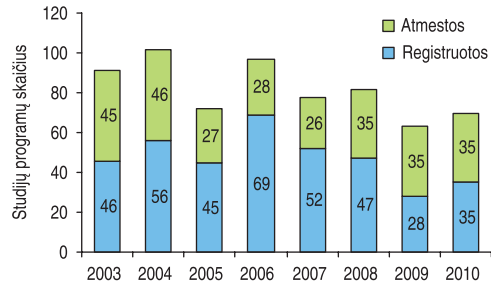
reningumu, siekiu didinti studijų programų įvairovę, tačiau tikrąsias šio reiškinio priežastis atskleisti galėtų padėti tik išsamus aukštųjų mokyklų veiklos tyrimas.

17 pav. Tarptautinių ir Lietuvos ekspertų įvertintų vykdomų studijų programų skaičius*

* Įskaitant ir pakartotinai vertintas studijų programas.

18 pav. Ketinamų vykdyti studijų programų vertinimo rezultatai

Duomenų šaltinis: Lietuvos švietimas skaičiais. Studijos, 2011

Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį taip pat smarkiai kito ir akredituotų, lyginant su neakredituotomis, ketinamų vykdyti studijų programų skaičius. 2011 metais akredituotų programų buvo daugiau nei neakredituotų, tuo tarpu 2003 metais – maždaug po lygiai (žr. 18 pav.). 2011 m. patvirtinus *Studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašą*, ketinamos vykdyti studijų programos 3 metams akredituojamos be išorinio vertinimo, išskyrus kai kuriuos atvejus. Vėliau, atlikus jau vykdomos studijų programos išorinį vertinimą ir jos neakreditavus, tokios programos vykdymas bus sustabdomas.

Nuo 2004 m. pradėtas vykdyti naujai įsteigtų kolegijų¹⁹ institucinis vertinimas. Per 2004–2009 metus buvo atliktas 29 kolegijų ir 1 universiteto veiklos išorinis vertinimas. Daugumos (25) kolegijų veikla įvertinta teigiamai, tačiau nustatyta keletas silpnėsių veiklos sričių: mokslo taikomieji tyrimai, ryšiai su partneriais ir vidinė kokybės užtikrinimo sistema.

2009 m. patvirtinus *Mokslo ir studijų įstatymą*, pradėta kurti nacionalinė aukštųjų mokyklų institucinio vertinimo metodika. 2010 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybei patvirtinus *Aukštųjų mokyklų išorinio vertinimo ir aukštųjų mokyklų akreditavimo tvarkos aprašus*, sukurta aukštųjų mokyklų institucinio vertinimo metodika. 2010 m. pradėtas organizuoti naujo tipo išorinis vertinimas, kurio tikslas – sukurti prielaidas aukštosios mokyklos veiklai gerinti, skatinti jos kokybės kultūrą. 2011 m. pradėtos vertinti 8 aukštojo mokslo įstaigos. 2011 m. gruodžio mėn. inicijuotas dar 10-ties aukštųjų mokyklų vertinimas.

Vertinant aukštąsias mokyklas pasaulyje daugiausiai dėmesio sulaukia du reitingai: *ARWU (Academic Ranking of World Universities)* ir *WUR (World University Ranking)*. Pagal *ARWU* reitingą 2011 m. nė vienas Lietuvos universitetas nepateko į 500 geriausių pasaulio universitetų sąrašą, o pagal *WUR* 2008–2010 m. tik Vilniaus universitetas pateko tarp pirmųjų 600 geriausių universitetų.

Aukštųjų mokyklų kokybei įvertinti svarbus yra tiek darbdavių, tiek studentų subjektyvus požiūris. 2010 m. Švietimo mainų paramos fondas ir Viešoji įstaiga Socialinės informacijos ir mokymų agentūra atliko tyrimą „Darbdavių požiūris į Lietuvoje ir Europoje vykstančius aukštojo mokslo pokyčius“²⁰. Šio tyrimo duomenimis, apskritai darbdaviai gana teigiamai vertina aukštąsias mokyklas pagal baigusią absolventų tyrimų žinių, praktinių įgūdžių ir

¹⁹ Kolegijos pradėtos steigti nuo 2000 m. Dalis kolegijų buvo įsteigta pertvarkius aukštesnias mokyklas į kolegijas, sujungus kelias aukštesnias mokyklas arba sujungus aukštesnias mokyklas ir profesinio mokymo įstaigas.

²⁰ http://www.smpf.lt/uploads/documents/docs/464_15f4eec6643debaabf22e49dfe1774ca.pdf.

bendrųjų kompetencijų atitiktį įmonių keliamiems reikalavimams. Labai nedaug gamybos srities darbdavių mano, kad Lietuvos aukštųjų mokyklų bakalaurų ir magistrų žinios visiškai atitinka įmonių poreikius, paslaugų srities darbdaviai taip mano daug dažniau. Geriausiai bakalaurų žinias įvertino uždarųjų akcinių, kooperatinių ir draudimo bendrovių, biudžetinių įstaigų atstovai, prasčiausiai – respondentai iš akcinių bendrovių ir viešųjų įstaigų.

2009 m. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centro užsakyta tyrimo „Studijų pasirinkimo motyvai, lūkesčiai ir studijų kokybės vertinimas: studentų požiūris“²¹ duomenimis, dauguma (67 proc.) dalyvavusių universitetų ir kolegijų studentų teigiamai įvertino savo studijas, neutraliai jas vertino 25 proc. respondentų ir tik labai nedidelė dalis (6,5 proc.) studentų buvo nepatenkinti studijomis. Kaip svarbiausią studijų kokybę lemiantį veiksni studentai dažniausiai nurodė dėstytoją ir dėstymą (43 proc.), antroje vietoje liko asmeninio tobulėjimo galimybės (27 proc.) ir tik trečioje vietoje – mokymosi infrastruktūra (11 proc.).

Tyrimo metu universitetų ir kolegijų studentai pagal 10 balų skalę vertino: Lietuvos aukštųjų mokyklų studijų procesą, studentų pasiekimų vertinimą, asmeninio tobulėjimo galimybes, akademinę paramą, studijų infrastruktūrą ir aukštosios mokyklos išorės ryšius. Apklausa parodė, kad nė vienas studentų vertinimas neperžengė 8 balų („gero“ įvertinimo) barjero (žr. 19 pav.).

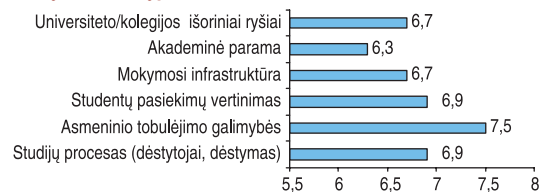
Universitetų ir kolegijų studentai, vertindami studijų kokybės kriterijus, palankiausiai (7,5 balo pagal 10 balų skalę) vertino asmeninio tobulėjimo galimybes.

Maždaug po 6,9 balo jie skyrė studentų pasiekimų vertinimui ir studijų procesui. Kiek prasčiau – po 6,7 balo – jie vertino mokymosi infrastruktūrą ir universiteto išorinius ryšius. Universitetų ir kolegijų studentai prasčiau įvertino kūrybingumo skatinimą, dėstytojų skiriamą laiką atliktoms užduotims aptarti, bet geriau vertino dėstytojus už aiškiai suformuluojamus vertinimo kriterijus, už suprantamą ir nuoseklų dėstomo dalyko medžiagos išaiškinimą.

Profesinio mokymo teikiamų kvalifikacijų atitiktis darbo rinkos poreikiams. Profesinio mokymo teikiamų kvalifikacijų atitiktį darbo rinkos poreikiams rodo absolventų įsidarbinimo ir darbo sėkmingumas.

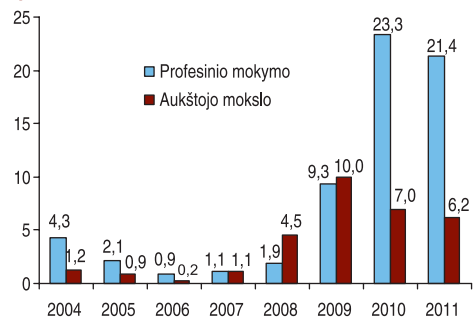
Nuo 2004 iki 2006 m. darbo biržoje registruotų pirminio profesinio mokymo ir aukštojo mokslo absolventų dalis mažėjo, tačiau nuo 2007 m., prieš prasidedant šalyje ekonomiam sunkmečiui ir šio sunkmečio metu, sparčiai augo (20 pav.). Didžiausia aukštojo mokslo absolventų, registruotų darbo biržoje, dalis (10 proc.) per visą 2003–2011 metų laikotarpį buvo 2009 m., o pirminio profesinio mokymo absolventų (23,3 proc.) – 2010 m. 2011 m., stabilizavusis ekonominei padėčiai šalyje, šio rodiklio reikšmės kiek sumažėjo, tačiau lyginant su 2004 m. buvo 5 kartus didesnės. Be to,

19 pav. Studijų kokybės veiksnių svarba (pagal 10 balų skalę) studentų požiūriu

Duomenų šaltinis: Studijų pasirinkimo motyvai, lūkesčiai ir studijų kokybės vertinimas: studentų požiūris, 2009

20 pav. Darbo biržoje registruotų pirminio profesinio mokymo ir aukštojo mokslo absolventų dalis* (proc.)

* Skaičiuojami profesinių mokyklų ir aukštojo mokslo absolventai, įregistruoti darbo biržoje birželio 1 d. po metų nuo baigimo.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

²¹ V. Leonavičius. Studijų pasirinkimo motyvai, lūkesčiai ir studijų kokybės vertinimas: studentų požiūris. Kaunas, 2009.

2011 m. profesinio mokymo įstaigų absolventų, registruotų darbo biržoje, dalis buvo 3,5 karto didesnė nei aukštųjų mokyklų absolventų.

Įvertinti, kiek *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu profesinio mokymo teikiamos kvalifikacijos atitiko šalies ūkio poreikius, gana sudėtinga dėl didelės jaunimo emigracijos iš šalies minimumu laikotarpiu ir 2007 m. pabaigoje kilusio ekonominio sunkmečio. Vis dėlto duomenys rodo, kad ekonomikos atsigavimo po krizės laikotarpiu aukštųjų mokyklų absolventai darbo rinkoje yra paklausesni nei profesinių mokymo įstaigų absolventai.

Pedagogų rengimas ir kvalifikacijos tobulinimas. Įgyvendinant *Strategiją* tobulinama pedagogų rengimo sistema. 2004 m. patvirtinta *Pedagogų rengimo koncepcija*²². Apsispręsta rengti pedagogus tik aukštosiose mokyklose pagal universitetinių ir neuniversitetinių studijų programas, taikant nuosekliojo²³ arba lygiagrečiojo²⁴ pedagogų rengimo modelį. Numatyta įvesti pedagoginę stažuotę²⁵, licencijavimą²⁶ ir kvalifikacinę egzaminą²⁷. Pedagogų rengimo koncepcijai įgyvendinti ir pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistemai pertvarkyti 2006 m. patvirtinta *Valstybinė pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programa*²⁸.

2005–2006 m. įgyvendinant Europos Socialinio fondo lėšomis remiamą projektą „Pedagogų rengimo tobulinimas“ (skirta 2 mln. Lt) buvo vykdomi strateginiuose švietimo dokumentuose numatyti parengiamieji pedagogų rengimo atnaujinimo darbai: parengtas Pedagogų rengimo standarto gairių projektas, Rekomendacijos inovatyvioms pedagogų rengimo programoms ir jų realizavimui, Pedagoginės stažuotės organizavimo metodikos projektas, Pedagoginės stažuotės mentorių ir tutorių rengimo metodika ir kt.

2007 m. patvirtintas *Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas*²⁹, kuriame apibrėžiama mokytojo kultūrinė kompetencija, profesinės ir bendrosios kompetencijos. Šiuo dokumentu nustatyti vienodi kriterijai mokytojų rengimui ir kvalifikacijos tobulinimui.

Pedagogų rengimo modeliai, pedagoginių studijų reikalavimai ir sandara, taip pat reikalavimai pedagoginių studijų vykdytojams galutinai nustatyti 2008 m. patvirtintame *Pedagogų rengimo reglamente*³⁰. Šis reglamentas atnaujintas 2010 m. atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. sudarytos darbo grupės rekomendacijas. *Nauju Pedagogų rengimo reglamentu* (2010)³¹ numatomos galimybės visoms aukštosioms mokykloms, turintioms reikiamus žmogiškuosius išteklius, pradėti rengti pedagogus, išplečiama pedagogų rengimo modelių ir pedagoginių programų įvairovė. Sudaromos galimybės pedagogo kva-

²² Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. rugsėjo 16 d. įsakymas Nr. ISAK-1441 „Dėl Pedagogų rengimo koncepcijos“ (Žin., 2004, Nr. 186-6940).

²³ Pedagogų rengimo būdas, pagal kurį pedagogo profesinis rengimas vyksta po dalykinio rengimo.

²⁴ Pedagogų rengimo būdas, pagal kurį pedagogo dalykinis ir profesinis rengimas vyksta tuo pačiu metu.

²⁵ Vienerių metų (dviejų semestrų), profesijos mokytojams – pusės metų trukmės pedagogų rengimo dalis, skirta darbo mokykloje patirčiai įgyti.

²⁶ Teisės aktų nustatyta tvarka dokumentui, suteikiančiam pedagogo kvalifikaciją įgijusiam asmeniui teisę dirbti pedagogo darbą, išduoti.

²⁷ Po pedagoginės stažuotės pedagogo profesinė kompetencija įvertinama per kvalifikacinį egzaminą, kurį švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka vykdo Švietimo ir mokslo ministerijos sudaryta kvalifikacinio egzamino komisija. Kvalifikacinio egzamino komisija, atsižvelgdama į studijų rezultatus, pedagoginės stažuotės įvertinimą, taip pat kvalifikacinio egzamino rezultatus, įvertina būsimąją pedagogo kompetenciją ir jam išduodamas įgytą profesinę kvalifikaciją pažymintis dokumentas.

²⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gegužės 25 d. nutarimas Nr. 468 „Dėl Valstybinės pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programos patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 60-2139).

²⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. ISAK-54 „Dėl Mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 12-511).

³⁰ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. gruodžio 5 d. įsakymas Nr. ISAK-3363 „Dėl Pedagogų rengimo reglamento patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 143-5734).

³¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. sausio 8 d. įsakymas Nr. V-54 „Dėl Pedagogų rengimo reglamento patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 9-425).

lifikaciją įgyti drauge su nepedagoginio profilio specialybe studijuojant aukštojoje mokykloje pagal mokomojo dalyko (mokomųjų dalykų) programas bakalauro arba magistro pakopoje. Numatoma galimybė įgyti pedagogų kvalifikaciją vienam arba dviem mokomiesiems dalykams mokytis ar papildomam pedagoginiam vaidmeniui, tokiam kaip profesijos konsultanto, karjeros konsultanto ir kt., atlikti. Šiuo reglamentu būsimų mokytojų rengėjams nustatomi daug griežtesni pedagoginės praktikos organizavimo reikalavimai.

2010 m. pakito ir priėmimas į pedagogines studijas:

- stojantieji į mokytojų rengimo programas konkuravo tarpusavyje pagal nustatytus konkursinius atitinkamų kryptių dalykus;
- patvirtinus naują studijų programų kryptių ir šakų klasifikatorių, studijų programos buvo perregistruotos ir priskirtos vienai, švietimo ir ugdymo, kryptių grupei;
- sumažintas valstybės finansuojamų studijų vietų skaičius, bet gerokai padidintas vienos vietos finansavimas. Vienai pedagoginių studijų vietai kolegijose skiriama 5 889, universitetuose – 7 638 litų;
- suvienodintos visų dalykų pedagoginių studijų kainos;
- įvestas motyvacijos testas, būtinas norintiesiems įstoti į pedagoginių studijų valstybės finansuojamą vietą; numatyta, kad pusė įstojusiųjų į valstybės finansuojamas vietas gaus specialią skatinamąją stipendiją, kurios dydis bus 400 Lt.

2012 m. patvirtintais *Pedagogų rengimo reglamento*³² pakeitimais sprendžiama su mokinių mažėjimu susijusi pedagogų darbo krūvio mokyklose sudarymo problema, ypač aktuali mažesnėse miesteliuose, kaimo mokyklose. Šiuo reglamentu numatoma galimybė dirbantiems mokytojams įgyti teisę mokytis kito mokomojo dalyko ar užsiimti nauja pedagogine veikla nebūtinai įgyjant kitą aukštojo mokslo diplomą. Numatoma skirti daugiau dėmesio nepedagogines studijas baigusiems ir mokytojais pradėjusiems dirbti specialistams. O būsimiems pedagogams universitetai ir kolegijos siūlys įvairesnių studijų programų: dviejų mokomųjų dalykų arba mokomojo dalyko ir vienos iš pedagoginių veiklų (socialinės ar specialiosios pedagogikos, ikimokyklinio ar pradinio ugdymo). Taigi mokytojai, įgiję dvigubą kvalifikaciją, turės daugiau galimybių įsidarbinti. Vadovaujantis minėtu reglamentu nuo 2012–2013 mokslo metų visos iki šiol teiktos pedagoginės kvalifikacijos – socialinio pedagogo, specialiojo pedagogo, auklėtojo ir kt. – suvienodinamos. Visiems asmenims, priimtiems 2012–2013 m. m. ir vėliau baigusiems bet kurią pedagogams rengti skirtą studijų programą ar atitinkamą programos modulį, suteikiama viena – pedagogo – kvalifikacija. Taigi asmenys, kartą įgiję pedagoginių ir psichologinių žinių, lengviau galės keisti ar įgyti kitą pedagoginę specializaciją. 2012 m. *Pedagogų rengimo reglamento* pakeitimai apibrėžia reikalavimus pedagoginei praktikai ir praktikantų priimančioms mokykloms. Pedagoginė praktika gali būti atliekama ne tik Lietuvos, bet ir užsienio mokyklose, kitose Lietuvos ir užsienio institucijose, jei tai atitinka studijų programos ir praktikos pobūdį ir jei aukštoji mokykla sudaro su šiomis institucijomis atitinkamas sutartis arba vykdo jungtinę – bendrą su kitų šalių aukštosiomis mokyklomis – studijų programą. Vadovaujantis 2012 m. atnaujintu *Pedagogų rengimo reglamentu* šiuo metu tikslinami reikalavimai pedagoginių studijų dėstytojams pabrėžiant jų pedagoginio darbo švietimo įstaigose patirtį.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu tinkamą kvalifikaciją turinčių bendrojo ugdymo mokyklų auklėtojų ir mokytojų dalis kito nežymiai. Per 2003–2010 metus tinkamą kvalifikaciją turinčių auklėtojų ir mokytojų dalis išaugo tik maždaug 3 proc. punktais ir visą laiką nesiekė *Strategijos* 2007 ir 2012 metams keltų siekinių (žr. 21 pav.).

Įgyvendinant *Strategiją* pertvarkoma mokytojų kvalifikacijos tobulinimo sistema. 2003 m. įsteigtas Mokytojų kompetencijos centras, kurio paskirtis buvo užtikrinti mokytojų ir švieti-

³² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. V-827 „Dėl Pedagogų rengimo reglamento patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 58-2915).

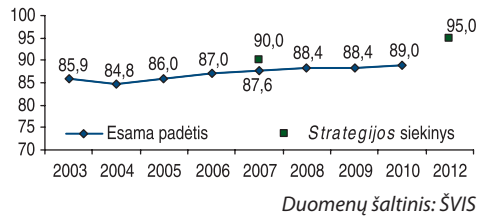
mo pagalbą teikiančių specialistų kvalifikacijos tobulinimo kokybę. 2005 m. patvirtinti *Švietimo konsultantų veiklos nuostatai*³³ (2008 m. patvirtinta nauja šių nuostatų redakcija³⁴), kuriais reglamentuojama švietimo konsultantų veikla, kvalifikacijos tobulinimas, teisės, pareigos, atsakomybė, finansavimas. Tais pačiais (2005) metais patvirtintas kvalifikacinių reikalavimų mokytojams aprašas³⁵ bei *Pedagoginių-psichologinių žinių kursas*³⁶ profesijos ir neformaliojo švietimo mokytojams.

Decentralizuotoje kvalifikacijos tobulinimo sistemoje (2005 metais veikė 60 kvalifikacijos tobulinimo institucijų savivaldybėse, apskrityse ir aukštosiose mokyklose) įvykę pokyčiai sudarė galimybę mokytojams tobulinti kvalifikaciją arčiau savo gyvenamosios vietos, padidėjo kvalifikacijos tobulinimo programų įvairovė, tačiau ne visų Lietuvos regionų pedagogai turėjo lygias profesinio tobulinimosi galimybes, regioninių švietimo centrų pajėgumas ir galimybės kurti pedagogams kokybišką ir šiuolaikinę mokymosi aplinką buvo labai netolygūs. 2005–2006 metais mokytojų kvalifikacijos tobulinimo pertvarkai buvo skirta Europos socialinio fondo lėšų (17 mln. litų). Įgyvendinant projektus „Švietimo centrų infrastruktūros plėtra“ ir „Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo pertvarka“ buvo siekiama visiems Lietuvos pedagogams užtikrinti lygias galimybes įgyti naujų moderniai mokyklai reikalingų kompetencijų. 34 regioninėse pedagogų kvalifikacijos tobulinimo institucijose (švietimo centruose) iš esmės atnaujinta ir sukurta šiuolaikiška infrastruktūra (atnaujintos patalpos, centrai aprūpinti naujausia kompiuterine įranga, baldais, metodine medžiaga ir kt.).

Siekiant užtikrinti pedagogų kvalifikacijos tobulinimo kokybę, 2006 m. pradėtas institucijų, vykdančių mokytojų ir švietimo pagalbą teikiančių specialistų kvalifikacijos tobulinimą, vertinimas ir akreditacija³⁷, o 2007 m. – pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programų vertinimas ir akreditacija³⁸, 2008 metais patvirtintos pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo kryptys 2008–2010 metams³⁹.

2008 m. lapkričio 21 d. Lietuvos Respublikos Prezidento apskritojo stalo diskusijos *Visuomenės ir valstybės užsakymas pedagogams rengti: problemos ir perspektyvos* metu aptartos

21 pav. Tinkamą kvalifikaciją turinčių bendrojo ugdymo mokyklų auklėtojų ir mokytojų dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: ŠVIS

³³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. birželio 7 d. įsakymas Nr. ISAK-1041 „Dėl Švietimo konsultantų rengimo, veiklos ir atsakomybės nuostatų tvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 73-2666).

³⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. birželio 20 d. įsakymas Nr. ISAK-1866 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2005 m. birželio 7 d. įsakymo Nr. ISAK-1041 „Dėl Švietimo konsultantų rengimo, veiklos ir atsakomybės nuostatų tvirtinimo“ pakeitimo“ (Žin., 2008, Nr. 73-2848).

³⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. ISAK-506 „Dėl Kvalifikacinių reikalavimų mokytojams, dirbantiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio neformaliojo vaikų švietimo, pradinio, pagrindinio, vidurinio, specialiojo ugdymo ir profesinio mokymo programas, aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 43-1395).

³⁶ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. kovo 17 d. įsakymas Nr. ISAK-456 „Dėl Pedagoginių-psichologinių žinių kurso“ (Žin., 2005, Nr. 37-1204).

³⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. sausio 23 d. įsakymas Nr. ISAK-109 „Dėl Institucijų, vykdančių mokytojų ir švietimo pagalbą teikiančių specialistų kvalifikacijos tobulinimą, veiklos vertinimo ir akreditacijos“ (Žin., 2006, Nr. 25-851).

³⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. lapkričio 23 d. įsakymas Nr. ISAK-2275 „Dėl Mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimo programų akreditavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 125-5124).

³⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. vasario 12 d. įsakymas Nr. ISAK-398 „Dėl Prioritetinių valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, profesijos mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimo kryptių 2008–2010 metams patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 21-778).

rekomendacijos, kaip motyvuoti geriausius universitetų absolventus rinktis pedagogo darbą, skatinti mokytojus nuolat tobulėti, siekiant kuo geresnės mokymo ir mokymosi kokybės. Šios rekomendacijos buvo naujas impulsas pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkai.

2009 m. Pedagogų profesinės raidos centras pradėjo įgyvendinti 29 projektus, skirtus mokytojų kompetencijoms tobulinti. Tais pačiais metais, pradėjus pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistemos pertvarką, buvo sujungtos į vieną įstaigą (Ugdymo plėtotės centrą) trys Švietimo ir mokslo ministerijai pavaldžios įstaigos: Pedagogų profesinės raidos centras, Mokytojų kompetencijų centras, Švietimo plėtotės centras. Vėliau prie Ugdymo plėtotės centro dar prijungtas ir Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras. Šių keturių reorganizuotų įstaigų funkcijos perduotos Ugdymo plėtotės centrui ir švietimo centrams savivaldybėse.

2010 m. pradėta rengti pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcija. Tais pačiais metais Ugdymo plėtotės centras pradėjo vykdyti projektą *Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemos plėtra*⁴⁰. Šio projekto metu buvo bandoma sukurti veiksmingą pedagogų kvalifikacijos tobulinimo modelį, atliepiantį šiandienos švietimo sistemos poreikius ir nuolatinės kaitos reikalavimus. 2011 m. priimtas *Švietimo įstatymas*, į kurį atsižvelgiant tų pačių metų pabaigoje Švietimo ir mokslo ministerijos darbo grupės parengtas *Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijos projekto*⁴¹ antras variantas. Kartu su parengtais mokytojų kvalifikacijos modelio projektais jis buvo aktyviai aptariamas su visuomene. Galiausiai 2012 m. gegužės 30 d. patvirtinta *Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcija*⁴². Ja pripažįstamas gana platus įvairių profesinio tobulėjimo galimybių spektras: nuo individualaus mokymosi, kursų iki stažuotčių Lietuvos ar užsienio švietimo įstaigose ir akademinų studijų. Kaip kvalifikacijos tobulinimo forma įteisinamas, t. y. bus vertinamas ir skatinamas, realiai vykstantis kolegialus dalijimasis patirtimi (metodinės grupės, dalykinės asociacijos, atviros pamokos ir pan.), mokytojo mokslinė ir vieša nedarbinė – kūrybinė, socialinė, visuomeninė – veikla. Pedagogas įgyja teisę periodiškai gauti iki vienerių metų trukmės kvalifikacijos tobulinimo stažuotę, jos metu neprarasdamas gaunamo atlyginimo. Kvalifikacijos tobulinimui priskiriamos ir aukštesnės pakopos arba kitos krypties pedagoginės studijos aukštojoje mokykloje. Pagal šios koncepcijos nuostatas, kvalifikacijos tobulinimas turi nuosekliai pratęsti pedagogo rengimą aukštojoje mokykloje ir trukti visą profesinės veiklos laikotarpį. Ypač pabrėžiama visokeriopa pagalba trūkstamoms kompetencijoms įgyti pirmaisiais pedagoginio darbo metais.

Mokytojo kvalifikacijos tobulinimas, kaip ir anksčiau, numatomas finansuoti iš valstybės biudžeto (mokinio krepšelio) ir kitų šaltinių. Mokytojui numatoma galimybė kaupti kelerių metų lėšas, valstybės skiriamas jo kvalifikacijai tobulinti. Iki patvirtinant koncepciją kvalifikacijos tobulinimo lėšos turėjo būti panaudojamos per metus. Koncepcijoje numatyta, kad mokytojams kvalifikacijos tobulinimo klausimais galės patarti profesinio tobulinimosi konsultantas. Tai ne nauja pareigybė, šias funkcijas atliktų vienas specialiai parengtas kolega. Pedagogas iš anksto būtų informuojamas, kokia lėšų suma ir kokio pobūdžio kvalifikacijos tobulinimo veiklai jam skiriama. Tai žinodamas mokytojas pats rinktųsi kvalifikacijos tobulinimo priemones. Šia koncepcija įvedama nemaža teigiamų naujovių mokytojų kvalifikacijos tobulinimo srityje, tačiau tokios koncepcijos įgyvendinimas pareikalautų didelių finansinių investicijų.

Lietuvoje, pagal *Švietimo įstatymą*, mokytojų profesinis tobulinimasis yra privalomas. 2008 m. Lietuva dalyvavo tarptautiniame OECD TALIS⁴³ tyrime. Tyrimo metu nustatyta, kad profesinio tobulinimosi programose per pastaruosius 18 mėnesių iki tyrimo pradžios

⁴⁰ <http://www.upc.smm.lt/projektai/perkva/>.

⁴¹ <http://www.smm.lt/docs/pktkm.pdf>.

⁴² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. gegužės 30 d. įsakymas Nr. V-899 „Dėl Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijos tvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 62-3152).

⁴³ Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo asociacijos Tarptautinis mokymo ir mokymosi tyrimas.

dalyvavo 95,5 proc. tyrime dalyvavusių Lietuvos mokytojų. Tai viršijo TALIS vidurkį. Lietuva pateko tarp šalių, kurių mokytojai aktyviausiai dalyvavo profesinio tobulinimosi programose. Aktyviau profesiniame tobulėjime dalyvavo tik Ispanijos (100 proc.), Slovėnijos (97 proc.), Australijos (97 proc.) ir Austrijos (97 proc.) mokytojai. Tyrimo duomenimis, Lietuvos mokytojui profesiniam tobulėjimui tenka apie 11 dienų. Šis rodiklis yra žemesnis nei TALIS vidurkis (15,3 dienos), tačiau jis yra gana geras atsižvelgiant į tai, kad profesinio tobulinimosi programose dalyvavo gana didelė dalis mokytojų.

Lietuvos mokytojai savo profesinę kvalifikaciją dažniausiai tobulina neformaliuose susitikimuose (97 proc.), kvalifikacijos tobulinimo kursuose (96 proc.), skaitydami profesinę literatūrą (93,5), pedagoginėse konferencijose ir seminaruose (68 proc.), lankydami kitose mokyklose ir stebėdami jose kitų mokytojų darbą (57 proc.) (žr. 22 pav.). Mažiausiai Lietuvos mokytojų savo profesinę kompetenciją tobulina ištraukdami į profesinio tobulinimosi tinklus (38 proc.).

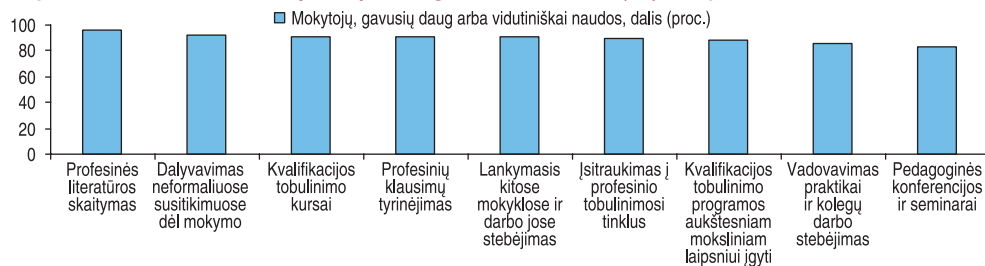
22 pav. Mokytojų dalyvavimas įvairiose profesinio tobulėjimo veiklose (proc.)

Duomenų šaltinis: Lietuvos mokytojų profesinis tobulėjimas, 2010

Lietuvos mokytojai pripažįsta, kad daugiausiai naudos jų profesiniam tobulėjimui teikia profesinės literatūros skaitymas, dalyvavimas neformaliuose susitikimuose su kolegomis dėl mokymo(si) tobulinimo ir dalyvavimas kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, mažiausiai – pedagoginės konferencijos ir seminarai (žr. 23 pav.).

23 pav. Profesinės raidos atskirų veiklų naudingumas Lietuvos mokytojams (proc.)

Duomenų šaltinis: Lietuvos mokytojų profesinis tobulėjimas, 2010

Dažniausiai Lietuvos mokytojų nurodytos priežastys, lėmusios pasyvų jų dalyvavimą profesinio tobulinimosi procese, buvo tinkamų tobulinimosi renginių trūkumas ir kvalifikacijos tobulinimo renginių (53,2 proc.) ir pamokų tvarkaraščio nesuderinamumas (46,7 proc.).

Mokytojų perkvalifikavimas. *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu dėl neigiamų demografinių tendencijų didėjo pradinį klasių mokytojų nedarbas. Mokyklose nuolat buvo jau-

čiamas anglų kalbos, informatikos mokytojų, specialiųjų pedagogų poreikis. Dažnas aukštųjų mokyklų, rengiančių pedagogus, absolventas rinkdavosi geriau mokamą darbą ne mokykloje. Trūkstant mokytojų, persikvalifikavę mokytojai neretai likdavo toliau dirbti mokykloje (ypač trūkstam mokytojų atokesnėse, kaimo vietovių mokyklose). Švietimo ir mokslo ministerijos užsakytu 2006 m. parengta *Mokytojų poreikio prognozė iki 2015 metų*⁴⁴, o 2008 m. – *Bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų poreikio prognozė iki 2020 metų*⁴⁵. Siekiant mažinti mokytojų nedarbą ir spręsti opias mokytojų trūkumo mokyklose problemas 2003–2009 metais prioritetine tvarka buvo teikiama dalinė finansinė parama mokytojų perkvalifikavimo studijoms, inicijuotos tikslinės ankstyvojo užsienio kalbų mokytojų, surdopedagogų perkvalifikavimo, taip pat vaikų globos įstaigose dirbančių auklėtojų perkvalifikavimo ir socialinius pedagogus studijos (pavyzdžiui, 2007 metais mokytojų perkvalifikavimui buvo skirta 700 tūkst. Lt, iš dalies apmokėtos 750 pedagogų perkvalifikavimo studijos).

2008 m. patvirtintu *Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų perkvalifikavimo finansavimo tvarkos aprašu*⁴⁶ apibrėžtos perkvalifikavimo finansavimo atrankos organizavimo procedūros ir finansavimo šaltiniai. Kasmet nustatomos mokytojų perkvalifikavimo finansavimo kvotos, mokytojų atrankos kriterijai, dokumentų pateikimo terminai.

Mokytojų ir mokyklos vadovų atestacija. Pertvarkant mokytojų kvalifikacijos tobulinimo sistemą, keitėsi mokytojų ir mokyklos vadovų atestacijos tvarka. Ankstesni mokytojų vertinimo kriterijai buvo atitrūkę nuo tiesioginio mokytojų darbo, mokytojo veiklos vertinimas nebuvo siejamas su mokinių mokymosi pasiekimais. 2007 m. patvirtinti nauji *Mokytojų atestacijos nuostatai*⁴⁷, o 2008 m. – nauja jų redakcija⁴⁸. Mokytojų atestacija paskelbta neprivaloma, o mokytojų vertinimas orientuojamas į kasdienį ugdomąjį darbą, į mokytojo kompetencijų ir gebėjimų, nuo kurių priklauso mokinių pasiekimai, vertinimą. Reikalaujama, kad pirmą kartą vertinamas mokytojas (išskyrus turintį specialiojo pedagogo kvalifikaciją) būtų išklauses Specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos kvalifikacijos tobulinimo kursų⁴⁹.

Priėmus šią mokytojų atestacijos tvarką, nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimais nepavyko nustatyti kokybinių mokytojų darbo poslinkių, nors mokytojų atlyginimai augo. Todėl 2012 m. parengtas *Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijos projektas*⁵⁰, kuriame buvo numatyta privaloma mokytojų atestacija kas ketveri metai. Ši nuostata sukėlė didelį mokytojų profsąjungų pasipriešinimą. Todėl derinant galutinį *Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijos* (2012) tekstą su socialiniais partneriais atsakyta įtraukti nuostatą, siejančią pedagogų kvalifikaciją su atestacija. Tai buvo padaryta, nes ir *Švietimo įstatyme* (2011) įvirtinta nuostata, kad mokytojų atestacija yra mokytojų teisė, bet ne prievolė.

Nuo 2005 m. patvirtinti *Valstybinių (išskyrus aukštųjų ir aukštesniųjų) ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų atestacijos*

⁴⁴ http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/ppp_2015_ataskaita.pdf.

⁴⁵ http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Mokytoju_%20prognoze_%202008.pdf.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. gruodžio 2 d. įsakymas Nr. ISAK-3266 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2008 m. vasario 22 d. įsakymo Nr. ISAK-434 „Dėl Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų perkvalifikavimo finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ (Žin., 2008, Nr. 142-5672).

⁴⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. liepos 27 d. įsakymas Nr. ISAK-1578 „Dėl Mokytojų atestacijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 86-3451).

⁴⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. lapkričio 24 d. įsakymas Nr. ISAK-3216 „Dėl Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 142-5669).

⁴⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 18 d. įsakymas Nr. ISAK-2481 „Dėl Specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos kvalifikacijos tobulinimo kursų programos patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 136-5546).

⁵⁰ <http://www.smm.lt/docs/pktkm.pdf>.

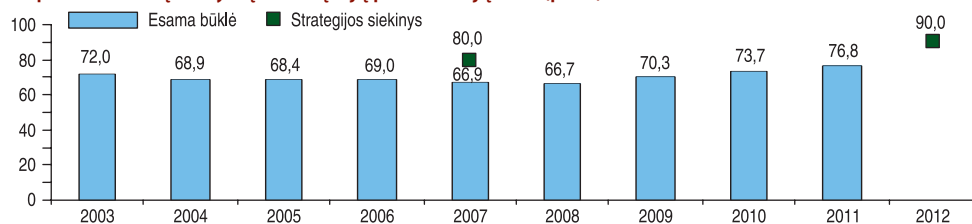
nuostatai⁵¹. Vadovaujantis šiais nuostatais vadovų kompetencija ir vadybinės veiklos rezultatai buvo vertinami ne rečiau kaip kas penkerius metus. Šie nuostatai buvo keisti kelis kartus, tačiau didesnių pokyčių įvyko 2010 m., kai buvo panaikinta mokyklų vadovų veiklos atitikties turimai kvalifikacijai patikra⁵². Tai buvo padaryta, nes:

- atestacijos kaštai buvo dideli, o laukiamos pridėtinės vertės nebuvo;
- atestacija buvo formali, nesusieta su ugdymo proceso kokybe.

Šiuo metu baigiamas rengti mokyklų vadovų atestacijos projektas, kuriame vadovų atestaciją numatoma susieti su vadovo kasdienės veiklos mokykloje rezultatais bei mokyklos ugdymo kokybe.

Per 2003–2011 metus atestuotų mokyklų vadovų ir jų pavaduotojų dalis išaugo maždaug 5 proc. punktais – nuo 72,0 iki 76,8 proc., tačiau visą šį laiką nesiekė *Strategijoje* numatytų siekinių 2007 ir 2012 metams (žr. 24 pav.).

24 pav. Atestuotų mokyklų vadovų ir jų pavaduotojų dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: ŠVIS, ŠMM

Mokyklų vadovų skyrimo tvarka. *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu buvo tobulinama ne tik vadovų atestacijos, bet ir jų skyrimo į pareigas tvarka. 2007 m. patvirtintas *Mokyklos vadovo kompetencijos aprašas*⁵³, kuriame nurodytos mokyklos vadovo profesinei veiklai būtinos kompetencijos. Nuo 2011 m. patvirtinus *Konkurso valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) vadovų pareigoms eiti tvarkos aprašą*⁵⁴ bei *Kvalifikacinių reikalavimų valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) vadovams aprašą*⁵⁵, pretendantai į švietimo įstaigos vadovo pareigas, prieš dalyvaudami konkurse, privalo pasitikrinti savo kompetencijos tinkamumą Nacionalinėje mokyklų vertinimo agentūroje. Naujai patvirtinta švietimo įstaigų vadovų skyrimo tvarka sudarytos galimybės į mokyklą ateiti didesnę vadovavimo mokykloje kompetenciją turintiems asmenims. Nuo 2011 m. (nuo naujos tvarkos patvirtinimo) iki 2012 m. kovo mėn. buvo įvertinta 135 pretendentų į švietimo įstaigos vadovus kompetencija. Iš jų 52 proc. kandidatų nesurinko minimalaus balų skaičiaus, reikalingo teigiamam kompetencijos įvertinimui gauti.

⁵¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. liepos 21 d. įsakymas Nr. ISAK-1521 „Dėl Valstybinių (išskyrus aukštųjų ir aukštesniųjų) ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų atestacijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 108-3974).

⁵² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. gegužės 27 d. įsakymas Nr. V-780 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2005 m. liepos 21 d. įsakymo Nr. ISAK-1521 „Dėl Valstybinių (išskyrus aukštųjų ir aukštesniųjų) ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų atestacijos nuostatų tvirtinimo“ pakeitimo“ (Žin., 2010, Nr. 66-3305).

⁵³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. ISAK-55 „Dėl Mokyklos vadovo kompetencijos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 9-362).

⁵⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymas Nr. V-1193 „Dėl Konkurso valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) vadovų pareigoms eiti tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 83-4050).

⁵⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymas Nr. V-1194 „Dėl Kvalifikacinių reikalavimų valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) vadovams aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 83-4051).

Ankstyvasis dalyvavimas švietime

1 siekinys. Visi vaikai, ypač iš socialiai remtinų šeimų, turėtų sąlygas pasirengti mokyklai ir pradėtų ją lankyti; visiems socialiai remtinų šeimų vaikams (nuo trejų metų) būtų užtikrintas nemokamas ikimokyklinis ugdymas; priešmokyklinis ugdymas taptų visuotinis.

1

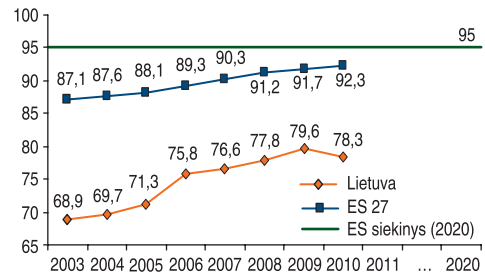
S
I
E
K
I
N
Y
S

- Lietuvos vaikų nuo 4 metų iki privalomo mokytis mokykloje amžiaus (7 metų), lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, dalies atotrūkis nuo Europos Sąjungos šalių vidurkio sumažėjo nuo 18,2 proc. punkto 2003 metais iki 14 proc. punkto 2010 metais: ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankė 78,3 proc. šio amžiaus Lietuvos vaikų.
- Per *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų* įgyvendinimo laikotarpį buvo suformuotos teisinės prielaidos vaikams (ypač iš socialiai remtinų šeimų) dalyvauti ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme ir gauti kompleksiskai teikiamas švietimo pagalbos, socialinės paramos ir sveikatos priežiūros paslaugas.
- Nuo 2003 m. iki 2011 m. didėjo ikimokykliniame ugdyme dalyvaujančių vaikų dalis. 2011 m. 54,6 proc. 1–6 metų ir vyresnių vaikų buvo ugdomi ikimokyklinio ugdymo įstaigose (bruto aprėptis)⁵⁶.
- Ikimokykliniame ugdyme dalyvauja vis didesnė miesto vaikų dalis. Kaime šis procesas lėtesnis, ir tai lemia didėjančią miesto ir kaimo atotrūkį.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu ankstyvojo dalyvavimo švietime padėtis gerėjo. ES 27 šalyse vaikų nuo 4 metų iki privalomo mokytis mokykloje amžiaus (7 metų), lankančių ikimokyklinio ugdymo programas, dalis 2010 m., palyginti su 2003 metais, buvo didesnė 5,2 proc. punkto, o Lietuvoje ši dalis per tą patį laikotarpį padidėjo 9,4 proc. punkto. Tačiau šis Lietuvos rodiklis vis dar yra 14 proc. punkto mažesnis nei Europos Sąjungos šalių vidurkis ir 16,7 proc. punkto mažesnis už Europos Sąjungos siekį – 95 proc. (žr. 25 pav.).

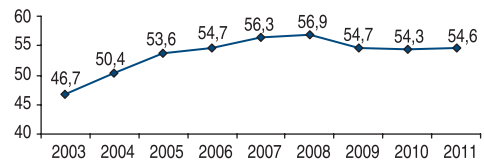
Ikimokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas švietime. 1–6 metų amžiaus vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme, dalis 2011 m. buvo didesnė 7,9 proc. punkto, palyginti su 2003 m., ir sudarė 54,6 proc. (žr. 26 pav.). Analizuojant 1–6 metų ir vyresnio amžiaus (iki 8 metų) vaikų dalyvavimo ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme ypatumus mieste ir kaime 2003–2011 metais matyti kelios tendencijos:

25 pav. Vaikų nuo 4 metų iki privalomo mokytis mokykloje amžiaus, lankančių ikimokyklinio ugdymo programas, dalis (proc.) Lietuvoje ir Europoje

Duomenų šaltinis: Eurostatas

26 pav. 1–6 metų vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme, dalis (neto aprėptis proc.⁵⁷) lyginant su šio amžiaus gyventojų skaičiumi

Duomenų šaltinis: LSD

⁵⁶ Bruto aprėptis – rodiklis, išreiškiamas tam tikro švietimo lygmens besimokančių asmenų ir šį švietimo lygmenį atitinkančio tipinio amžiaus gyventojų santykiu. Švietimas 2010, Lietuvos statistikos departamentas, 2011.

kliniame ir priešmokykliniame ugdyme tendencijos:

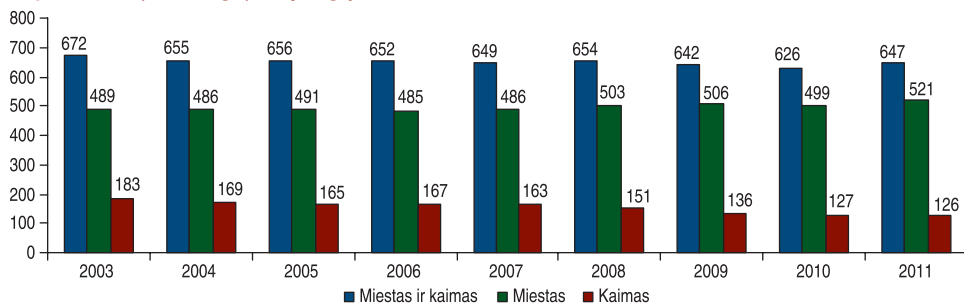
- 3–6 metų vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme ir priešmokykliniame ugdyme, dalis 2011 m., palyginti su 2003 m., buvo didesnė ir mieste, ir kaime (mieste padidėjo 10,3 proc. punkto, o kaime – 3,4 proc. punkto);
- dėl spartesnio ugdymo aprėpties augimo mieste skirtumas tarp miesto ir kaimo 2011 m., palyginti su 2003 m., padidėjo nuo 54,3 proc. punkto iki 61,2 proc. punkto.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius šalyje 2003–2011 m. sumažėjo 25 įstaigomis (3,7 proc. punkto). Kaime per šį laikotarpį ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius sumažėjo 57 įstaigomis (31,1 proc. punkto), o mieste jų skaičius padidėjo 32 įstaigomis (6,5 proc. punkto; žr. 32 pav.).

Ikimokyklinio ugdymo vietų ir grupių skaičius šalyje *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu padidėjo (žr. 33 ir 34 pav.). Per 2003–2011 metus:

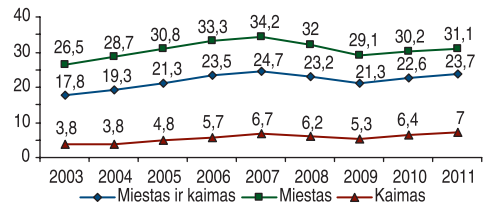
- šalyje ikimokyklinio ugdymo grupių skaičius padidėjo 80 grupių, o ikimokyklinio ugdymo vietų skaičius išaugo 10 220 vietų;
- miestuose ikimokyklinio ugdymo vietų skaičius padidėjo 9 826 vietomis, o ikimokyklinio ugdymo grupių skaičius padidėjo 83 naujomis ikimokyklinio ugdymo grupėmis;
- kaimuose ikimokyklinio ugdymo vietų skaičius padidėjo 394 vietomis, o ikimokyklinio ugdymo grupių skaičius sumažėjo 3 grupėmis.

32 pav. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius mieste ir kaime*

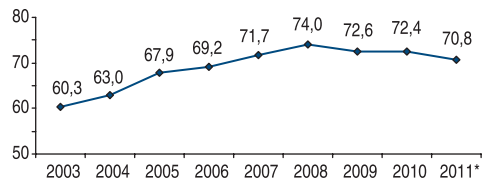
* Į bendrą ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičių įeina ir kapitaliai remontuojamos įstaigos.

29 pav. 1–2 metų vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme, dalis (proc.) lyginant su šio amžiaus gyventojų skaičiumi

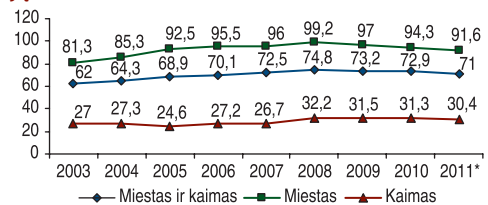
Duomenų šaltinis: LSD

30 pav. 3–6 metų vaikų, dalyvaujančių ugdyme, dalis (neto aprėptis proc.) lyginant su šio amžiaus gyventojų skaičiumi

Duomenų šaltinis: LSD

31 pav. 3–6 metų ir vyresnių vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, dalis (bruto aprėptis proc.) lyginant su 3–6 metų gyventojų skaičiumi mieste ir kaime

Duomenų šaltinis: LSD

Duomenų šaltinis: LSD

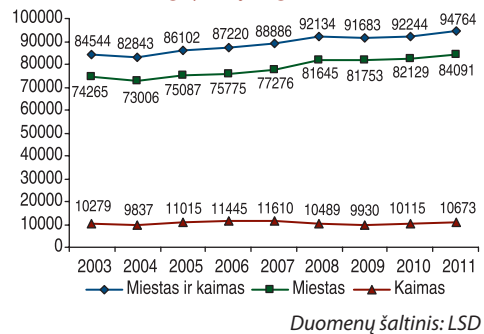
Matant, kaip mažėjo ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius ir kaip keitėsi ikimokyklinio ugdymo grupių ir ikimokyklinio ugdymo vietų skaičius mieste ir kaime, galima daryti išvadą, kad ne tik daugėjo ikimokyklinio ugdymo vietų grupėse, bet ir mažėjo tuščių ugdymo vietų. Faktas, kad kaimiškosiose savivaldybėse mokyklinio amžiaus vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme, dalis yra mažesnė, palyginti su miestų savivaldybėmis, rodo nepakankamą ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą kaime.

Ikimokyklinio ugdymo plėtros skatinimas. Įgyvendinant *Strategiją* finansavimo principas „pinigai paskui vaiką“ buvo pradėtas taikyti ir ikimokykliniam ugdymui⁵⁸. Nuo 2011 m. sausio 1 d. įvestas ikimokyklinio ugdymo krepšelis (apmokamos 4 vaiko ugdymo valandos per dieną, arba 20 valandų per savaitę) taikomas ir privatiems ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikėjams⁵⁹. Vienam ikimokykliniui, neatsižvelgiant į grupės dydį ar vietovę, skiriami 2 555 litai, o specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui skiriamas 35 procentais didesnis krepšelis – 3 450 litai per metus.

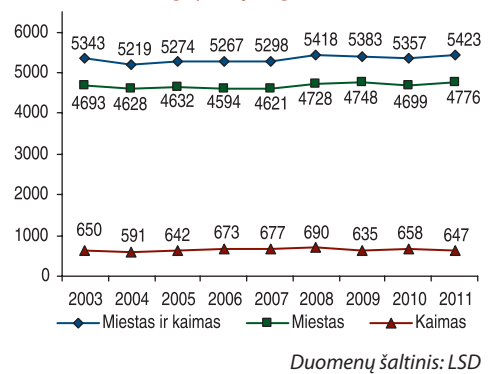
Naujoms ir valstybinėms, ir savivaldybių, ir privačioms ikimokyklinio ugdymo įstaigoms ir ikimokyklinio ugdymo grupėms steigti palankias sąlygas sudarė supaprastinta Higienos norma ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programoms vykdančioms įstaigoms⁶⁰ ir nauja ikimokyklinio ugdymo įstaigų steigimo naudojant pastatus ir patalpas nekeičiant jų paskirties tvarka⁶¹, kurioje numatytos palankios sąlygos tiek valstybiniams, tiek savivaldybių, tiek privatiems ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikėjams. 2010 m. parengtos Metodinės rekomendacijos nevalstybiniams ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų teikėjams.

Nuo 2010 m. iki 2012 m. ne tik daugėjo ikimokyklinio ugdymo grupių ir vietų ikimokyklinio ugdymo įstaigose skaičius, bet steigėsi ir naujų ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Per šį laikotarpį (nuo 2010-09 iki 2012-04) į ikimokyklinio ugdymo įstaigas atėjo beveik 10 000 vaikų,

33 pav. Ikimokyklinio ugdymo vietų skaičius miesto ir kaimo ugdymo įstaigose

34 pav. Ikimokyklinio ugdymo grupių skaičius miesto ir kaimo ugdymo įstaigose

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 1748 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 27 d. nutarimo Nr. 785 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos priemonių įgyvendinimo“ pakeitimo“ (Žin., 2009, Nr. 158-7134).

⁵⁹ Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. kovo 31 d. įsakymas Nr. V-542 „Dėl Ikimokyklinio amžiaus mokinių ugdymo finansavimo 2011 metais tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 41-1962).

⁶⁰ Sveikatos apsaugos ministro 2010 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. V-313 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2010 „Įstaiga, vykdanči ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programą. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 50-2454.)

⁶¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 12 d. nutarimas Nr. 1178 „Dėl Statinio (jo patalpų) naudojimo ne pagal paskirtį atvejų ir tvarkos aprašo patvirtinimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 23 d. nutarimo Nr. 656 „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų apsirūpinimo gyvenamosiomis patalpomis įstatymo 3 straipsnio įgyvendinimo“ pripažinimo netekusiu galios“ (Žin., 2011, Nr. 125-5947).

kuriuos buvo pradėta ugdyti pagal ikimokyklinio ugdymo programas. Iš viso šiuo laikotarpiu buvo įsteigta 30 naujų ikimokyklinio ugdymo įstaigų (žr. 5 lentelę). Jose buvo ugdoma 811 vaikų: 779 vaikai pagal ikimokyklinio ugdymo programą ir 32 vaikai pagal priešmokyklinio ugdymo programą. Be to, 2012 m. kovo 31 d. šalyje jau veikė 14 daugiafunkčių centrų⁶², galinčių vykdyti ikimokyklinio ugdymo programas, iš jų 12 įsteigta kaimiškosiose savivaldybėse. Švietimo informacinių technologijų centro duomenimis, 2012 m. vasario 28 d. 2 iš šių 14 daugiafunkčių centrų teikė ikimokyklinio ugdymo paslaugas ir gavo ikimokyklinio ugdymo krepšelius.

5 lentelė. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų, įsteigtų nuo 2010 m. rugsėjo 1 d. ir teikiančių ikimokyklinio ugdymo paslaugas, skaičius

Naujos ikimokyklinio ugdymo įstaigos	Iš jų:				
	mieste	kaimė	valstybinės	privacios	bendruomeninės
30*	28	2	4	24	2

* 2012 02 28 duomenys.

Duomenų šaltinis: ITC

*Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007–2012 metų*⁶³ ir *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011–2013 metų*⁶⁴ programų ir *Vaikų nuo gimimo iki privalomajo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašo* nuostatų įgyvendinimas sudarė sąlygas plėsti ikimokyklinio ugdymo paslaugas. 1–6 metų vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme, dalis padidėjo ir mieste, ir kaime. Tačiau pastangos mažinti atotrūkį tarp miesto ir kaimo nebuvo tokios vaisingos, kaip tikėtasi: kaime ikimokyklinio ugdymo plėtra lėtesnė nei mieste. Tai galėjo lemti keletas veiksnių:

- šalies ekonominė situacija, dėl kurios didėjo ilgalaikio nedarbo lygis, daugėjo rizikos grupės šeimų;
- ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo krepšeliu apmokama tik 4 vaiko ugdymo valandos per dieną (arba 20 valandų per savaitę) – kitą išlaidų dalį turi apmokėti savivaldybė, o įvairių mokesčių forma – ir vaiko šeima;
- ir mieste, ir kaime ikimokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimo ikimokykliniame ugdyme plėtrą gali stabdyti ir tai, kad dabartinė motinystės pašalpų skyrimo politika, skatinanti motinas anksti sugrįžti į darbą, nėra suderinta su darbo santykius reglamentuojančiais teisės aktais (ne visa darbo diena mažus vaikus auginančioms motinoms), nėra pakankama ne visą dieną vaikus ugdančių ikimokyklinių įstaigų pasiūla.

Visuotinio priešmokyklinio ugdymo įgyvendinimo programos ypatumas buvo tas, kad jos projektas parengtas ir pateiktas Lietuvos Respublikos Vyriausybei⁶⁵ 2002 m., dar neįteisinus priešmokyklinio ugdymo *Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymu*⁶⁶ (2003). Tačiau priešmokyklinio ugdymo plėtra šalyje įgijo tokį mastą, kad buvo būtina vykdyti programos projekte numatytas priemones nelaukiant, kol bus patvirtinta programa ar priimtas *Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas*. Priėmus šį įstatymą, dauguma priemonių buvo įgyvendintos Švietimo ir mokslo ministerijos lėšomis, skirtomis priešmokyklinio ugdymo programai.

⁶² ŠMM duomenys.

⁶³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 19 d. nutarimas Nr. 157 „Dėl Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007–2012 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 106-4344).

⁶⁴ Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. kovo 1 d. įsakymas Nr. V-350 „Dėl Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011–2013 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 30-1421).

⁶⁵ Švietimo ir mokslo ministro 2002 m. balandžio 22 d. raštas Nr. 76-06-65 „Dėl Visuotinio priešmokyklinio ugdymo įgyvendinimo programos įgyvendinimo“.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. birželio 17 d. įstatymas Nr. IX-1630 „Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas“ (Žin., 2003, Nr. 63-28530).

6 lentelė. Vaikų dalis (proc.) priešmokyklinio ugdymo grupėse lyginant su atitinkamo amžiaus vaikų skaičiumi

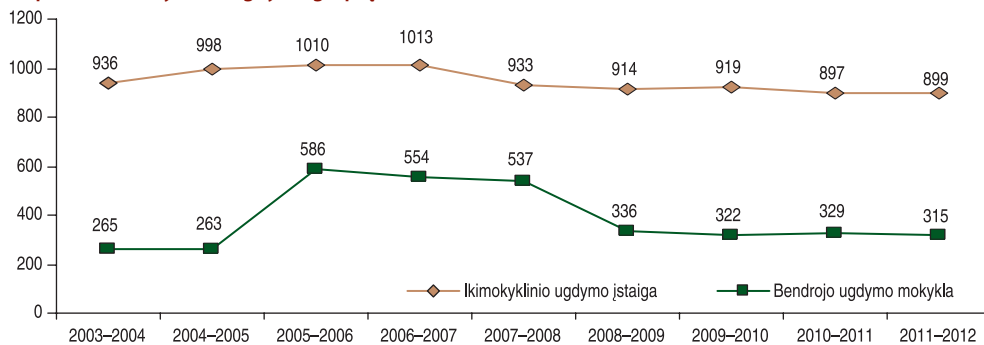
	Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje		Bendrojo ugdymo mokyklos priešmokyklinio ugdymo grupėse	
	2003 m.	2011 m.	2003 m.	2011 m.
5 metų	57,5	68,3	7,1	2
6 metų	53,4	63,9	17,7	25,6
7 metų	4,3	1,6	1,4	0,3

Duomenų šaltinis: LSD

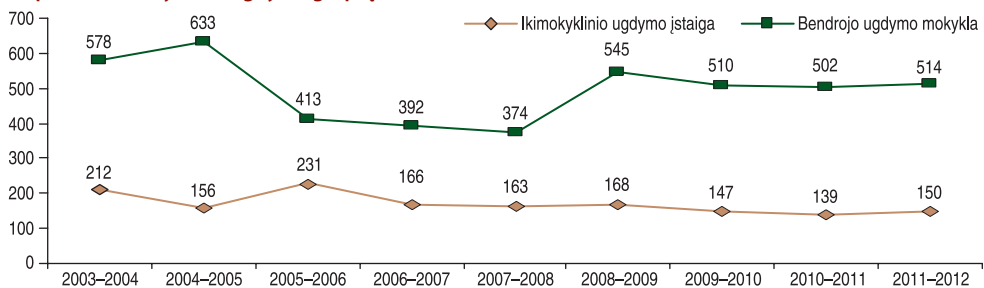
Priešmokyklinio ugdymo grupes lankančių 5 ir 6 metų vaikų, kuriems ir priklauso dalyvauti priešmokykliniame ugdyme, dalis nuo 2003 iki 2011 m. išaugo, ypač bendrojo ugdymo mokyklose. Septynmečių dalis priešmokykliniame ugdyme sumažėjo, daugiau jų pradėjo lankyti mokyklą (žr. 6 lentelę).

Nuo pat priešmokyklinio ugdymo įgyvendinimo pradžios miestuose priešmokyklinio ugdymo grupių buvo daugiau ikimokyklinio ugdymo įstaigose nei bendrojo ugdymo mokyklose (žr. 35 pav.). Ši tendencija matyti ir 2012 metais. Tai galima paaiškinti tuo, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigose yra geresnės ugdymo(si) sąlygos tokio amžiaus vaikams.

Kaimuose priešmokyklinio ugdymo grupių skaičiaus didėjimo tendencija buvo ir tebėra kitokia nei mieste (žr. 36 pav.): nuo 2003 m. iki 2012 m. priešmokyklinio ugdymo grupių buvo daugiau bendrojo ugdymo mokyklose. Tai galima paaiškinti tuo, kad bendrojo ugdymo mokyklų tinklas geriau išplėtotas, palyginti su ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklu, ir įsteigti priešmokyklinio ugdymo grupę bendrojo ugdymo mokykloje yra pigiau nei steigti naują ikimokyklinio ugdymo įstaigą.

35 pav. Priešmokyklinio ugdymo grupių skaičius mieste

Duomenų šaltinis: LSD

36 pav. Priešmokyklinio ugdymo grupių skaičius kaime

Duomenų šaltinis: LSD

Siekiant plėtoti visuotinę priešmokyklinį ugdymą 2003 m. įvestas priešmokyklinio ugdymo krepšelis; jam skirta 24 mln. litų. Priešmokyklinio ugdymo krepšelio dydis priklauso nuo priešmokyklinio ugdymo grupės dydžio (žr. 7 lentelę), taip pat nuo mokyklos tipo ir dydžio, nuo vietovės, kurioje įsteigta mokykla (kaimas, miestelis, miestas). Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams skiriamas 35 proc. didesnis krepšelis.

7 lentelė. Priešmokyklinio ugdymo krepšelis

Metai	Priešmokyklinio ugdymo krepšelis (litas vienam vaikui)		
	Grupės dydis		
	10 mokinių	15 mokinių	20 mokinių
2004	1447	1079	815
2012	4478	3058	2287

Duomenų šaltinis: ŠMM

Priešmokyklinio ugdymo krepšeliu apmokamos 4 ugdymo valandos per dieną (20 val. per savaitę). Priešmokyklinio ugdymo grupių darbo laikas gali būti 4, 6, 8, 10, 12 valandų ar kt. Kadangi priešmokyklinio ugdymo krepšelio lėšomis apmokamos 4 val. per dieną, kitą dalį apmoka steigėjas, dažniausiai tai yra savivaldybė.

Įgyvendinant visuotinę priešmokyklinį ugdymą buvo parengti teisės aktai, susiję su priešmokyklinio ugdymo organizavimu, pedagogo veikla, parengta bendroji priešmokyklinio ugdymo programa, pasiekimų aprašas, priešmokyklinio ugdymo priemonės samprata, metodinės rekomendacijos pedagogams.

Socialinių mokymosi ir studijų sąlygų sudarymas visiems asmenims

2 siekinys. Plėtojant Lietuvos švietimą, iki 2012 metų pasiekama, kad būtų sudarytos būtinausios socialinės mokymosi ir studijų sąlygos visiems jų stokojančiams asmenims.

Socialinės mokymosi ir studijų sąlygos per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį labai pagerėjo:

- Mokinių vežiojimo į mokyklą ir iš mokyklos mastas auga: 2011–2012 m. m. į mokyklą (ir iš mokyklos) vežiojama daugiau kaip 26 proc. mokinių (2003–2004 m. m. buvo vežiojama 16,8 proc. visų mokinių), 22,7 proc. iš jų – geltonaisiais autobusais.
- Maždaug pusėje miesto ir kaimo mokyklų nuo 2000 metų atliktas kapitalinis remontas, mokyklose laikomasi higienos normų. Bendras mokyklų patalpų plotas, vidutiniškai tenkantis vienam mokiniui, rodantis mokyklų pastatų panaudojimo efektyvumą, miesto mokyklose yra mažesnis nei kaimo mokyklose. Kadangi šalies mokyklose sumažėjo mokinių, per pastaruosius metus vidutinis bendras mokyklų patalpų ir klasių patalpų plotas, tenkantis vienam mokiniui, padidėjo visų tipų miesto ir kaimo mokyklose.
- Išaugo nemokamai maitinamų mokinių skaičius: 2011 m. nemokamai maitinama buvo 35,5 proc. bendrojo ugdymo mokyklų mokinių (2003 m. nemokamą maitinimą gavo 27 proc. mokinių).
- Profesinio mokymo įstaigų mokinių ir aukštųjų mokyklų studentų aprūpinimas bendrabučiais gerėja: 98,9 proc. profesinio mokymo įstaigų mokinių, 93,9 proc. kolegijų ir 89,9 proc. universitetų studentų, kuriems reikia bendrabučio, yra juo aprūpinti.
- Augant jaunimo nedarbui šalyje yra plėtojamos profesinio mokymo paslaugos.
- Įgyvendinant aukštojo mokslo reformą, pakeista stipendijų sistema – daugiau dėmesio skiriama studentų materialinei paramai, nediferencijuojant studentų, besimokančių valstybinėse ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose, taigi sudarant geresnes sąlygas siekti aukštojo išsilavinimo didesnei daliai gyventojų.

Būtinausių socialinių mokymosi ir studijų sąlygų užtikrinimas didina švietimo prieinamumą, kuris ypač aktualus socialinę atskirtį patiriantiems asmenims (skurdžiai gyvenančių šeimų, pabėgėlių, nesimokantiems mokykloje vaikams, bedarbiams, asmenims, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, ir kt. grupių asmenims), riboto judumo asmenims (vaikams, dėl ligos ar patologinės būklės negalintiems mokytis bendrojo ugdymo mokykloje, asmenims, kuriems apribota laisvė, kariams). Mokinių, gyvenančių atokesnėse vietovėse, ir neįgalių mokinių vežiojimas į mokyklą ir iš jos, socialiai remtinų šeimų vaikų nemokamas maitinimas mokykloje, profesinio mokymo įstaigų mokinių ir studentų aprūpinimas bendrabučiais – tai priemonės švietimo prieinamumui užtikrinti.

Nemokamas maitinimas ir socialinė parama mokiniams. Socialinė parama mokiniams finansuojama valstybės biudžeto specialios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams, valstybės biudžete skirtų bendrųjų asignavimų Švietimo ir mokslo ministerijai, savivaldybių biudžetų lėšomis, nevalstybinių mokyklų steigėjų skirtomis lėšomis ir įstatymų nustatyta tvarka gautomis kitomis lėšomis.

Siekiant užtikrinti paramą šeimoms, auginančioms mokyklinio amžiaus vaikus, ir ugdyti sveiko vaikų maitinimosi įpročius mokyklose, vadovaujantis *Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymu*⁶⁷, mokiniams iš mažas pajamas gaunančių šeimų suteikta teisė į nemokamą maitinimą ir į paramą mokinio reikmenims įsigyti prasidedant naujiems mokslo metams.

Savivaldybės administracija priima sprendimą, kurią nemokamo maitinimo rūšį ar rūšis – pietus, maitinimą mokykloje organizuojamoje dieniėje vasaros poilsio stovykloje, išskirtiniais atvejais pusryčius ar pavakarius – prioriteto tvarka skirti mokiniui.

Nemokamą maitinimą bendrojo ugdymo mokyklose gaunančių mokinių dalis atspindi vaikų šeimų ekonominę padėtį ir valstybės paramą lėšų stokojančioms šeimoms.

Nuo 2003 iki 2011 metų biudžeto išlaidos mokinių maitinimui augo, tik 2007, 2010 ir 2011 metais jos sumažėjo dėl šalies ekonominės padėties, kai išlaidos buvo labai ribojamos. Nemokamai maitinamų mokinių dalis buvo didžiausia 2008 metais, vėliau sumažėjo, o 2010 m., lyginant su 2009 m., vėl padidėjo. Dėl sudėtingos finansinės situacijos šalyje nuo 2011 m. sausio 1 d. nuspręsta atsisakyti visuotinio pradinukų ir priešmokyklinukų nemokamo maitinimo ir nemokamą maitinimą skirti tik mokiniams iš mažas pajamas gaunančių šeimų⁶⁸.

8 lentelė. Nemokamai maitinamų mokinių skaičius ir išlaidos jų maitinimui

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Išlaidos, mln. litų	61	61	60,7	60,6	54,7	93,8	97,4	91,1	92,8
Nemokamai maitinamų mokinių skaičius, tūkst.	158,1	141	115,3	99,2	84	209,6	136	144,4	142,4
Nemokamai maitinamų mokinių dalis (proc.) lyginant su bendru mokinių skaičiumi	27	25	20,1	19,0	16,7	44,2	30,3	34,0	35,5

Duomenų šaltinis: SADM, ŠVIS

2011 m. savivaldybėse išlaidos nemokamam mokinių maitinimui vidutiniškai vienam mokiniui per metus svyravo nuo 0,31 tūkst. litų Anykščių r. savivaldybėje iki 0,8 tūkst. litų Kauno miesto savivaldybėje. Vidutiniškai vienam mokiniui, gaunančiam nemokamą maitinimą, buvo skirta 0,65 tūkst. litų per metus.

Mokinio reikmenims įsigyti 2011 m. išlaidos siekė 21 mln. 422 tūkst. litų. Šią paramą gavo 137 419 šalies bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai. Vienam mokiniui per kalendorinius metus skiriama 156 litai mokinio reikmenims įsigyti.

Mokinių vežiojimas. Nuo mokinių vežiojimo į mokyklą „Geltonųjų autobusų“ programos įgyvendinimo pradžios 2000 m. iki 2003 m. buvo nupirkti 202 mokykliniai autobusai. Vėliau Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais buvo patvirtintos kitos mokyklų aprūpinimo geltonaisiais autobusais mokiniams vežioti programos. *Mokyklų aprūpinimo geltonaisiais autobusais 2009–2012 metų programa*⁶⁹ siekiama gerinti kaime gyvenančių, taip pat specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių vežiojimo sąlygas, užtikrinti reorganizuotų, likviduotų mokyklų, mokyklų, kurių vidaus struktūra pertvarkyta, mokinių saugų vežiojimą į kitas artimiausias mokyklas; plėtoti visų toli nuo mokyklos kaimuose gyvenančių, taip pat specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių vežiojimo į mokyklą ir iš jos specialiu transportu sistemą.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas Nr. X-686 (Žin., 2006, Nr. 73-2755; 2008, Nr. 63-2755).

⁶⁸ Socialinis pranešimas 2010–2011. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2011.

⁶⁹ Mokyklų aprūpinimo geltonaisiais autobusais 2009–2012 metų programa. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimas Nr. 1052 (Žin., 2008, Nr. 123-4676).

9 lentelė. Vežiojamų mokinių skaičius

	2003–2004		2004–2005		2010–2011		2011–2012	
	Iš viso vežiojamų	Gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos	Iš viso vežiojamų	Gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos	Iš viso vežiojamų	Gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos	Iš viso vežiojamų	Gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos
Vežiojama iš namų į mokyklą iš viso	91480	89774	108277	105406	107618	87197	105196	84566
Priešmokyklinukai					1659	1587	2003	1847
1–4 kl. mokiniai			68477	66169	22401	20753	21964	20280
5–8 kl. mokiniai					32309	30439	31070	29506
9–10 ir gimnazijų 1–2 kl. mokiniai			39800	39237	19803	18983	19564	18586
11–12 ir gimnazijų 3–4 kl. mokiniai					15805	15435	14759	14347
Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai (iš visų vežiojamų mokinių)					15641	14401	15836	14610
Nevežiojama		838	2190		1695		1470	
Vežiojama iš mokyklos į namus iš viso					106325	87197	104612	84566
Priešmokyklinukai					1660	1587	2000	1847
1–4 kl. mokiniai					22137	20753	21851	20280
5–8 kl. mokiniai					31975	30439	30936	29506
9–10 ir gimnazijų 1–2 kl. mokiniai					19594	18983	19439	18586
11–12 ir gimnazijų 3–4 kl. mokiniai					15478	15435	14609	14347
Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai (iš visų vežiojamų mokinių)					15481	14401	15777	14610
Nevežiojama					2424		1833	

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Nors mokinių skaičius pastaraisiais metais mažėja, mokinių vežiojimo į mokyklą ir iš mokyklos mastas auga. 2003–2004 m. m. į mokyklą buvo vežiojama 16,8 proc. visų mokinių. Geltonaisiais autobusais tais metais buvo vežiojama 8,5 proc. mokinių. Vežiojamų mokinių dalis lyginant su visų mokinių skaičiumi augo, ir 2010–2011 m. m. sudarė 25 proc., o 2011–2012 m. m. į mokyklą (ir iš mokyklos) buvo vežiojama daugiau kaip 26 proc. mokinių, iš jų 22,7 proc. – geltonaisiais autobusais.

Į mokyklą ir iš mokyklos vežiojami ne tik gyvenantys toliau kaip 3 km nuo mokyklos mokiniai. Iš mokyklos į namus vežiojama mažiau mokinių nei į mokyklą. Kiek mokinių, gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos, vežiojama į mokyklą, tiek ir parvežama į namus (žr. 9 lentelę).

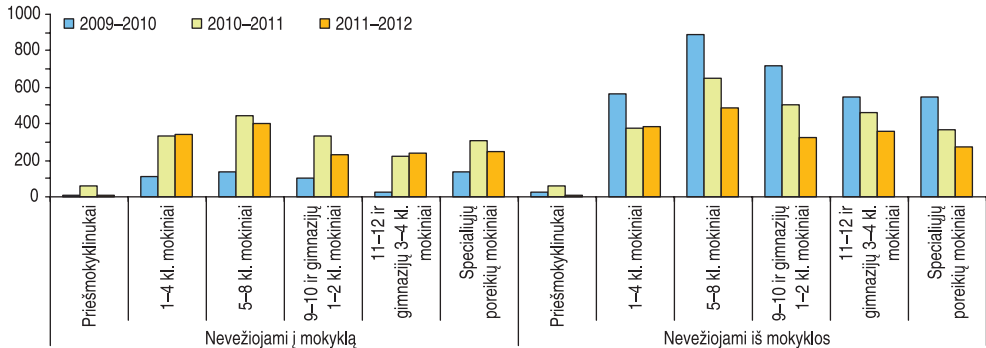
Nemaža dalis mokinių, kurie turėtų būti vežiojami, šios paslaugos negauna. Jie nevežiojami ne tik iš mokyklos, bet ir į mokyklą. Nevežiojamų mokinių skaičius lyginant su 2004 m. yra išaugęs.

2011–2012 m. m. didžiausią dalį visų mokinių, vežiojamų į mokyklą ir iš mokyklos ir gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos, sudarė 5–8 klasių mokiniai – 34,9 proc. Priešmokyklinukų buvo vežiojama 2,2 proc., 1–4 klasių mokinių – 24 proc., 9–10 klasių ir gimnazijų 1–2 klasių mokinių – 22 proc., 11–12 klasių ir gimnazijų 3–4 klasių mokinių – 17 proc. Iš visų

šių vežiojamų mokinių 17,3 proc. sudarė specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai.

Nevežiojamų mokinių skaičiaus nemažą dalį sudaro priešmokyklinukai, 1–4 ir 5–8 klasių mokiniai, kurie pagal įstatymą turi būti vežiojami. Gali būti, kad jie vežiojami privačiu transportu arba kitaip, tačiau lengvatomis nesinaudoja (žr. 37 pav.).

37 pav. Nevežiojamų mokinių skaičius

Duomenų šaltinis: ŠVIS

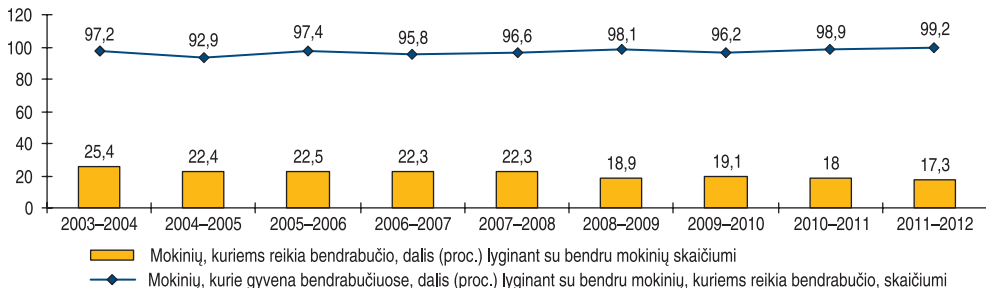
Mokinių ir studentų aprūpinimas bendrabučiais. Pagal Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą, mokiniai, priimti mokytis į bendrojo ugdymo mokyklą iš nepriskirtos tai mokyklai aptarnavimo teritorijos, jų tėvų pageidavimu gali būti apgyvendinti bendrabutyje.

Mokiniai už gyvenimą profesinio mokymo įstaigos bendrabutyje moka iš dalies. Atsižvelgiant į mokinio šeimos socialinę padėtį, jam gali būti suteikiamos lengvatos.

Profesinio mokymo įstaigų mokinių, kuriems reikalingas bendrabutis, dalis nėra didelė (šiuo metu jų mažiau nei penktadalis), todėl aprūpinimas bendrabučiais yra geras – beveik visi pageidaujantys mokiniai (99,2 proc.) gali apsigyventi bendrabutyje. Profesinio mokymo įstaigų mokinių aprūpinimas bendrabučiais nuo 2003 metų gerėjo ir aprūpintų bendrabučiais mokinių dalis lyginant su 2003 metais padidėjo (žr. 38 pav.).

2006–2009 m., įgyvendinant *Aukštųjų mokyklų studentų bendrabučių atnaujinimo programą*⁷⁰, atlikta dalis bendrabučių atnaujinimo darbų. Šiai programai įgyvendinti skirtomis lėšomis buvo rekonstruojami ir remontuojami universitetų ir kolegijų bendrabučiai, taigi gerinamos studentų gyvenimo bendrabučiuose sąlygos. 2010 m. studentų bendrabučių atnaujinimo darbams skirta 30 mln. litų Valstybinio studijų fondo investicinių lėšų. Studentų bendrabučius atnaujinu 26 valstybinės aukštosios mokyklos.

38 pav. Profesinio mokymo įstaigų mokinių aprūpinimas bendrabučiais

Duomenų šaltinis: LSD

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 1 d. nutarimas Nr. 843 „Dėl aukštųjų mokyklų studentų bendrabučių atnaujinimo programos patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 94-3699).

2012 m. Lietuvoje pradėdama įgyvendinti Aukštųjų mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų bendrabučių atnaujinimo (modernizavimo) programa, kurią praėjusių metų pabaigoje patvirtino aplinkos ir švietimo ir mokslo ministrai. Ji skirta tik valstybinių mokymo įstaigų bendrabučiams atnaujinti. 2012–2015 metais numatyta modernizuoti trisdešimt tris aukštųjų mokyklų ir du profesinio mokymo įstaigų bendrabučius. Programai įgyvendinti numatytas ir kitas finansavimo šaltinis – taikyti finansų inžinerijos priemonės įgyvendinant Europos Komisijos, Europos investicijų banko ir Europos plėtros banko tarybos iniciatyvą JESSICA aukštųjų mokyklų bendrabučiams atnaujinti.

Pastaraisiais metais ne tik pagerėjo gyvenimo bendrabučiuose sąlygos, bet ir padidėjo studentų, gaunančių bendrabučiuose vietas, dalis (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Studentų, kurie gyvena bendrabučiuose, dalis (proc.), lyginant su bendru studentų, kuriems reikia bendrabučio, skaičiumi

	2003–2004	2004–2005	2005–2006	2006–2007	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012
Universitetų studentų	84,4	85,3	80,2	76,0	75,2	74,0	81,8	89,9	86,9
Kolegijų studentų	–	98,4	99,4	98,0	97,1	98,0	93,9	96,2	96,1

Duomenų šaltinis: LSD

Kolegijų studentai bendrabučiais aprūpinami geriau nei universitetų studentai. Kolegijose studentų ir mokosi mažiau negu universitetuose, todėl kolegijose sudaryti sąlygas studentams apsigyventi bendrabučiuose yra lengviau. Tačiau įgyvendinamos programos ir joms skiriamos lėšos didina ir universitetų studentų galimybę būti apgyvendintiems bendrabučiuose.

Materialinė parama profesinio mokymo įstaigų mokiniams ir studentams. Mokiniui, kuris mokosi pagal profesinio mokymo programas, siekdamas įgyti pirmąją kvalifikaciją, teisės aktų nustatyta tvarka mokama stipendija, skiriama materialinė parama. 2011–2012 m. m., palyginti su 2003 m., gaunančių stipendiją mokinių skaičius padidėjo 14,3 proc., dalis – 7,2 proc. punkto (žr. 11 lentelę). Lyginant su 2009–2010 m. m. šie rodikliai kiek sumažėjo. Be mokymosi stipendijos, profesinio mokymo įstaigos mokiniai gali gauti našlaičio, socialinę ar įmonės stipendiją. 2011–2012 m. m. 98,8 proc. gaunančių stipendijas mokinių gavo mažesnes nei bazinė socialinė išmoka (130 Lt) stipendijas, 1,2 proc. – didesnes. 1 469 mokiniai (arba 3,2 proc. visų profesinio mokymo įstaigų mokinių) gavo socialines išmokas.

11 lentelė. Stipendiją gaunančių profesinio mokymo įstaigų mokinių skaičius ir dalis (proc.)

	2003–2004	2004–2005	2005–2006	2006–2007	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012
Mokinių skaičius	27903	30232	31501	29537	28501	31892	35749	34385	32568
Dalis	62,8	65,2	68,0	65,1	63,9	72,8	74,7	69,5	70,0

Duomenų šaltinis: LSD

Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymu (2009)⁷¹ nustatyta keletas valstybės biudžeto lėšų skyrimo formų, kurios didina studijų prieinamumą įvairių gebėjimų ir socialinės padėties studentams. Pagal šį įstatymą valstybės biudžeto lėšos studijoms skiriamos:

- studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti;
- geriausių studijų rezultatus valstybės nefinansuojamose studijų vietose pasiekusių studentų sumokėti studijų kainai kompensuoti;
- tiksliniam studijų finansavimui;

⁷¹ Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242 (Žin., 2009, Nr. 54-2140).

- valstybės paskoloms arba valstybės remiamoms paskoloms;
- socialinėms stipendijoms ir kitai paramai.

Studentai gali gauti valstybės paskolas arba valstybės remiamas paskolas:

- studijų kainai sumokėti;
- gyvenimo išlaidoms;
- dalinėms studijoms pagal tarptautines (tarpžinybines) sutartis.

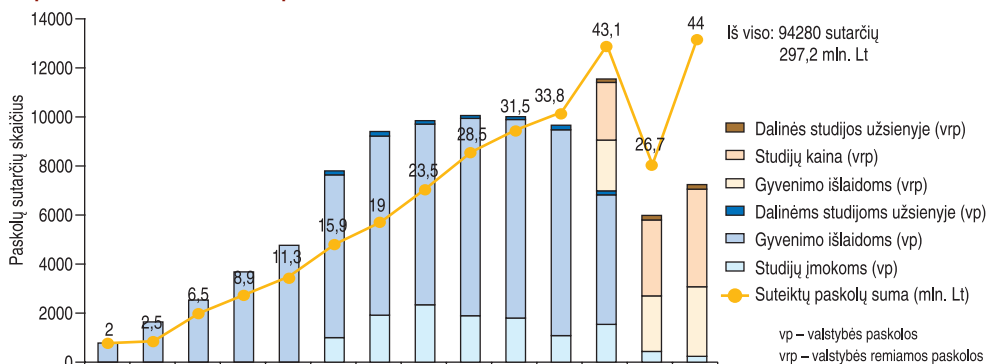
Valstybinio studijų fondo duomenimis, aukštųjų mokyklų studentams suteiktų paskolų suma 2011 metais išaugo iki 44 mln. litų. Nuo 2010 metų pasikeitė paskolų teikimo sistema – vietoj valstybės paskolų pradėta teikti valstybės remiamas paskolas. 2010–2011 m., lyginant su 2003 m., padidėjo paskolų studijų įmokoms sutarčių skaičius, o sumažėjo – gyvenimo išlaidoms padengti (žr. 39 pav.).

Nuo 2010 metų stipendijų mokėjimo tvarka buvo keičiama iš esmės. Kalbant apie stipendijas, galima išskirti du studijų reformos prioritetus – prieinamumą ir kokybę. Priėmus Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą, nuo 2010 metų valstybės biudžeto lėšos skatinamosioms ir socialinėms stipendijoms numatomos atskirai.

Socialines stipendijas administruoja Valstybinis studijų fondas. Socialines stipendijas gali gauti aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos, vientisųjų studijų, antrosios pakopos studijų studentai ir studentai, studijuojantys pagal laipsnio nesuteikiančias studijų programas (išskyrus rezidentūrą), studijuojantys ir valstybės finansuojamose vietose, ir už studijas mokantys savo lėšomis. Socialines stipendijas gali gauti tie, kurie:

- yra iš nepasiturinčių šeimų ar vieni gyvenantys asmenys, turintys teisę gauti arba gaurantys socialinę pašalpą pagal Piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymą;
- turi teisės aktų nustatyta tvarka nustatytą 45 procentų ar mažesnę darbingumą arba sunkų ar vidutinį neįgalumą;
- yra ne vyresni kaip 25 metų ir jiems iki pilnametystės įstatymų nustatyta tvarka buvo nustatyta globa (rūpyba) arba jų tėvai (turėtas vienintelis iš tėvų) yra mirę.

39 pav. Studentams suteiktos paskolos

Duomenų šaltinis: Valstybinis studijų fondas

Viena iš Valstybinio studijų fondo funkcijų yra padėti sunkiausiai materialiai besiverčiantiems studentams skiriant socialines stipendijas. Tai suteikia galimybę siekti aukštojo išsilavinimo riboto darbingumo studentams ir našlaičiams.

Prieš priimant Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą, socialines stipendijas galėjo gauti tik valstybinių aukštųjų mokyklų studentai, priimtas įstatymas sulaukė šios rūšies stipendijos gavėjus. 2011 m. Valstybinis studijų fondas išmokėjo daugiau nei 11,6 mln. Lt kompensacijų valstybės nefinansuojamose vietose geriausiai studijavusiems studentams. Kompensacijas gavo daugiau nei 1,7 tūkst. studentų. 2011 m. rudenį Valstybinio studijų fondo valdyba paskyrė socialines stipendijas daugiau nei 8 tūkst. aukštųjų mokyklų studentų, jiems išmokėta beveik 16,8 mln. litų. 2011 m. rudenį buvo sudarytos 6 440 valstybės remiamų paskolų sutartys už beveik 32,4 mln. litų.

Valstybinio studijų fondo valdyba 2012 metų pavasario semestre paskyrė socialines stipendijas daugiau nei 8,6 tūkst. aukštųjų mokyklų studentų, kuriems bus išmokėta daugiau nei 21,5 mln. litų. Fondo duomenimis, labai išaugo studentų iš nepasiturinčių šeimų, kurios gauna socialinę pašalpą, skaičius. Tokių stipendijų 2012 m. pavasarį paskirta daugiau nei 7 tūkst. Stipendijos taip pat skirtos 630 neįgalų studentų, kuriems nustatytas 45 proc. ir mažesnis darbingumas. Dar 896 – studentams, kuriems iki pilnametystės buvo nustatyta globa (rūpyba) arba kurie yra netekę abiejų savo tėvų.

Skatinamųjų stipendijų paskirtis – skatinti studentus siekti gerų studijų rezultatų (socialinės stipendijos yra skirtos socialiniam studijų prieinamumui užtikrinti). Skatinamosios stipendijos geriausiems studentams skiriamos iš aukštųjų mokyklų lėšų, atsižvelgiant į studijų rezultatus ar kitus akademinis laimėjimus. Pagal *Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą* skatinamųjų stipendijų fondas sudaromas ir šios stipendijos skiriamos aukštųjų mokyklų nustatyta tvarka. Lėšos skatinti studentams, priimtiems į valstybines aukštąsias mokyklas įsigaliojus *Mokslo ir studijų įstatymui*, yra įskaičiuojamos į studijų kainą ir studijuojantiems valstybės finansuojamose studijų vietose įskaitomos į studijų krepšelius. Lėšos skatinamosios stipendijoms – po 325 Lt (2,5 BSI) vienam studentui. 2011–2012 m. m. skatinamąsias stipendijas gavo 3 558 kolegijų studentai (arba 16,3 proc. lyginant su kolegijų studentų, nemokančių už studijas, skaičiumi) ir 7 687 universitetų studentai (arba 18,5 proc. lyginant su universitetų studentų, nemokančių už studijas, skaičiumi).

Lietuvoje doktorantams už akademinis pasiekimus suteikiama ne didesnė kaip 8 bazinių socialinių išmokų (viena išmoka – 130 Lt) dydžio stipendija per mėnesį. Be šios stipendijos, doktorantai gali gauti konkursinę finansinę paramą už akademinis pasiekimus.

Doktorantams teikiama finansinė parama yra viena iš galimybių stabdyti mokslininkų ir tyrėjų išvykimą dirbti užsienyje („protų nutekėjimą“) ir prisidėti prie mokslo kokybės gerinimo Lietuvoje, todėl siekiama paremti kuo daugiau doktorantų. Iki 2010 m. finansinę paramą gaunančių doktorantų skaičius, lyginant su 2003 m., išaugo 1,7 karto, o remiamų doktorantų dalis padidėjo 1,4 karto (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Paremtų doktorantų skaičius (stipendijų skaičius) ir dalis (proc.) lyginant su bendru doktorantų skaičiumi

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Stipendijų skaičius	374	377	477	592	595	527	569	624
Paremtų doktorantų dalis	16,0	15,1	18,6	23,1	23,6	20,3	22,3	23,0
Bendras doktorantų skaičius	2331	2498	2562	2560	2520	2595	2550	2718

Duomenų šaltinis: 2010 metų veiklos ataskaita. Valstybinis studijų fondas. Vilnius, 2011; LSD

Mokyklų patalpos ir pastatai. Bendrojo ugdymo kokybė labai priklauso ir nuo ugdymo aplinkos, kurioje mokiniai praleidžia didesnę dalį dienos. Atnaujintos, moderniai įrengtos mokyklos patalpos, sutvarkyti aikštynai ar stadionai – tai ugdymosi aplinka, užtikrinanti mokinių saugumą ir gerą savijautą, skatinanti mokytis ir gerinanti mokymosi pasiekimus.

Vienam mokiniui tenkantis bendrojo ugdymo mokyklos plotas yra rodiklis, apibūdinantis, kaip panaudojamos mokyklų patalpos, kaip racionaliai ir efektyviai naudojamos mokyklai išlaikyti skirtos lėšos, ar racionaliai sutvarkytas mokyklų tinklas savivaldybėje.

Pagal naujai patvirtintas higienos normas⁷² bendrojo ugdymo mokykloje kiekvienam mokiniui mokymo klasėje turi būti ne mažesnė kaip 1,7 kv. m mokymosi vieta, o technologijų kabinete ir mokymo kabinete, kuriame vykdomi praktiniai laboratoriniai darbai (chemijos, fizikos, biologijos), – 2,4 kv. m vieta.

Šalies kaimo mokyklose vidutiniškai vienam mokiniui tenka 17 kv. m bendro mokyklos ploto, miesto mokyklose – 11,03 kv. m. Vidutinis mokyklų patalpų plotas nevienodas ir pagal mokyklų tipus, ypač mieste ir kaime. Bendras mokyklos plotas vidutiniškai vienam mokiniui mieste ir kaime labiausiai skiriasi pradinėse ir pagrindinėse mokyklose – miesto mokyklos yra labiau pripildytos nei kaimo (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Bendras mokyklų patalpų plotas (kvadratiniais metrais), tenkantis vidutiniškai vienam mokiniui

	Bendras mokyklų patalpų plotas				Klasių kambarių plotas			
	2005–2006*		2011–2012		2005–2006*		2011–2012	
	Miestas	Kaimas	Miestas	Kaimas	Miestas	Kaimas	Miestas	Kaimas
Mokyklos-darželiai	11,1	14,2	13,3	15,8	3,3	4,4	3,6	4,8
Pradinės	7,6	15,2	8,7	26,5	3,2	5,0	3,4	8,0
Pagrindinės	10,3	14,0	12,3	20,3	4,1	5,3	5,0	6,9
Vidurinės	8,6	10,9	10,4	16,0	3,3	4,4	4,0	5,8
Gimnazijos	7,7	9,5	10,2	12,5	3,3	3,5	4,2	4,6

* Ankstesnių duomenų nėra.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Pagal klasių kambarių plotą, tenkantį vidutiniškai vienam mokiniui, higienos normos visų tipų mokyklose išlaikomos. Kaimo mokyklų mokiniams to ploto tenka daugiau nei miesto mokyklose. Mažesni šio rodiklio skirtumai tarp kaimo ir miesto yra mokyklose-darželiuose ir gimnazijose, dideli skirtumai – pradinėse ir pagrindinėse mokyklose.

Lyginant 2005–2006 m. m. ir 2011–2012 m. m. padėtį, matyti, kad pastaraisiais metais ir miesto, ir kaimo visų tipų mokyklose bendras patalpų ir klasių kambarių plotas vidutiniškai vienam mokiniui padidėjo. Ypač išsiskiria kaimo pradinės mokyklos, kuriose bendras plotas vidutiniškai vienam mokiniui padidėjo 11,3 kv. m, ir kaimo pagrindinės mokyklos, kuriose bendras plotas vidutiniškai vienam mokiniui padidėjo 6,3 kv. m. Tai liudija apie mokinių skaičiaus mažėjimą ir mokyklų tuštėjimą.

Strategijos siekiniuose buvo numatyta, kad per 15 metų bent už 1 mln. litų renovuotų ar rekonstruotų švietimo įstaigų dalis 2007 m. pasieks 20 proc., o 2012 m. – 70 proc. Siekinys dar nėra įgyvendintas ir 2012 m. šio strateginio rodiklio pasiekti nepavyks.

2011–2012 m. m. pradžioje bent už 1 mln. litų per 15 metų renovuota 21,2 proc. šalies bendrojo ugdymo mokyklų (žr. 14 lentelę). Iš viso per 15 metų jau yra renovuota beveik pusė (49,7 proc.) bendrojo ugdymo mokyklų.

14 lentelė. Per pastaruosius 15 metų rekonstruotų bent už 1 mln. Lt švietimo įstaigų dalis (proc.)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Įstaigų dalis	–	–	7,54	9,75	11,40	14,42	15,76	19,53	19,94

Duomenų šaltinis: ŠVIS

⁷² Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. rugpjūčio 10 d. įsakymas Nr. V-773 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 21:2011 „Mokykla, vykdanči bendrojo ugdymo programas. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 103-4858).

15 lentelė. Kompiuteriai bendrojo ugdymo mokyklose

Mokslo metai	Iš viso kompiuterių	Naudojamų mokiniams mokytis iš viso	Kompiuterių, naudojamų 1–4 klasių mokiniams mokytis	Kompiuterių, naudojamų 5–8 klasių mokiniams mokytis	Kompiuterių, naudojamų 9–10 ir gimnazijos 1–2 klasių mokiniams mokytis	Kompiuterių, naudojamų 11–12 ir gimnazijos 3–4 klasių mokiniams mokytis
2003–2004	25223	-	4656	10406	13897	9572
2011–2012	71320	43026	12081	27489	32129	23126

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį visos bendrojo ugdymo mokyklos aprūpintos moderniomis IT priemonėmis, kompiuterių skaičius mokyklose per tuos metus išaugo beveik 3 kartus, beveik visose mokyklose jie naudojami mokiniams mokytis (žr. 15 lentelę). Iki 2011–2012 m. m. kompiuterių panaudojimas mokymo tikslais išaugo visose klasėse, ypač pradinėse ir gimnazijos 3–4 klasėse. Kiek daugiau nei pusė (50,2 proc.) bendrojo ugdymo mokyklų turi interaktyviasias lentas, nemaža mokyklų jų turi ne po vieną. Visos mokyklos turi interneto prieigą.

Socialinės paslaugos ir švietimo pagalba socialinę atskirtį patiriantiems asmenims⁷³. Pagal *Švietimo įstatymą* (2011), tikslines socialines ir švietimo programas vykdo Vyriausybė ir savivaldybės tiesiogiai arba per mokyklas. Šias programas gali rengti ir vykdyti nevyriausybines organizacijas ir kiti juridiniai ir fiziniai asmenys.

Prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių, prieglobsčio prašytojų socialinė integracija į vietinę bendruomenę yra gana opus klausimas Lietuvos socialinės apsaugos sistemoje. Valstybės paramos priemonės, skiriamas tiesiogiai prieglobstį gavusių užsieniečių integracijai, įgyvendina Pabėgėlių priėmimo centras. Integracija vykdoma Pabėgėlių priėmimo centre ir Lietuvos savivaldybių teritorijose. Per 2010 m. Pabėgėlių priėmimo centre paramą gavo 89 užsieniečiai, iš jų 49 suaugusieji, 40 vaikų, iš kurių 12 suaugusiųjų nelydimų nepilnamečių užsieniečių. 14 ikimokyklinio amžiaus vaikų dalyvavo vaikų užimtumo kambaryje rengiamoje veikloje, 7 vaikai buvo ugdomi namuose. 2010 m. vyko 495 lietuvių kalbos pamokos, kurias lankė 49 suaugę užsieniečiai.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, vykdamą grįžusių politinių kalinių, tremtinių ir jų šeimų narių integraciją ir teikiant valstybės paramą – skiriant išikūrimo pašalpas, kompensuojant persikėlimo išlaidas, vykdamą mokymus ir kt. – 2010 metais buvo išleista 420 600 litų. Iš jų – lietuvių kalbos kursams ir adaptacinėms priemonėms – 44 230 Lt, paramai besimokantiems Vilniaus lietuvių namų gimnazijoje – 59 524 Lt. Į šią mokyklą priimami mokyti lietuvių kilmės tremtinių ir politinių kalinių palikuonys ir užsieniečiai, iš užsienio atvykstančių ar parvykstančių lietuvių vaikai, ne Lietuvoje gyvenančių lietuvių vaikai. Mokslas, gyvenimas bendrabutyje ir maitinimas šioje mokykloje tiems vaikams yra nemokamas.

Švietimo paslaugos bedarbiams. Bedarbių profesinį mokymą reglamentuoja *Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas*⁷⁴ ir *Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas*⁷⁵ ir vėlesnės jų kai kurių straipsnių pataisos.

Lietuvos statistikos departamento atliekamo gyventojų užimtumo tyrimo vertinimu, 2010 m. nedarbo lygis šalyje buvo 17,8 proc., arba 4,1 proc. punkto didesnis nei 2009 m. Jau-nimo (15–24 metų amžiaus asmenų) nedarbo lygis 2010 m., palyginti su 2009 m., padidėjo 5,9 proc. punkto ir siekė 35,1 proc. 2010 m. jaunimo nedarbo lygis buvo dvigubai aukštesnis

⁷³ Didžioji dalis šiame skyriuje teikiamos informacijos yra paimta iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos skelbto „Socialinio pranešimo 2010–2011“.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas (Žin., 2007, Nr. 43-1627).

⁷⁵ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas. 2006 m. birželio 15 d. Nr. X-694 (Žin., 2006, Nr. 73-2762; 2012, Nr. 83-4341).

nei bendras nedarbo lygis šalyje. Pirmąjį 2011 m. ketvirtį jaunimo (15–24 metų amžiaus asmenų) nedarbo lygis sudarė 34,1 proc. Europos Komisijos 2012 m. kovo mėn. duomenimis, Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis siekė 34,3 proc.

Dėl krizės jaunimo nedarbo lygis smarkiai išaugo⁷⁶. ES šalyse jo vidurkis viršija 22 proc., o kai kuriose valstybėse narėse jis siekia net 50 proc. 2011 m. gruodžio mėn. Komisija pristatė „Jaunimo galimybių iniciatyvą“, kuria nustatytos priemonės jaunimo nedarbui mažinti. Ši iniciatyva grindžiama anksčiau paskelbta pavyzdine iniciatyva „Judus jaunimas“, kuri yra strategijos „Europa 2020“ dalis, ir patirtimi, įgyta vykdant Europos socialinio fondo lėšomis finansuojamą veiklą.

Siekdama įgyvendinti „Jaunimo galimybių iniciatyvos“ priemones, 2012 m. sausio 30 d. įvykusiame neoficialiame Europos Vadovų Tarybos susitikime Komisija paragino valstybes nares parengti ir įgyvendinti išsamias jaunimo užimtumo, švietimo ir gebėjimų ugdymo iniciatyvas ir sukurti jaunimo užimtumo skatinimo planus nacionalinėse reformų programose. Lietuvoje per ateinančius dvejus metus naudą iš tiesioginės ES paramos gaunančių bedarbių jaunuolių skaičius padidės nuo 12 tūkst. iki 21 tūkst.

Švietimo ir mokslo ministerija kartu su Darbo birža inicijavo neformaliojo profesinio mokymo programų, skirtų bedarbiams, turintiems aukštąjį išsilavinimą, organizavimą aukštosiose mokyklose. Nuo 2010 m. gruodžio mėn. iki 2011 m. gegužės mėn. 22 aukštosiose mokyklose pagal 123 skirtingas neformaliojo ugdymo programas (patvirtintas švietimo ir mokslo ministro ir įregistruotas Kvalifikacijos tobulinimo programų ir renginių registre) mokėsi 1 189 bedarbiai.

2010 m. tęsdama bedarbių profesinį mokymą Lietuvos darbo birža panaudojo 69,4 mln. Lt lėšų, iš jų 67,8 mln. Lt ES struktūrinių fondų, 1,6 mln. Lt Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondo ir 2,4 tūkst. Lt Užimtumo fondo lėšų. Šiomis lėšomis vykdytas profesinio mokymo programas baigė daugiau nei 12 tūkst. asmenų.

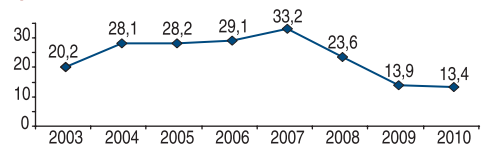
Darbo rinkos mokymo centrai turi didelę suaugusių asmenų, ypač specialiųjų poreikių, bedarbių, didesnės socialinės atskirties asmenų mokymo patirtį, gerai žino darbo rinkos situaciją savo regione, glaudžiai dirba su darbdaviais, jų organizacijomis. Mokymo organizavimas centruose lanksčiai derinamas prie darbdavių, dirbančiųjų ir bedarbių poreikių ir galimybių.

Centruose mokosi Darbo biržos (pagal laimėtų viešųjų pirkimų konkursų rezultatus) ir darbdavių atsiųstų, taip pat savarankiškai mokyti atvykusių asmenų.

Siekiant gerinti besimokančių asmenų rengimąsi praktinei veiklai, kuris labai priklauso nuo profesinio praktinio mokymo infrastruktūros, ir sudaryti sąlygas mokytojams nuolat tobulinti kvalifikaciją, steigiami sektoriniai praktinio mokymo centrai.

Suaugusiųjų profesinis mokymas padeda spręsti vieną iš šiuo metu aktualiausių problemų – didinti bedarbių galimybę įsidarbinti ir užtikrinti darbo jėgos parengimą pokriziniam laikotarpiui. Be to, taip siekiama išvengti pavojaus prarasti darbo galimybes didelei jaunų ir žemos kvalifikacijos žmonių daliai pokrizinėje darbo rinkoje, kurioje galės būti pasikeitę darbo reikalavimai. Tačiau nuo 2007 m. darbo rinkos mokymo centruose dalyvaujančiųjų mokymuose dalis mažėjo. Iki tol per septynerius metus besimokančiųjų darbo rinkos mokymo centruose dalis buvo išaugusi dvigubai, o iki 2010 m. sumažėjo 60 proc.

40 pav. Suaugusiųjų bedarbių asmenų, kurie buvo mokomi darbo rinkos mokymo centruose, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: ŠMM

⁷⁶ http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/pdf/council_dinner/youth_action_team_lt.pdf.

Pagrindinio išsilavinimo visuotinumumas

3 siekinys. Ne mažiau kaip 95 procentai vaikų įgytų pagrindinį išsilavinimą.

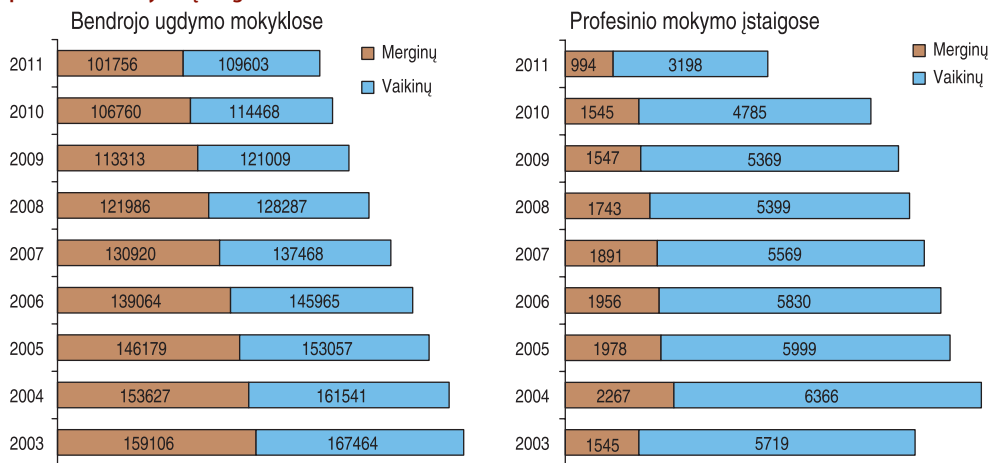
- Per 2003–2011 metus bent pagrindinį išsilavinimą įgijusių 18 metų asmenų dalis, palyginti su bendru to amžiaus gyventojų skaičiumi, šalyje beveik nepakito, sudarė 96,7 proc. ir viršijo *Strategijos* siekinį (95 proc.).
- Kasmet maždaug 96 iš 100 aštuoniolikmečių buvo įgiję bent pagrindinį išsilavinimą.

Pagrindinio išsilavinimo įgijimo mastas parodo švietimo sistemos veiksmingumo, prieinamumo ir lygių švietimo galimybių užtikrinimo lygį. Lietuvoje teorinis mokymosi pagal pagrindinio ugdymo programas baigimo amžius yra 16 metų ir iki šio amžiaus mokymasis yra privalomas.

Lietuvoje mažėjant mokyklinio amžiaus vaikų skaičiui, 2003–2011 metais mažėjo ir pagrindinio ugdymo lygmenyje besimokančiųjų skaičius (žr. 41 pav.). 2011 m. dauguma (apie 98 proc.) mokinių pagal pagrindinio ugdymo programas mokėsi bendrojo ugdymo mokyklose, labai maža dalis (apie 2 proc.) – profesinio mokymo įstaigose.

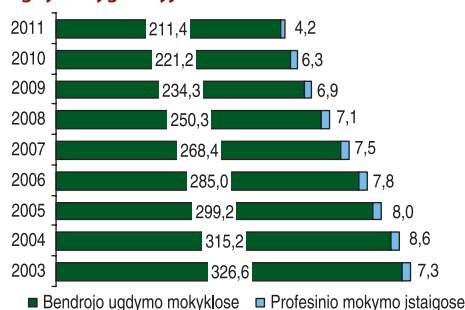
Analizuojant pagrindinio ugdymo lygmenyje besimokančių mokinių pasiskirstymą pagal lytį matyti, kad bendrojo ugdymo mokyklose vaikų ir merginų mokėsi maždaug po lygiai, o profesinio mokymo įstaigose vaikų mokėsi 3–4 kartus daugiau nei merginų (žr. 42 pav.).

42 pav. Merginų ir vaikų, siekiančių įgyti pagrindinį išsilavinimą, skaičius bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose

Duomenų šaltinis: ŠVIS, LSD

41 pav. Mokinių skaičius (tūkst.) pagrindinio ugdymo lygmenyje

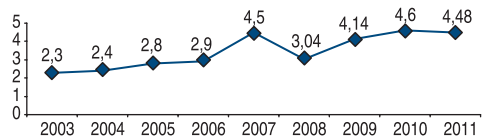
Duomenų šaltinis: ŠVIS, LSD

Per 2003–2010 metus labai išaugo nesimokančių pagal privalomojo ugdymo programas 7–16 metų vaikų dalis (žr. 43 pav.). Lyginant su 2003 metais, 2011 m. šių mokinių dalis išaugo maždaug du kartus. Tokį nelankančių mokyklos mokinių dalies padidėjimą galima aiškinti Lietuvoje ekonominiu sunkmečiu labai padidėjusia gyventojų emigracija. Tėvai emigruodami į užsienio šalis kartu su savimi pasiima ir vaikus, todėl jie nelanko mokyklos Lietuvoje. Tačiau toks vaikas mokyklą gali lankyti toje šalyje, kurioje šeima apsisotą gyventi.

Lietuvoje 2003–2011 metais bent pagrindinį išsilavinimą įgijusių 18 metų asmenų dalis beveik nepakito ir 2011 m. sudarė maždaug 97 proc. (žr. 16 lentelę). *Strategijos* siekinys – 95 proc. – buvo viršytas jau pirmaisiais jos įgyvendinimo metais. Galima manyti, kad dviejų aplinkybių – mokinio krepšelio įvedimo ir vaikų skaičiaus mažėjimo – sutapimas paskatino mokyklas rūpintis kiekvieno vaiko suradimu ir išsaugojimu mokykloje, o tai lėmė pagrindinio išsilavinimo įgijimo stabilumą.

Analizuojant bent pagrindinį išsilavinimą įgijusių aštuoniolikmečių dalies pasiskirstymą pagal lytį ir gyvenamąją vietovę matyti, kad jis per pastaruosius aštuonerius metus beveik nepakito (žr. 16 lentelę). 2011 m. pagrindinį išsilavinimą įgijusių vaikinių ir merginų buvo maždaug po 96–97 proc. Panaši jų dalis buvo ir mieste bei kaime.

43 pav. Pagal privalomojo ugdymo programas nesimokančių 7–16 metų vaikų dalis (proc.) lyginant su bendru to amžiaus gyventojų skaičiumi

Duomenų šaltinis: ŠVIS

3

16 lentelė. Bent pagrindinį išsilavinimą įgijusių 18 metų asmenų dalis (proc.) lyginant su bendru to amžiaus gyventojų skaičiumi

Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Iš viso šalyje	96,3	97,0	97,1	96,1	96,1	97,6	95,8	94,8	96,7
Vaikinai	96,3	96,4	95,3	96,1	95,6	96,9	94,3	91,9	96,4
Merginos	96,3	97,6	98,7	96,0	96,5	98,3	97,4	97,6	97,0
Miestas	97,4	96,9	97,4	96,1	96,2	98,7	95,7	95,2	96,6
Kaimas	94,1	97,1	96,5	96	95,8	95,6	96,0	96,6	96,8

Duomenų šaltinis: ŠVIS

2011 m. bendrojo ugdymo mokyklose 14–18 metų asmenų grupėje maždaug 78 proc. jaunuolių pagrindinį išsilavinimą įgijo būdami 16 metų, po 10 proc. – 15 ar 17 metų, apie 2 proc. – 14 ar 18 metų.

Mokiniam, kurie nepritampa pagrindinėse ar vidurinėse mokyklose ir stokoja mokymosi motyvacijos, sudarytos galimybės mokytis ir įgyti pagrindinį išsilavinimą jaunimo mokyklose. 2011 m. jaunimo mokyklose mokėsi 1 277 mokiniai (žr. 17 lentelę). Tais pačiais metais šiose mokyklose pagrindinį išsilavinimą įgijo 386 14–18 metų asmenys, t. y. apie 30 proc. visų šiose įstaigose besimokančių mokinių. Mažėjant mokinių skaičiui šalyje, 2004–2011 metais jaunimo mokyklose taip pat jų mažėjo, tačiau įgijusių pagrindinį išsilavinimą 14–18 metų asmenų dalis, palyginti su bendru šio tipo įstaigas lankančių mokinių skaičiumi, išaugo maždaug 5 proc. punktais. Per minimą laikotarpį jaunimo mokyklose besimokančių ir įgijusių pagrindinį išsilavinimą 14–18 metų mokinių skaičius sumažėjo penktadaliu. Dėl didelio mokinių skaičiaus mažėjimo gali santykiškai pabrangti ugdymas šiose įstaigose, kita vertus, mažėjant mokinių gali būti gerinama jų ugdymo kokybė.

17 lentelė. Jaunimo mokyklose besimokančių ir pagrindinį išsilavinimą įgijusių 14–18 metų mokinių skaičius

Mokslų metai	2004–2005	2005–2006	2006–2007	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012
Mokėsi	2080	1850	1794	1795	1773	1557	1438	1277
Įgiję pagrindinį išsilavinimą 14–18 metų mokiniai	514	444	371	389	404	425	384	386
Dalis (proc.), palyginti su bendru jaunimo mokyklose besimokančių mokinių skaičiumi	24,7	24,0	20,8	21,7	22,8	27,3	26,7	30,2

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Siekiant veiksmingiau spręsti mokinių mokymosi motyvacijos didinimo problemą 2010 m., vykdant Europos finansuotą projektą *Alternatyvus ugdymas švietimo sistemoje*⁷⁷, Švietimo aprūpinimo centro užsakymu atliktas tyrimas *12–14 metų mokinių mokymo(si) didaktinės problemos ir jų sprendimo galimybės*⁷⁸. Tyrimo metu buvo nagrinėjamos mokinių mokymosi motyvacijos silpnėjimo ir jos didinimo mokykloje veiksniai. Tyrimo rezultatai parodė, kad respondentai vardija įvairius veiksnius, turinčius įtakos mokinių mokymosi motyvacijos silpnėjimui mokykloje, kuriuos galima suskirstyti į 8 grupes: psichologinius, socialinius, ugdymo turinio, ekonominius, politinius, sveikatos, ugdymo organizavimo, moralinius ir vertybinius veiksnius. Tyrime dalyvavę ekspertai kaip ypač reikšmingus išskyrė psichologinius, emocinius, bendravimo ir elgesio veiksnius, mažiausiai reikšmingus – politinius veiksnius (žr. 18 lentelę).

18 lentelė. Veiksniai, reikšmingi mokinių mokymosi motyvacijos silpnėjimui mokykloje

Ekspertų išskirti veiksniai	Ekspertu, paminėjusių atitinkamus veiksnius, skaičius	Procentinis dažnis
Psichologiniai, emociniai, bendravimo, elgesio	50	65,8
Socialiniai	43	56,6
Ugdymo turinio	34	44,7
Ugdymo proceso organizavimo	28	36,8
Moraliniai, vertybiniai	24	31,6
Ekonominiai	16	21,1
Sveikatos	9	11,8
Politiniai	2	2,6

Duomenų šaltinis: 12–14 metų mokinių mokymo(si) didaktinės problemos ir jų sprendimo galimybės (2010)

Pabrėžiamos psichologinės, emocinės ir elgesio problemos – nepritapimas mokykloje, blogas lankomumas, kitų mokinių baimė, tai, kad mokiniai turi daug teisių, o pareigos pamirštos, nepakankamai geri mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiai, bloga draugų, „gamtės“ įtaka, bendravimo šeimoje stoka, paauglystės amžiaus bėdos, nepasitikėjimas savo jėgomis, baimė gauti prastą pažymį, patyčios ir kt.

Tyrimo dalyvavę ekspertai kaip labai svarbius mokinių mokymosi motyvacijai didinti veiksnius nurodė ugdymo proceso organizavimą bei mokinių ir mokytojų tarpusavio santykius (žr. 19 lentelę). Kaip mažiausiai svarbius veiksnius ekspertai nurodė švietimo politiką ir žiniasklaidos įtaką.

⁷⁷ http://www.alternatyvusugdymas.lt/?page_id=592.⁷⁸ http://www.alternatyvusugdymas.lt/wp-content/uploads/2009/12/10_09_03_AU_galimybiu_studija.pdf.

19 lentelė. Veiksniai, reikšmingi mokinių mokymosi motyvacijos didinimui mokykloje

Ekspertų nurodyti veiksniai	Ekspertų, paminėjusių atitinkamus veiksnius, skaičius	Procentinis dažnis
Ugdymo proceso organizavimas	44	57,9
Mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiai, nuoširdus bendravimas	41	53,9
Šeimos požiūris, dalyvavimas mokyklos gyvenime	19	25,0
Mokinių tarpusavio santykiai su draugais	14	18,4
Mokytojų ir kito mokyklos personalo kompetencija, autoritetas	13	17,1
Patraukli mokyklos aplinka	9	11,8
Pedagogų bendradarbiavimas	7	9,2
Išsilavinimo svarba	2	2,6
Pamokų lankomumas	2	2,6
Švietimo politika	1	1,3
Žiniasklaidos įtaka	1	1,3

Duomenų šaltinis: 12–14 metų mokinių mokymo(si) didaktinės problemos ir jų sprendimo galimybės (2010)

Ugdymo proceso organizavimo problemų sprendimą ekspertai siejo su: programų taikymo lankstumu, modulių diegimu, mokinių mokymosi pažangos vertinimu, ugdymo individualizavimu ir diferencijavimu, alternatyviaisiais mokymo būdais, ikiprofesinio mokymo organizavimu, ugdymo proceso modernizavimu, ugdymo per praktinę veiklą organizavimu ir kt.

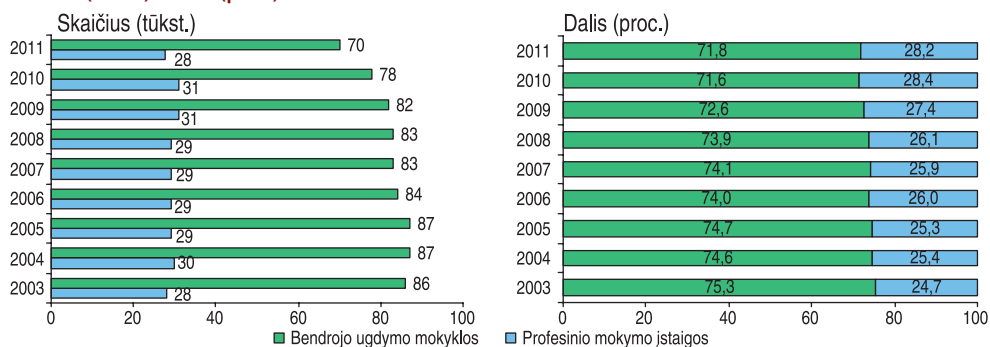
Vidurinio išsilavinimo prieinamumas

4 siekinys. Ne mažiau kaip 95 procentai vaikų, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, mokytusi toliau ir įgytų vidurinį išsilavinimą arba vidurinį išsilavinimą ir darbo rinkoje paklausių profesinę kvalifikaciją.

- Per 2003–2011 metus Lietuvoje bent vidurinį išsilavinimą įgijusių 20–24 metų asmenų dalis nors nežymiai, bet padidėjo (3 proc. punktais) ir 2011 m. sudarė beveik 87 proc.
- Per minimą laikotarpį dauguma (daugiau kaip 80 proc.) mokinių vidurinį išsilavinimą įgijo bendrojo ugdymo mokyklose, kiti – profesinio mokymo įstaigose.
- Per 2003–2011 metus nežymiai išaugo profesinio mokymo įstaigose vidurinio išsilavinimo siekiančių ir jį įgyjančių asmenų dalis.
- Kasmet bent vidurinį išsilavinimą įgijusių 20–24 metų moterų dalis buvo didesnė nei vyrų, o tokių miesto gyventojų dalis buvo didesnė nei kaimo.
- 2011 m. Lietuva pagal bent vidurinį išsilavinimą įgijusių 20–24 metų asmenų dalį (86,9 proc.) Europos Sąjungoje buvo aštunta ir viršijo ES šalių vidurkį (79,5 proc.).

Siekiančių įgyti vidurinį išsilavinimą asmenų skaičiaus pokyčiai. Per 2003–2011 metus, mažėjant mokyklinio amžiaus mokinių skaičiui šalyje, 16 tūkst. sumažėjo ir bendras mokinių, siekiančių įgyti vidurinį išsilavinimą, skaičius (žr. 44 pav.). Labiausiai jų sumažėjo bendrojo ugdymo mokyklose, o profesinio mokymo įstaigose jų skaičius beveik nepakito. 2011 m. vidurinio išsilavinimo bendrojo ugdymo mokyklose siekė du trečdaliai mokinių, profesinio mokymo įstaigose – apie trečdalis.

44 pav. Mokinių, siekiančių įgyti vidurinį išsilavinimą bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo įstaigose, skaičius (tūkst.) ir dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: LSD, ŠVIS

Analizuojant asmenų, siekiančių įgyti vidurinį išsilavinimą, pasiskirstymo pagal lytį duomenis matyti, kad kasmet bendrojo ugdymo mokyklose merginų ir vaikinių buvo maždaug po lygiai (2011 m. atitinkamai – 53 ir 47 proc.). Profesinio mokymo įstaigose daugiau mokėsi vaikinių nei merginų (2011 m. jų dalys atitinkamai buvo 65,6 ir 34,4 proc.).

Įgijusiųjų vidurinį išsilavinimą skaičius. Nors per 2003–2011 metus mokinių, kurie mokėsi vidurinio ugdymo lygmenyje, skaičius šalyje sumažėjo, tačiau įgijusiųjų vidurinį išsilavinimą skaičius išaugo 1,3 tūkstančio, arba apie 3 proc. (žr. 20 lentelę.). Kasmet vien tik

bendrojo ugdymo mokyklose vidurinį išsilavinimą įgijo vidutiniškai 37 tūkst. asmenų, t. y. apie 82–85 proc. visų tais metais įgijusių vidurinį išsilavinimą asmenų. Profesinio mokymo įstaigose kiekvienais metais vidutiniškai 8 tūkst. (arba 15–18 proc.) mokinių kartu su brandos atestatu įgijo ir profesinę kvalifikaciją.

20 lentelė. Įgijusių vidurinį išsilavinimą mokinių skaičius (tūkst.) ir dalis (proc.)

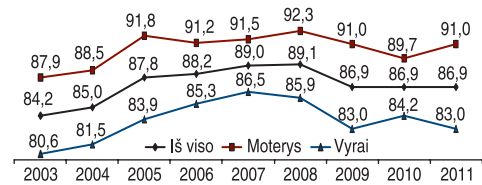
Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Iš viso	43,9	44,8	42,8	44,2	44,5	43,5	46,5	45,3	45,2
Bendrojo ugdymo mokyklose	36,1 (82,2%)	38 (84,8%)	36,1 (84,3%)	37,8 (85,5%)	37,6 (84,5%)	36,4 (83,7%)	38,4 (82,6%)	37,3 (82,3%)	37,0 (81,9%)
Profesinio mokymo įstaigose	7,8 (17,8%)	6,8 (15,2%)	6,7 (15,7%)	6,4 (14,5%)	6,9 (15,5%)	7,1 (16,3%)	8,1 (17,4%)	8,0 (17,7%)	8,2 (18,1%)

Duomenų šaltinis: LSD

4

2003–2011 metais įgijusių vidurinį išsilavinimą 20–24 metų jaunuolių dalis išaugo nežymiai – 2,7 proc. punkto. Per pastaruosius trejus (2009–2011) metus jų dalis nekito ir sudarė apie 87 proc. (žr. 45 pav.). Analizuojant šio laikotarpio duomenis pagal lytį ir gyvenamąją vietovę matyti, kad šio amžiaus merginų, įgijusių vidurinį išsilavinimą, dalis buvo 8 proc. punktais didesnė nei vaikinių, o mieste 20–24 metų jaunuolių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, dalis buvo 13,5 proc. punkto didesnė nei kaime (žr. 45 ir 46 pav.).

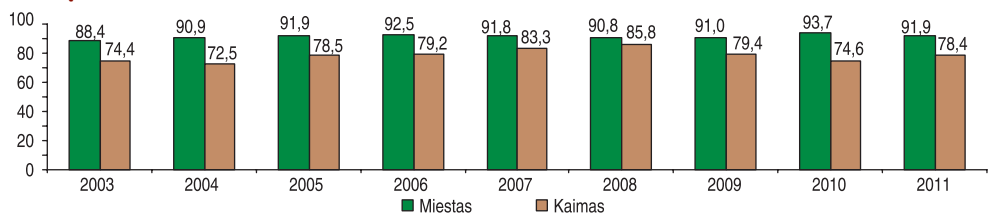
45 pav. Bent vidurinį išsilavinimą įgijusių 20–24 metų asmenų dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: Eurostatas

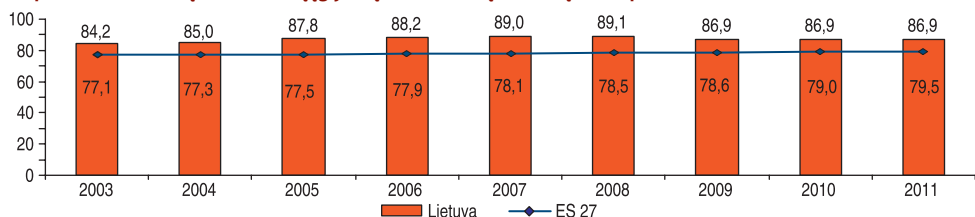
Pagal 20–24 metų asmenų, įgijusių bent vidurinį išsilavinimą, rodiklį Lietuva per visą 2003–2011 metų laikotarpį lenkė Europos Sąjungos šalių vidurkį (žr. 47 pav.). 2011 m. Lietuvos pasiekta šio rodiklio reikšmė – 86,9 proc. – gerokai viršijo Europos Sąjungos šalių vidurkį (79 proc.) (žr. 48 pav.). Didesnė nei Lietuvoje ji buvo septyniose šalyse: Slovakijoje, Čekijoje, Slovėnijoje, Lenkijoje, Švedijoje, Kipre ir Airijoje.

46 pav. Bent vidurinį išsilavinimą įgijusių 20–24 metų asmenų pasiskirstymas (proc.) pagal gyvenamąją vietovę

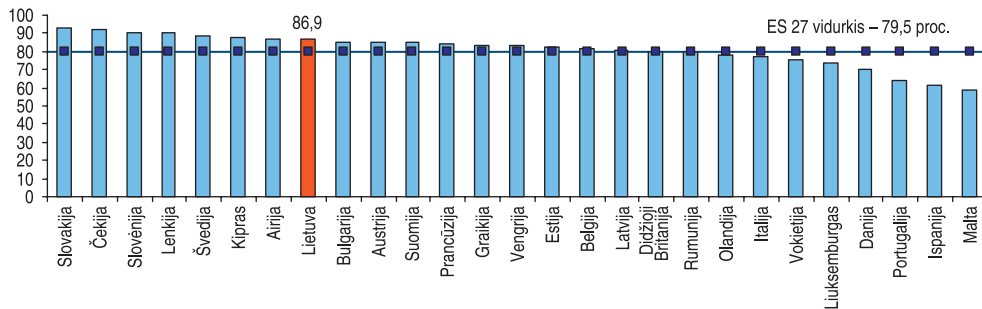
Duomenų šaltinis: Eurostatas

47 pav. Bent vidurinį išsilavinimą įgijusių 20–24 metų asmenų dalis (proc.) 2011 m.

Duomenų šaltinis: Eurostatas

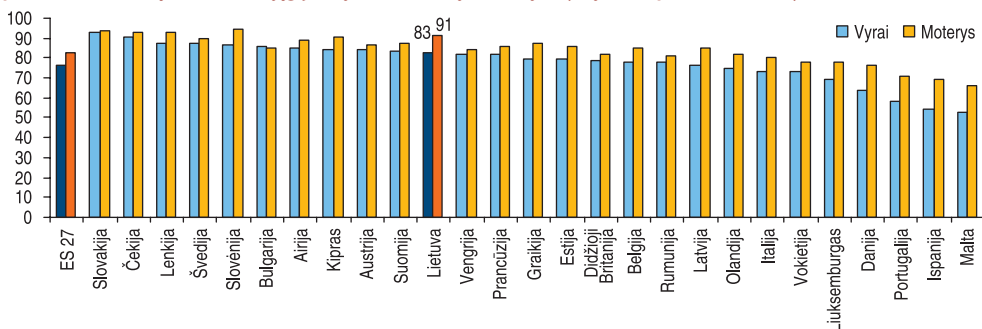
48 pav. Bent vidurinę išsilavinimą įgijusių 20–24 metų asmenų dalis (proc.) ES 27 šalyse 2011 m.

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Lietuvoje vidurinę išsilavinimą dažniau įgyja merginos nei vaikinai. Tas pat būdinga visoms Europos Sąjungos valstybėms, išskyrus Bulgariją, kurioje 20–24 metų vaikų, įgijusių vidurinę išsilavinimą, dalis yra nežymiai didesnė nei merginų (žr. 49 pav.).

49 pav. Bent vidurinę išsilavinimą įgijusių 20–24 metų moterų ir vyrų dalis (proc.) ES 27 šalyse 2011 m.

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Lyginant su Europos Sąjungos vidurkiu, 2011 m. Lietuvoje vidurinę išsilavinimą įgijusių 20–24 metų merginų ir vaikų dalys buvo didesnės (atitinkamai maždaug 9 ir 6 proc. punktais).

Mokymosi galimybių užtikrinimas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams ir jaunuoliams

5 siekinys. Plėtojant Lietuvos švietimą, iki 2012 metų pasiekama, kad visi specialiųjų poreikių vaikai ir jaunimas turėtų galimybę mokytis visų tipų mokyklose jiems palankioje ugdymo aplinkoje pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas.

5

S
I
E
K
I
N
Y
S

- Specialiosios pedagoginės, specialiosios, psichologinės, socialinės pedagoginės pagalbos prieinamumas šalies besimokantiems asmenims gerėja:
 - specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ir neįgalių studentų dalis ugdymo ir mokymo įstaigose, lyginant su bendru besimokančiųjų skaičiumi, per pastaruosius metus didėjo – nuo 10,5 proc. 2003 m. iki 11,4 proc. 2010 m.;
 - vienam pagalbos specialistui tenkančių mokinių skaičius bendrojo ugdymo mokykloje per septynerius metus sumažėjo daugiau nei dvigubai, ir 2011 m. buvo 162.
- Įgyvendindamos įtraukiančiojo švietimo idėjas, bendrojo ugdymo mokyklos siekia veiksmingiau tenkinti mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius pritaikydamos ugdymo(si) turinį ir metodus ir teikdamos specialistų pagalbą.
- Nors siekiama visus mokinius ugdyti kartu, šalyje tebėra ir specialiojo ugdymo įstaigų, kuriose ugdomi labai didelių ir didelių specialiųjų ugdymosi poreikių ar specifinių sutrikimų turintys mokiniai.
- Pastaraisiais metais didėja valstybės parama neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, ir auga ją gaunančiųjų skaičius.

Šis *Strategijos* siekinys atliepia pagrindinius Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos švietimo politikos prioritetus. *Neįgaliųjų teisių konvencijos*⁷⁹ 24 straipsnis įpareigoja šalį užtikrinti visų švietimo pakopų prieinamumą neįgaliesiems ir kokybiškas švietimo paslaugas, pritaikytas individualiems kiekvieno asmens ugdymosi poreikiams, sudarant sąlygas įgyti nemokamą išsilavinimą bendroje švietimo sistemoje. *Europos veiksmų plane* pabrėžiama, kad neįgaliųjų ugdymas(is) švietimo sistemoje drauge su sveikaisiais turi teigiamą įtaką sveikiesiems – didina visuomenės toleranciją skirtybės, skatina socialinę sanglaudą. *LR švietimo įstatymo* 2011 metų redakcijoje pakeistas specialiųjų ugdymosi poreikių apibrėžimas – jis tapo platesnis, apimantis daugiau poreikių grupių, ir skamba taip: „Specialieji ugdymosi poreikiai – tai pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių“⁸⁰.

Švietimo ir mokslo ministerija dalyvauja įgyvendinant *Nacionalinę neįgaliųjų socialinės integracijos 2010–2012 metų programą*⁸¹, kurios tikslas – siekti neįgaliųjų lygių galimybių ir gyvenimo kokybės gerėjimo įgyvendinant jų socialinės integracijos veiksmus, atitinkančius valstybės tarptautinius ir vidaus politikos tikslus ir išsipareigojimus. Vienas iš programos uždavinių – didinti neįgaliųjų švietimo ir ugdymo paslaugų veiksmingumą ir prieinamumą.

⁷⁹ Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolas. Neįgaliųjų teisių konvencija, 2006-12-13, įsigaliojo 2010-09-17 (Žin., 2010, Nr. 71-3561).

⁸⁰ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Vilnius, 2011.

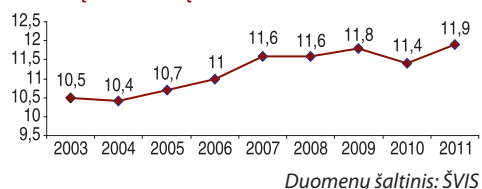
⁸¹ Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos 2010–2012 metų programa. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 7 d. nutarimas Nr. 850 (Žin., 2002, Nr. 57-2335; 2010, Nr. 29-1345).

Lietuvoje veikia daugelio galimybių ugdymo sistema, laiduojanti įvairius būdus, ugdymo formas ir institucijas specialiujų ugdymosi poreikių turintiems asmenims ugdyti.

Specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ir studentų dalis, sparčiai augusi nuo 2004 m., nuo 2007 m. kito nežymiai, o 2010 m. net šiek tiek sumažėjo ir sudarė 11,4 proc. (žr. 50 pav.). Tai gali būti susiję su dėmesiu šiai mokinių grupei, su pagerėjusia diagnostika ir reikiamos pagalbos skyrimu.

Specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių skaičius bendrojo ugdymo įstaigose mažėja (kaip ir bendras mokinių skaičius), tačiau jų dalis lyginant su bendru mokinių skaičiumi išlieka panaši: 2003–2004 m. m. specialiujų ugdymosi poreikių turintys mokiniai bendrojo ugdymo mokyklose (išskyrus specialiąsias mokyklas) sudarė 10,6 proc., o 2011–2012 m. m. – 10,5 proc. mokinių (žr. 21 lentelę).

50 pav. Specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ir studentų dalis (proc.) lyginant su bendru mokinių ir studentų skaičiumi

Duomenų šaltinis: ŠVIS

21 lentelė. Integruotai ugdomų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ir jaunuolių iki 21 metų dalis (proc.)

Mokslo metų pradžia	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Specialiujų ugdymosi poreikių mokinių dalis	10,6	10,5	10,6	10,2	10,5	10,6	10,6	10,2	10,7

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Šalyse, kurios priklauso Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūrai (*European Agency for Development in Special Needs Education, EADSNE*) narių teisėmis, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dalis bendrojo ugdymo įstaigose vidutiniškai sudaro 3,9 proc.⁸² Tačiau šalys pagal šios mokinių grupės dalies dydį labai skiriasi (žr. 22 lentelę): tik Lietuvoje ir Islandijoje ji viršija 10 proc., daugiausia yra tokių šalių, kuriose specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dalis bendrojo ugdymo įstaigose vidutiniškai sudaro 4–6 proc.

22 lentelė. Specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dalis (proc.) bendrojo ugdymo įstaigose (neskaitant specialiųjų mokyklų) Europoje 2010 m.

0–2	2,1–4	4,1–6	6,1–10	10,1 ir daugiau
Švedija	Austrija	Airija	Belgija (Flam. bendr.)	Islandija
	Didžioji Britanija (Anglija)	Belgija (Pranc. bendr.)	Čekija	Lietuva
	Didžioji Britanija (Velsas)	Danija	Didžioji Britanija (Škotija)	
	Graikija	Didžioji Britanija (Šiaurės Airija)	Estija	
	Ispanija	Kipras	Norvegija	
	Italija*	Latvija	Slovėnija	
	Lenkija	Malta	Suomija	
	Liuksemburgas	Olandija		
	Portugalija	Šveicarija		
	Prancūzija	Vengrija		
		Vokietija		

* 2008 m. duomenys.

Duomenų šaltinis: EADSNE, 2011

Specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių pasiskirstymas pagal sutrikimų rūšis per aštuonerius metus nežymiai pakito (žr. 51 pav.). 2011–2012 m. m., lyginant su 2003–2004 m. m., buvo mažesnė dalis mokinių, turinčių:

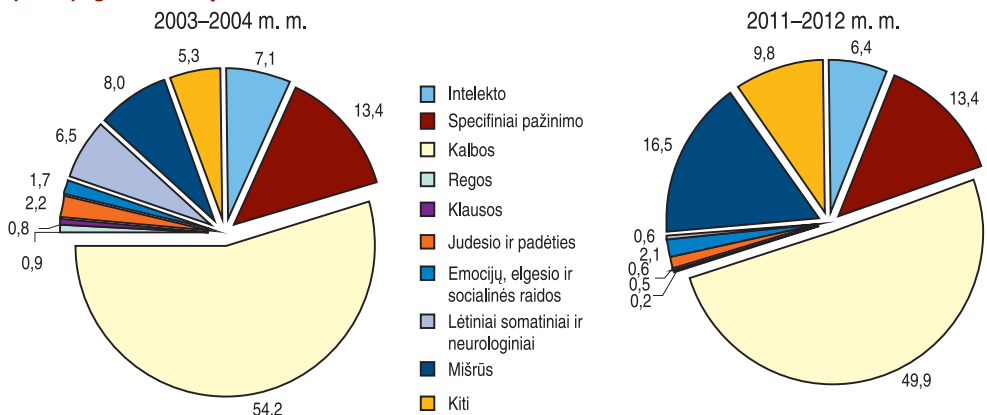
⁸² Mapping the Implementation of Policy for Inclusive Education. EADSNE, 2011.

- intelekto sutrikimų (0,7 proc. punkto);
- kalbos (vėliau – ir komunikacijos) sutrikimų (4,3 proc. punkto);
- lėtinių somatinių ir neurologinių sutrikimų (5,9 proc. punkto);
- regos sutrikimų (0,7 proc. punkto);
- judesio ir padėties sutrikimų (1,6 proc. punkto).

Tačiau, palyginti su ankstesniais metais, 2011–2012 m. m. buvo didesnė dalis mokinių, turinčių:

- emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimų (0,4 proc. punkto);
- mišrių sutrikimų (10 proc. punktų);
- kitų sutrikimų (4,5 proc. punkto).

51 pav. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, besimokančių bendrojo ugdymo klasėse, dalis (proc.) pagal sutrikimų rūšis

Duomenų šaltinis: LSD

Bendrojo ugdymo įstaigose ugdomi ne tik mokyklinio amžiaus vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, bet ir ikimokyklinukai. Tai liudija, kad bendrojo ugdymo mokyklose gerėja ugdymo sąlygos ir pasirengimas ugdyti įvairių sutrikimų ar negalią turinčius vaikus.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai specialiosios paskirties ugdymo įstaigose. Nuo 2003 m. iki 2011 metų specialiosios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaigų šalyje sumažėjo 14, atitinkamai jose mažėjo ir ugdytinių (beveik 46 proc.). Mieste tokių įstaigų skaičius nuo 2005 iki 2011 metų sumažėjo 11, o vaikų jose sumažėjo beveik per pusę (žr. 23 lentelę).

23 lentelė. Specialiosios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir vaikų jose skaičius (metų pabaigoje)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Iš viso									
Įstaigų skaičius	98	100	99	105	111	84	97	80	84
Vaikų skaičius	4428	4206	4484	3914	3620	3068	2630	2637	2398
Mieste									
Įstaigų skaičius	–	–	92	71	79	80	90	77	81
Vaikų skaičius	–	–	4429	3716	3485	2949	2607	2621	2229
Kaime									
Įstaigų skaičius	–	–	7	34	32	4	7	3	3
Vaikų skaičius	–	–	55	198	137	119	23	16	169

Duomenų šaltinis: LSD

Kaime specialiosios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius buvo išaugęs 2007 m., o 2011 m. jų liko tik 3. Tačiau vaikų, lankančių šias įstaigas, skaičius nuo 2005 m. iki 2011 metų padidėjo trigubai. Kaime specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus ugdyti turėtų būti pasirengusios bendrosios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaigos, kurių kaimo vietovėse 2011 m. buvo 126.

Vidutiniškai Europoje specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, ugdomų specialiosiose įstaigose arba bendrojo ugdymo mokyklų specialiosiose klasėse, dalis sudaro 2,3 proc. lyginant su visais bendrojo ugdymo mokyklų mokiniais. Ši dalis Europos valstybėse yra gana skirtinga. Lietuvoje ši dalis sudaro 1,2 proc.

24 lentelė. Specialiųjų mokyklų ir specialiojo ugdymo centrų bei mokinių juose skaičius

	2004–2005	2005–2006	2006–2007	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012
Specialiosios mokyklos ir specialiojo ugdymo centrai								
Miestas ir kaimas	63	61	66	69	67	64	62	62
Miestas	–	55	61	64	61	59	57	57
Kaimas	–	6	5	5	6	5	5	5
Mokinių skaičius specialiosiose mokyklose ir ugdymo centruose								
Miestas ir kaimas	5600	5193	5052	4715	4500	4253	4027	3864
Miestas	–	4900	4763	4444	4163	3975	3744	3593
Kaimas	–	293	289	271	337	278	283	271

Duomenų šaltinis: LSD

Specialiosios paskirties bendrojo ugdymo įstaigų (specialiųjų mokyklų ir specialiojo ugdymo centrų) skaičius per septynerius metus keitėsi nedaug: kiek augo iki 2007 m., paskui mažėjo ir 2011–2012 m. m. buvo mažesnis nei 2004–2005 m. m. viena įstaiga (žr. 24 lentelę). Mieste nuo 2005 m. specialiųjų mokyklų ir ugdymo centrų dviem padaugėjo, kaime jų skaičius beveik nekito. Mokinių skaičius nuo 2004–2005 m. m. iki 2011–2012 m. m. specialiojo ugdymo įstaigose iš viso sumažėjo beveik trečdaliu (31 proc.). Kaimo specialiojo ugdymo įstaigose mokinių skaičius per šešerius metus sumažėjo nežymiai (7,5 proc.).

Kadangi kaimo vietovėse specialiojo ugdymo įstaigų veikia mažai (tik penkių rajonų savivaldybėse), todėl didelių sutrikimų turintys kaimo mokiniai turėtų būti vežiojami į miesto specialiąsias ugdymo įstaigas arba lankyti bendrosios paskirties ugdymo įstaigas. 57 miesto specialiosios ugdymo įstaigos veikia 29 savivaldybėse. Nors specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus siekiama ugdyti kartu su visais mokiniais bendrojo ugdymo mokyklose, tyrimai rodo⁸³, kad specialioji mokykla vis dėlto laikoma ugdymo įstaiga, kurioje geriausiai tenkinami dideli ir labai dideli mokinių specialieji ugdymosi poreikiai.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių vežiojimas. Iki 2008 m. buvo įgyvendinama Specialiųjų poreikių mokinių vežiojimo 2005–2008 metų programa „Geltonasis autobusas“⁸⁴. Į valstybines ir savivaldybių bendrojo ugdymo mokyklas ir iš mokyklų buvo vežiojami didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai jiems pritaikytais autobusais, tuo didinant ugdymo prieinamumą ir mažinant namuose ugdomų neįgaliųjų skaičių.

Lyginant su 2008 m. per pastaruosius metus vežiojamų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių skaičius išaugo 1,2 karto (žr. 25 lentelę). Tačiau nors į mokyklą 2011–2012 m. m. buvo vežiojama apie 16 tūkst. specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, dar liko apie pustrčio šimto dėl vieno ar kitų priežasčių nevežiojamų mokinių.

⁸³ A. Ališauskas, S. Ališauskienė, D. Gerulaitis, R. Melienė, L. Miltenienė. Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo(si) formų įvairovės tyrimas. Tyrimo ataskaita. Šiaulių universitetas, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, 2010.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 7 d. įsakymas Nr. ISAK-1953 „Dėl Specialiųjų poreikių mokinių vežiojimo 2005–2008 metų programos „Geltonasis autobusas“ patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 179-6627).

25 lentelė. Į mokyklą ir iš mokyklos vežiojamų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių skaičius

	Vežiojamų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos	Iš viso į mokyklą vežiojamų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių	Nevežiojamų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių
2008–2009 m. m.	11540	12705	86
2011–2012 m. m.			
Vežiojamų iš namų į mokyklą	14608	15833	244
Vežiojamų iš mokyklos į namus	14608	15772	277

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Bendrojo ugdymo mokyklose dirbančių švietimo pagalbos specialistų skaičius nuo 2003 m. iki 2011 m. padidėjo 1,6 karto. Mokyklose padaugėjo specialiųjų pedagogų (1,8 karto), psichologų (2,3 karto), socialinių pedagogų (1,8 karto), pradėjo dirbti surdopedagogų ir tiflopedagogų. Daugiausia mokyklose įsteigta socialinių pedagogų etatų (žr. 26 lentelę).

Tačiau ne visose bendrojo ugdymo mokyklose dirba bent po vieną specialųjį ar socialinį pedagogą. Daugiausia šių specialistų (763) dirba pagrindinėse mokyklose, bet 23,3 proc. pagrindinių mokyklų neturi nė vieno pagalbos specialisto. Mokyklose-darželiuose jų dirba 65, t. y. tik pusėje visų darželių-mokyklų. Pradinėse mokyklose dirba 121 pagalbos specialistas, tačiau 27,6 proc. šių mokyklų pagalbos specialistų neturi. Tik 8,4 proc. vidurinių mokyklų neturi pagalbos specialistų, kitose jų dirba 592. Gimnazijos geriausiai apsirūpinusios pagalbos specialistų etatais – tik 5 gimnazijos iš 229 jų neturi, kitose dirba 561 specialistas ir (arba) socialinis pedagogas.

26 lentelė. Švietimo pagalbos specialistų skaičius bendrojo ugdymo mokyklose

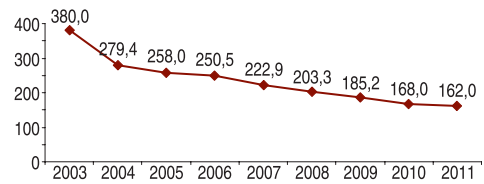
Mokslų metai	Logopedų	Specialiųjų pedagogų	Surdopedagogų	Tiflopedagogų	Psichologų	Socialinių pedagogų	Iš viso
2003–2004	506	290	–	–	186	563	1545
2011–2012	505	518	7	8	428	1016	2482

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Apie didesnę specialiosios pedagoginės, specialiosios, psichologinės, socialinės pedagoginės pagalbos prieinamumą mokiniams byloja per septynerius metus sumažėjęs mokinių, tenkančių vienam mokykloje dirbančiam pagalbos specialistui, skaičius (žr. 52 pav.).

2011 m. vaikų, tenkančių vienam švietimo pagalbos specialistui, dirbančiam bendrojo ugdymo mokykloje, skaičius lyginant su 2003 m. sumažėjo 2,3 karto, arba 57,4 proc. Tokį santykio pokytį galima vertinti kaip didesnę švietimo pagalbos prieinamumą, tačiau jį gali lemti ir sparčiai mažėjantis mokinių skaičius.

52 pav. Mokinių ir specialiąją pedagoginę, specialiąją, psichologinę, socialinę pedagoginę pagalbą teikiančių specialistų skaičiaus santykis bendrojo ugdymo mokyklose

Duomenų šaltinis: ŠMM, ŠVIS

Mokinio krepšelio lėšos specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams ugdyti. Lietuvoje mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti skiriama papildomų lėšų – mokinio krepšelis jiems šiuo metu yra 35 proc. didesnis nei bazinis (žr. 27 lentelę).

Taip siekiama gerinti švietimo paslaugų kokybę, sudaryti galimybes teikti švietimo paslaugas asmenims atsižvelgiant į jų gebėjimus ir poreikius. *Strategijoje* buvo numatyta 2007 m. pasiekti 20 proc. didesnę mokinio krepšelio koeficientą specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymui, o 2012 metais – 40 proc. didesnę koeficientą. Kol kas dėl nepalankios ekonominės būklės šalyje šis tikslas liko neįgyvendintas.

27 lentelė. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams, ugdomiems bendrojo ugdymo klasėse, numatytų mokinio krepšelio lėšų didinimo koeficientas (proc.)

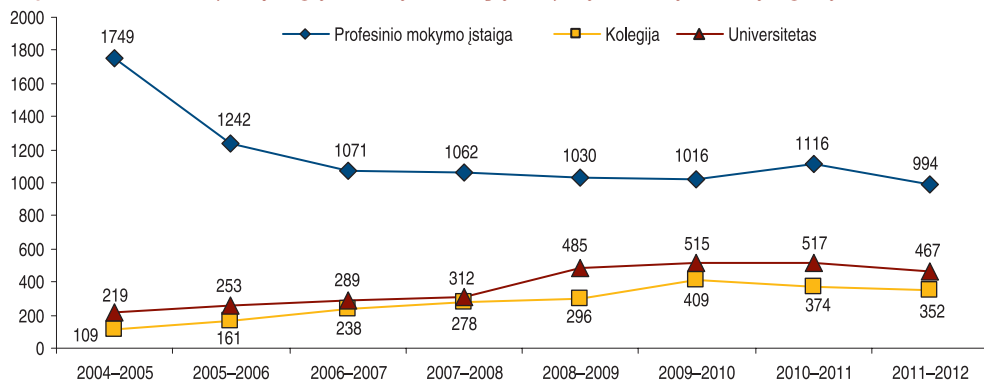
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Procentai	10	10	10	20	20	20	20	30	30	35

Duomenų šaltinis: ŠMM

Nuo 2011 m. įvestas ikimokyklinuko krepšelis (finansuojamas 4 valandos pagal ikimokyklinio ugdymo programą ugdomam vaikui). Didėja ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo (taip pat ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų) organizavimo formų įvairovė, įgyvendinama *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011–2013 metų programa*.

Negalią turinčių asmenų skaičius profesinio mokymo įstaigose ir aukštosiose mokyklose nuo 2004 metų (kai pradėta rinkti tokia statistika) iki 2012 metų kito skirtingai: profesinio mokymo įstaigose specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų skaičius smarkiai sumažėjo (nuo 1 749 iki 994), o aukštosiose – padidėjo (nuo 328 iki 819) (žr. 53 pav.).

53 pav. Profesinio mokymo įstaigų mokinių ir aukštųjų mokyklų studentų, turinčių negalią, skaičius

Duomenų šaltinis: LSD

Profesinio mokymo įstaigose sudaromos palankios sąlygos mokytis specialiųjų ugdymosi poreikių ar negalią turintiems mokiniams – kuriamos specialios programos tokių mokinių grupėms. Profesinio mokymo programų rengimą inicijuoti ir (arba) jas rengti turi teisę profesinio mokymo teikėjas, kitas juridinis ar fizinis asmuo. Formaliojo profesinio mokymo programos gali būti vykdomos kartu su bendrojo ugdymo programomis arba papildomos kitomis programomis, skiriamomis asmens socializacijai, savirealizacijai, įsitvirtinimui darbo rinkoje. 2010–2011 m. m. 13 (iš 74) mokymo įstaigų, vykdančių pirminį profesinį mokymą, įgyvendino daug įvairių paslaugų srities programų, skirtų specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems asmenims. Taip pat specialiųjų ugdymosi poreikių ar negalią turintys mokiniai mokosi kartu su kitais (neturinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių ar negalių) mokiniais pagal profesinio mokymo programas, kurios nėra tikslingai skirtos specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems asmenims.

Aukštosiose mokyklose mokosi palyginti nedidelė dalis specialiųjų ugdymosi poreikių ar

negalią turinčių studentų, tačiau dabar mokyklos yra pasirengusios juos priimti, sudarydamos sąlygas mokytis neįgaliesiems studentams kartu su sveikaisiais.

Valstybės parama negalią turintiems studentams. Studijuojantys aukštojoje mokykloje neįgalieji 2010 metais galėjo pasinaudoti šiomis valstybės paramos studentams priemonėmis:

1) studentas, kuris turi nustatytą 45 procentų ar mažesnę darbingumą arba sunkų ar vidutinį neįgalumą, gali gauti socialinę stipendiją, kurios dydis yra 3 bazinės socialinės išmokos (t. y. 390 Lt) per mėnesį;

2) studentui, kuris teisės aktų nustatyta tvarka yra pripažintas nedarbingu ar iš dalies darbingu arba kuriam yra nustatytas sunkus ar vidutinis neįgalumas, gali būti valstybės lėšomis apmokamos valstybės remiamos paskolos palūkanos studijų laikotarpiu.

Socialines stipendijas ir valstybės remiamas paskolas studentams administruoja Valstybinis studijų fondas.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintu *Finansinės pagalbos priemonių teikimo neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, tvarkos aprašu*⁸⁵, 2010 metais neįgaliesiems studentams buvo teikiamos šios finansinės pagalbos priemonės:

- specialiesiems poreikiams tenkinti – 50 proc. valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio (t. y. 180 Lt) tikslinė išmoka kas mėnesį;
- įstojusiesiems į valstybines aukštąsias mokyklas iki 2009 metų ir studijuojantiems valstybinėse aukštosiose mokyklose iš dalies Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis finansuojamose arba nefinansuojamose vietose bei įstojusiesiems į aukštąsias mokyklas 2009 metais ir vėliau ir studijuojantiems aukštosiose mokyklose Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis nefinansuojamose vietose – 3,2 nustatytos bazinės socialinės išmokos dydžio (t. y. 416 Lt) tikslinė išmoka kiekvieno semestro studijų išlaidoms iš dalies kompensuoti.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, vadovaujantis minėtu aprašu 2010 m. buvo remiami 1 135 neįgalūs studentai, besimokantys 38 aukštosiose mokyklose, iš jų 999 (88 proc.) neįgalieji, studijuojantys 27 valstybinėse aukštosiose mokyklose, ir 136 neįgalieji, studijuojantys 11 nevalstybinių aukštųjų mokyklų. 2011 m. šiai priemonei vykdyti iš valstybės biudžeto skirta 2 300 tūkst. litų⁸⁶.

Tikslines išmokas neįgaliesiems aukštųjų mokyklų studentams skiria aukštosios mokyklos, jų išmokėjimą administruoja Valstybinis studijų fondas.

2012 m. Valstybinis studijų fondas pradėjo įgyvendinti ES EF finansuojamą 3 metų trukmės projektą „Studijų prieinamumo užtikrinimas specialiųjų poreikių turintiems studentams“. Įgyvendinant šį projektą bus siekiama skatinti specialiųjų poreikių ar negalią turinčius studentus siekti aukštojo mokslo. Projekto metu aukštųjų mokyklų personalas bus rengiamas dirbti su specialiųjų poreikių ar negalią turinčiais studentais, aukštųjų mokyklų aplinka bus pritaikoma šių studentų poreikiams. Neįgaliesiems studentams bus teikiama finansinė pagalba, skirta studijų prieinamumui didinti. Tikslinės išmokos galės būti naudojamos tik studijų reikmėms, t. y. prekėms, paslaugoms ir kitoms išlaidoms, būtinoms studijų prieinamumui didinti.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas Nr. 117-5021 „Dėl Finansinės pagalbos priemonių teikimo neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 93-3655; 2009, Nr. 117-5021).

⁸⁶ Socialinis pranešimas 2010–2011. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2011.

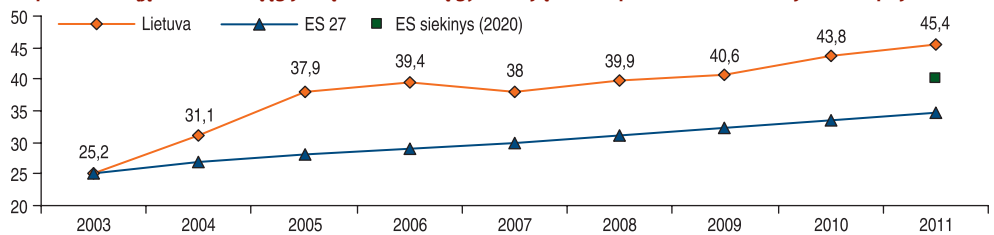
Studijų prieinamumas

6 siekinys. Kiekvienas Lietuvos pilietis turėtų galimybę studijuoti aukštojoje mokykloje pasirinktu būdu (nuotolinės, neakivaizdinės⁸⁷ ir kitos studijos) ir daugiau kaip 60 procentų Lietuvos jaunuolių įgytų aukštąjį universitetinį arba neuniversitetinį išsilavinimą.

- Lietuvos aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų gyventojų dalies rodiklis yra vienas geriausių Europoje (45,4 proc.) ir viršija ES siekinį 2020 metams (40 proc.).
- *Strategijoje* kaip viena pagrindinių studijų prieinamumo didinimo priemonių buvo numatyta studentų, studijuojančių vakarinių ar neakivaizdinių studijų forma⁸⁸, aprėpties didinimas. Aprėptis didėjo iki 2008 m. ir sudarė beveik pusę visų aukštųjų mokyklų studentų. Šiuo metu pasirinkusieji išėstinių studijų formą sudaro trečdalį visų studentų.
- Lyginant su kitomis valstybėmis, Lietuvos studentams būdingas siekis stoti į aukštąsias mokyklas tais pačiais metais, kai įgyjamas vidurinis išsilavinimas, taip pat jaunas amžius ir palyginti didelis priklausomumas nuo tėvų finansinės paramos.
- Lietuvos studentų pajamos yra mažiausios Europoje.
- Nors pagal studijų aprėptis Lietuvos aukštojo mokslo sistema atrodo prieinama visiems, socialinis studentų mobilumas yra vienas mažiausių Europoje.

Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų gyventojų dalis 2011 m. sudarė 45,4 proc., nuo 2003 m. šio rodiklio reikšmė beveik kasmet gerėjo (žr. 54 pav.). Vienas iš pagrindinių *Strategijos* siekinių – kad aukštąjį universitetinį arba neuniversitetinį išsilavinimą įgijusių jaunuolių dalis viršytų 60 proc. – neįgyvendintas, tačiau Lietuvos šiuo metu pasiektas lygis viršija ir ES siekinį 2020 metams (40 proc.), ir ES šalių vidurkį (34,6 proc.), o Lietuvos jaunimo išsilavinimo lygio kilimas nuo 2003 m. buvo labai staigus. Kita vertus, Europoje yra valstybių, kurių išsiskirti tikslai taip pat viršija ES siekinį ir yra panašiai dideli: Airijos – 60 proc., Prancūzijos – 50 proc., Belgijos – 47 proc. (žr. 55 pav.).

54 pav. Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų gyventojų dalies (proc.) kaita Lietuvoje ir Europoje

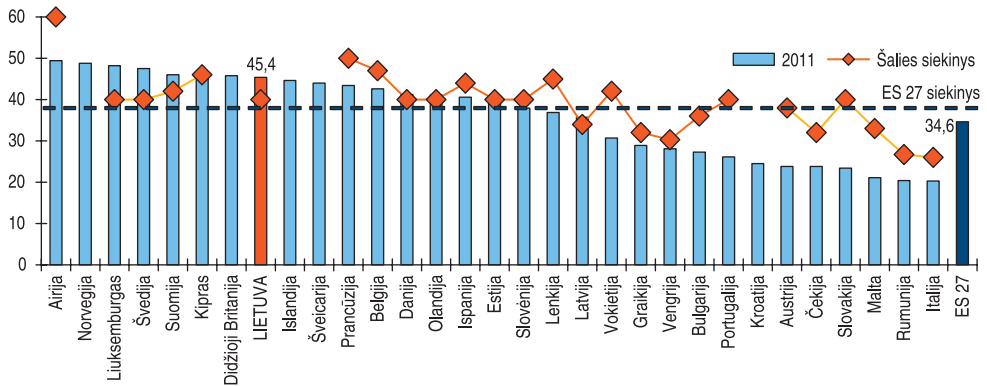
Duomenų šaltinis: Eurostatas

Stojimo į aukštąsias mokyklas lygis (įstojusiųjų skaičius lyginant su abiturientų skaičiumi) kilo iki 2008 m., nuo tada mažėja. Tačiau į kolegijas įstoja mokyti nemaža profesinių mokymo įstaigų absolventų dalis. 2008 m. į aukštąsias mokyklas įstojo 78,6 proc. tų metų

⁸⁷ Šiuo metu šios formos studijos pakeistos išėstinėmis studijomis.

⁸⁸ Žr. ankstesnę pastabą.

55 pav. Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų gyventojų dalis (proc.) ir siekiniai Lietuvoje ir Europos valstybėse 2011 metais

Duomenų šaltinis: Eurostatas

28 lentelė. Bendojo ugdymo mokyklų abiturientų, tais pačiais metais tęsiančių mokslą, dalis (proc.)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Aukštesniosiose mokyklose	0,3	0,2	–	–	–	–	–	–	–
Kolegijose	20,2	22	23,8	24,5	27	24,8	23,6	25,2	24,8
Universitetuose	48,6	46,6	51	47,1	47,2	53,8	50,5	42	41
Iš viso	69,1	68,8	74,8	71,6	74,2	78,6	74,1	67,2	65,8

Duomenų šaltinis: LSD

29 lentelė. Bendras priimtųjų į aukštųjų mokyklų pirmą kursą skaičius (proc.) lyginant su tais metais įgijusiųjų vidurinį išsilavinimą skaičiumi

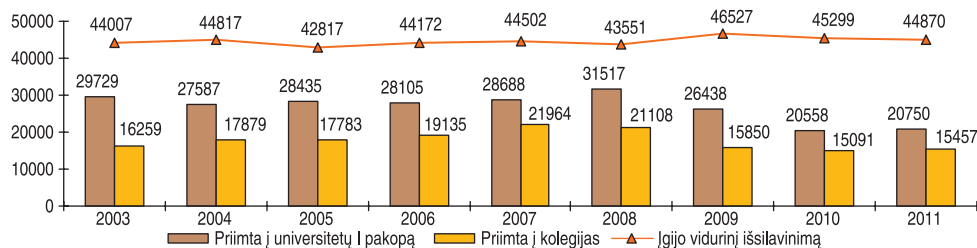
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Įstojusiųjų į Lietuvos aukštąsias mokyklas dalis	104,5	101,4	107,9	106,9	113,8	120,8	90,9	78,7	80,7

Duomenų šaltinis: LSD; ITC

abiturientų, 2011 m. – 65,8 proc. (žr. 28 lentelę). Mažėja ir ankstesnių metų abiturientų, stojančių į aukštąsias mokyklas: 2008 m. bendra priėmimo aprėptis buvo 120,8 proc. lyginant su tų metų abiturientų skaičiumi, o 2011 m. – mažesnė (80,7 proc.), tačiau kiek didesnė nei 2010 m. (žr. 29 lentelę ir 56 pav.).

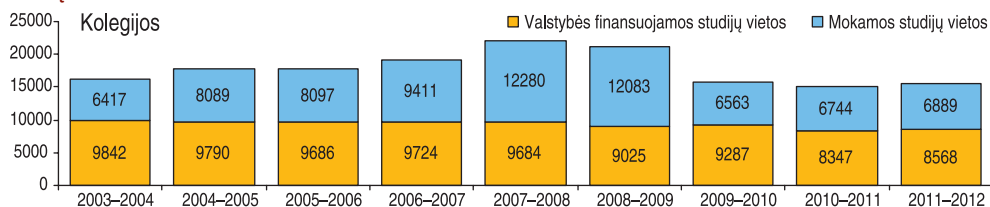
Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį sumažėjo **stojančiųjų į aukštąsias mokyklas abiturientų** dalis, nes buvo panaikintos iš dalies valstybės finansuojamų studijų vietos, siekiant daugiau lėšų skirti vienai finansuojamų studijų vietai. Nuo 2008 m. studijuojančių savo lėšomis pirmakursių skaičius kolegijose sumažėjo maždaug 2 kartus, abiejose universitetų pakopose – 1/3 (žr. 57, 58 ir 59 pav.). Valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus kaita susijusi ir su valstybės galimybių finansuoti studijas kitimu, ir su naujojo *Mokslo ir studijų įstatymo* (įsigaliojo nuo 2009-05-12) priėmimu. Dėl jo pasikeitė valstybinio studijų finansavimo metodika: atsisakyta tikslinio aukštųjų mokyklų programų finansavimo – jis pakeistas lėšų studijų sritims paskirstymu, o šis susietas su stojančiųjų atrinkimu pagal geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuju eilę. Dėl abiejų priežasčių priimamų į pirmą kursą skaičius, pasiekęs didžiausią lygį 2008–2009 m. m., sparčiai mažėjo iki 2010–2011 m. m. ir tik pastaraisiais metais stabilizavosi. Kolegijų pirmakursių skaičius per šį laikotarpį sumažėjo maždaug 30 proc., universitetų – 35 proc.

56 pav. Įgijusių vidurinį išsilavinimą ir priimtųjų į universitetų I pakopos studijas bei kolegijų studijas skaičiaus kaita

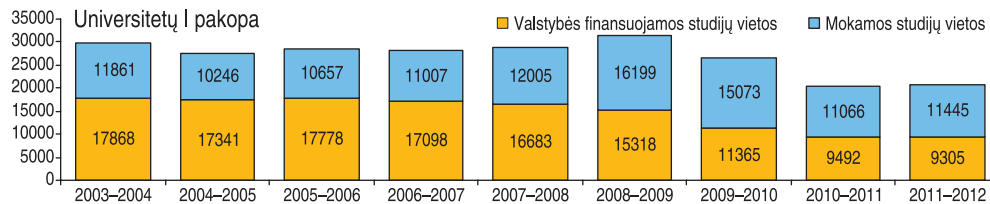
Duomenų šaltinis: LSD; ITC

57 pav. Priimtųjų į kolegijas studentų (pirmakursių) skaičius ir pasiskirstymas pagal studijų finansavimo šaltinį

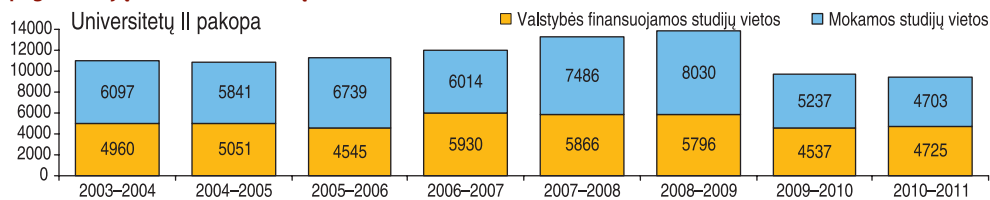
Duomenų šaltinis: LSD

58 pav. Priimtųjų į universitetų I pakopą studentų (pirmakursių) skaičius ir pasiskirstymas pagal studijų finansavimo šaltinį

Duomenų šaltinis: LSD

59 pav. Priimtųjų į universitetų II pakopą studentų (magistrantūros pirmakursių) skaičius ir pasiskirstymas pagal studijų finansavimo šaltinį

Duomenų šaltinis: LSD

Smarkiai mažėjant studijuojančiųjų savo lėšomis skaičiui, kolegijose ir universitetų II pakopoje augo valstybės finansuojamose vietose studijuojančių pirmakursių dalis (žr. 30 lentelę). *Kolegijose* ši dalis buvo mažiausia 2008–2009 m. m. – apie 43 proc., o 2011–2012 m. m. jau sudarė apie 55 proc. *Universitetų I pakopoje* valstybės finansuojamose vietose studijuojančiųjų dalis buvo mažiausia 2009–2010 m. m. – 43 proc.; 2011–2012 m. m. ji šiek tiek padidėjo – iki 45 proc. *Universitetų II pakopoje* tokių studentų dalis augo nuo 42 proc. 2008–2009 m. m. iki 54,4 proc. 2011–2012 m. m.

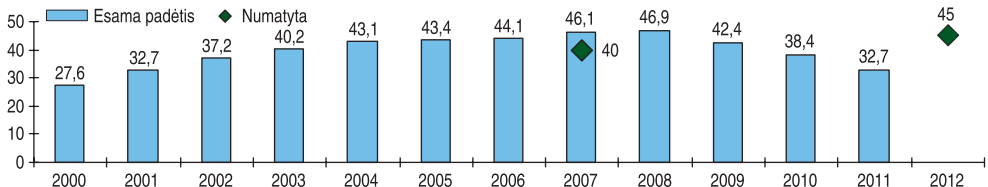
30 lentelė. Valstybės finansuojamose vietose studijuojančių pirmakursių dalis (proc.)

	2003–2004	2004–2005	2005–2006	2006–2007	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012
Kolegijose	60,5	54,8	54,5	50,8	44,1	42,8	58,6	55,3	55,4
Universitetų I pakopoje	60,1	62,9	62,5	60,8	58,2	48,6	43,0	46,2	44,8
Universitetų II pakopoje	44,9	46,4	40,3	49,6	43,9	41,9	46,4	50,1	54,4

Duomenų šaltinis: LSD

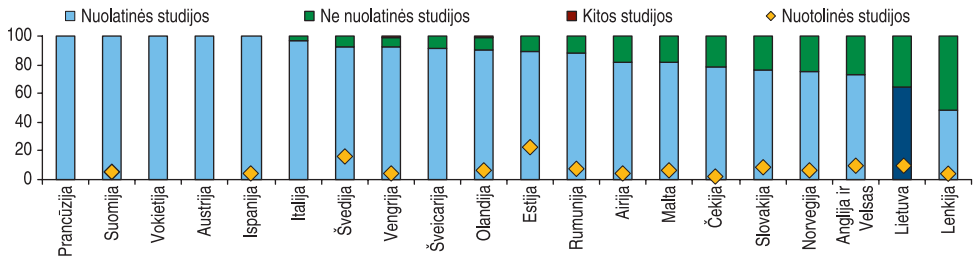
Didinant studijų prieinamumą, *Strategijoje* buvo numatyta skatinti studentus studijuoti aukštosiose mokyklose neakivaizdinių ir vakarinių studijų formomis (vėliau jos abi buvo pakeistos iššestinių studijų forma). 2012 m. siekinys – 45 proc. – buvo pasiektas 2007 ir 2008 m., pastaruoju metu šis rodiklis sumažėjo iki 32,7 proc. (žr. 60 pav.). Tačiau, lyginant su kitomis Europos valstybėmis, Lietuvoje ne nuolatinės (ne dienes) studijas pasirinkusiųjų dalis yra viena didžiausių – didesnė ji tik Lenkijoje (žr. 61 pav.).

60 pav. Asmenų, kurie mokosi neakivaizdinių ir vakarinių (šiuo metu – iššestinių) studijų forma, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: ŠVIS

61 pav. Europos valstybių studentų pasiskirstymas (proc.) pagal studijų formas

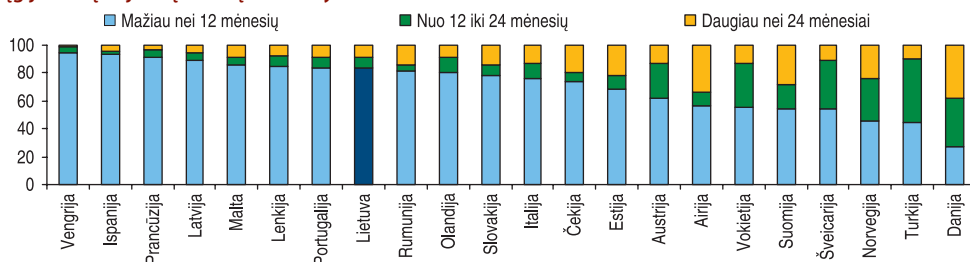

Duomenų šaltinis: Eurostudent IV (2011)

Studentų amžius. Lietuva yra viena iš tų šalių, kuriose ryškiausia tendencija stoti į aukštąsias mokyklas tais pačiais metais, kai įgyjamas vidurinis išsilavinimas (žr. 62 pav.). Tai rodo ir Lietuvos studentų amžius: bakalauro laipsnio siekiantieji yra vieni jauniausių Europoje – 91 proc. studentų jaunesni nei 24 metų (žr. 63 pav.). Tai gali lemti įvairūs veiksniai: mokinių nerengimas profesijai mokykloje, tėvų spaudimas, socialinis spaudimas, darbo vietų jaunimui trūkumas ir kt.

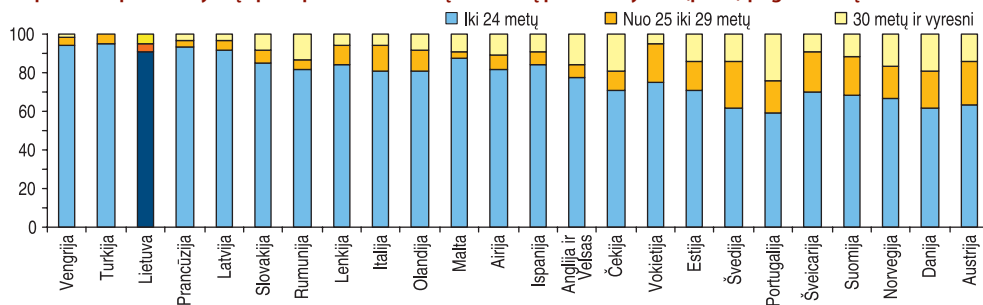
Vidutinis Lietuvos *universitetų* studentų amžius pastarąjį dešimtmetį kito nedaug: I studijų pakopoje 2003 m. jis buvo 23,5 metai, 2010 m. – 23 metai; II studijų pakopoje 2003 m. – 26 metai, 2010 m. – 26,3 metai. Smarkiau pakito III pakopos studentų amžius: nuo 28,2 metų 2003 m. iki 30,5 metų 2010 m., tai yra šiuo metu į doktorantūros ir rezidentūros studijas stoja brandesni žmonės.

62 pav. Europos valstybių pirmakursių pasiskirstymas (proc.) pagal laikotarpį tarp stojimo būtinio išsilavinimo įgijimo ir įstojimo į aukštąsias mokyklas

Duomenų šaltinis: Eurostudent IV (2011)

63 pav. Europos valstybių I pakopos universitetų studentų pasiskirstymas (proc.) pagal amžių

Duomenų šaltinis: Eurostudent IV (2011)

Priimtųjų į aukštąsias mokyklas pasiskirstymui pagal baigtos mokyklos tipą pastarąjį dešimtmetį būdingas baigusių bendrojo ugdymo mokyklas dalies didėjimas iki maždaug 86 proc. (žr. 31 ir 32 lenteles). Jį lėmė aukštesniųjų mokyklų absolventų srauto išsekimas ir iš dalies tai, kad į aukštąsias mokyklas stoja šiek tiek mažiau baigusių profesinio mokymo įstaigas. Baigusieji bendrojo ugdymo mokyklas labiau linkę rinktis universitetus nei kolegijas: 58 proc. 2010 m. į aukštąsias mokyklas įstojusių bendrojo ugdymo mokyklų abiturientų studijuoja universitetuose, 42 proc. – kolegijose.

31 lentelė. Priimtųjų į kolegijas pasiskirstymas pagal baigtos mokyklos tipą

	2004		2007		2010		2011	
	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.
Bendrojo ugdymo mokykla	15520	65	19225	81	13983	87,7	14094	86,1
Profesinio mokymo įstaiga	2192	9,2	2962	12,5	1538	9,6	1720	10,5
Aukštesnioji mokykla*	5601	23,5	1096	4,6	188	1,2	249	1,5
Kolegija	392	1,6	213	0,9	114	0,7	126	0,8
Universitetas	156	0,7	253	1,1	114	0,7	147	0,9
Mokykla užsienyje	n. d.	n. d.	n. d.	n. d.	21	0,1	38	0,2

n. d. – nėra duomenų.

* Aukštesniosios mokyklos Lietuvoje veikė iki 2007 m. Nuo 2007–2008 m. m. Lietuvoje aukštesniųjų studijų programos nevykdomos.

Duomenų šaltinis: LSD

32 lentelė. Priimtųjų į universitetų I pakopą pasiskirstymas pagal baigtos mokyklos tipą

	2004		2007		2010		2011	
	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.
Bendrojo ugdymo mokykla	25890	84,3	27000	83,6	19059	85,3	19469	86,7
Profesinio mokymo įstaiga	955	3,1	930	2,9	489	2,2	411	1,8
Aukštesnioji mokykla*	1993	6,5	1068	3,3	174	0,8	177	0,8
Kolegija	743	2,4	2278	7,1	1151	5,1	1043	4,7
Universitetas	1129	3,7	1032	3,2	599	2,7	602	2,7
Mokykla užsienyje	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	874	3,9	749	3,3

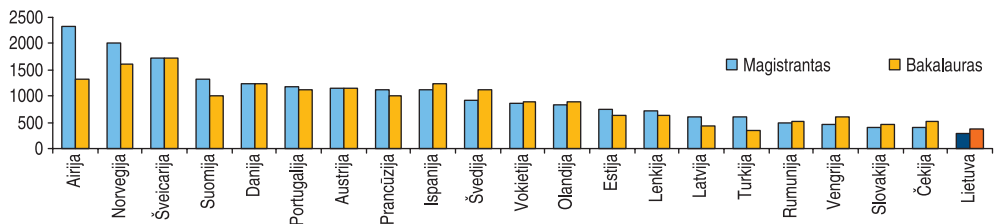
n. d. – nėra duomenų.

*Aukštesniosios mokyklos Lietuvoje veikė iki 2007 m. Nuo 2007–2008 m. m. Lietuvoje aukštesniųjų studijų programos nevykdomos.

Duomenų šaltinis: LSD

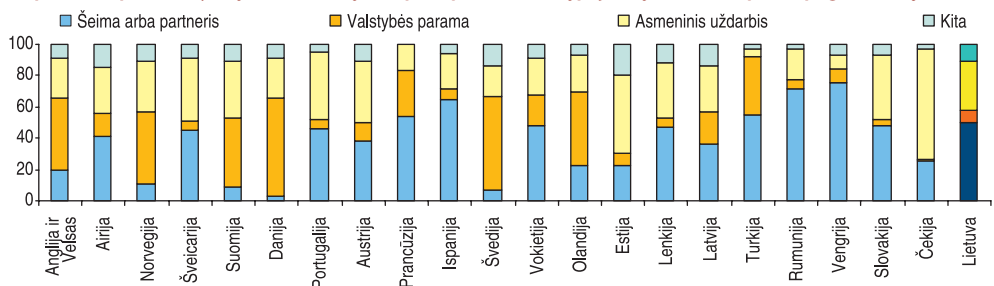
Lietuvos studentų pajamos, taigi ir pragyvenimo lėšos, yra mažiausios Europoje: vidutiniškai 276 eurai per mėnesį (žr. 64 pav.). Pusę jų sudaro šeimos skiriamos lėšos, apie 30 proc. – darbo uždarbis. Valstybės skiriama parama vidutiniškai sudaro 8 proc. studentų pajamų – tai nedaug, tačiau panaši padėtis yra ir kitose Rytų Europos valstybėse (žr. 65 pav.).

64 pav. Europos valstybių universitetų I ir II pakopos studentų mėnesio pajamos (eurais)

Duomenų šaltinis: Eurostudent IV (2011)

65 pav. Europos valstybių universitetų I ir II pakopos studentų pajamų struktūra (proc.) pagal šaltinį

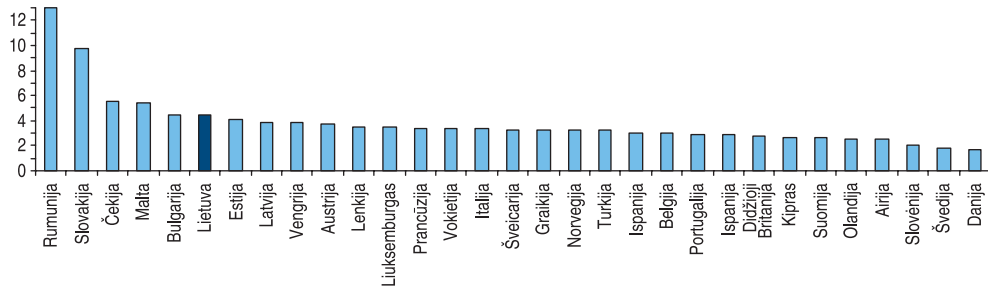

Duomenų šaltinis: Eurostudent IV (2011)

Tėvų išsilavinimo įtaka. Vienas svariausių aukštojo mokslo sistemos teisingumo rodiklių yra tėvų išsilavinimo lygio įtakos vaikų studijoms rodiklis. Studentų, kurių tėvai yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, ir tų, kurių tėvai jo neturi, skaičiaus santykis Lietuvoje yra apie 4,5. Šis rodiklis yra didesnis nei daugumoje Europos valstybių (žr. 66 pav.) ir rodo, kad studijų prieinamumas žemo išsilavinimo tėvų vaikams kol kas nėra pakankamas arba kad jiems trūksta motyvacijos studijuoti. Studijoje Eurostudent IV (2011), remiantis kitu rodikliu – studentų, kurių tėvai yra darbininkai, dalies santykiu su darbininkų dalimi visuomenėje – konstatuojama, kad Lietuva laikytina itin žemo socialinio mobilumo šalimi, panašia į Rumuniją ir Is-

paniją. Socialinis mobilumas – tai skirtingų kartų (šiuo atveju – vaikų ir jų tėvų) judėjimas aukštyn arba žemyn (šiuo atveju – aukštyn) socialinio ir ekonominio statuso laiptais.

66 pav. Studentų, kurių tėvai turi aukštąjį išsilavinimą (ISCED 5–6), ir kurių tėvai jo neturi (ISCED 3–4), skaičiaus santykis Europos valstybėse 2009–2010 m. m.

Duomenų šaltinis: Eurostatas, Eurostudent (2009)

Anksti švietimo sistemą paliekantys asmenys

7 siekinys. Visi bendrojo pagrindinio, vidurinio išsilavinimo ar profesinės kvalifikacijos neįgiję Lietuvos gyventojai, visų pirma jaunuoliai ir jaunuolės, būtų kviečiami ir skatinami mokytis; nubyrančių ir anksti švietimo sistemą paliekančių jaunuolių (18–24 metų asmenų, turinčių tik pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą ir netęsiančių mokymosi ar profesinio rengimosi), procentinė dalis neviršytų 9 procentų; asmenų, įgijusių nors vidurinį išsilavinimą, procentinė dalis 25–59 metų amžiaus grupėje pasiektų daugiau nei 80 procentų.

- 18–24 metų jaunuolių, neįgijusių vidurinio išsilavinimo ir nesimokančių, dalis nuo 2003 m. mažėjo ir 2011 m. sudarė 7,9 proc. Tai gerokai geresnė padėtis nei vidutiniškai ES 27 valstybėse (14 proc. 2010 m.).
- Šalyje kasmet didėja 25–64 metų asmenų, įgijusių bent vidurinį išsilavinimą, dalis. 2003 m. tokių asmenų buvo 86,1 proc., o 2011 m. – 92,9 proc. Per visą 2003–2011 m. laikotarpį šis rodiklis viršijo Europos Sąjungos šalių vidurkį.
- Šių rodiklių gerėjimas rodo, kad Lietuvoje yra sudaromos pakankamai palankios sąlygos įgyti išsilavinimą visiems pagrindinio, vidurinio išsilavinimo ar profesinės kvalifikacijos siekiantiems gyventojams, mokytis skatinama, o išsilavinimo prestižas yra gana aukštas.

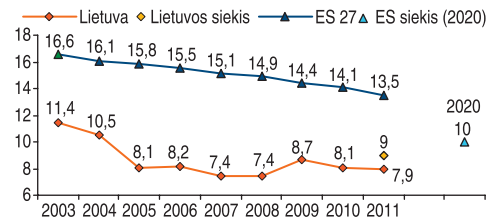
7

S
I
E
K
I
N
Y
S

18–24 metų jaunuolių, neįgijusių vidurinio išsilavinimo ir nesimokančių, dalis nuo 2003 m. nors netolygiai, bet kasmet mažėjo ir 2011 m. sudarė 7,9 proc.

Tai geresnis rodiklis nei *Strategijoje* numatytasis 2012 metams (9 proc.), geresnis nei ES siekis 2020 metams (10 proc.) ir gerokai geresnis nei ES 27 valstybių vidurkis (13,5 proc. 2011 m.; žr. 67 pav.). Mažėjant nesimokančių jaunuolių daliai, auga vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą įgijusių jaunuolių dalis (plačiau apie tai žr. skyrių „Vidurinio išsilavinimo prieinamumas“). Tai rodo, kad šalyje yra sudaromos pakankamai palankios sąlygos jaunimui įgyti vidurinį išsilavinimą.

67 pav. Anksti nustojęs lankyti mokyklą 18–24 metų jaunuolių dalis (proc.)

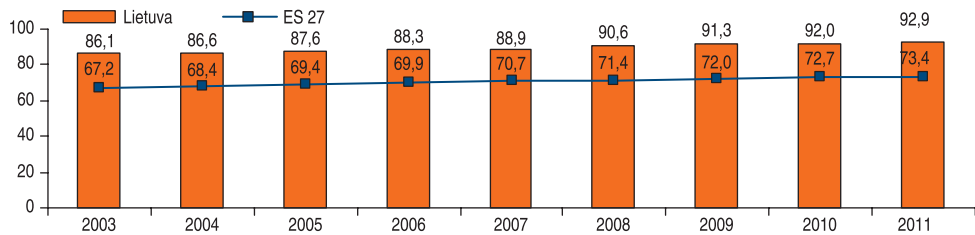

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Lietuvoje kasmet didėja **25–64 metų asmenų, įgijusių bent vidurinį išsilavinimą, dalis**. 2003 m. tokių asmenų buvo 86,1 proc., o 2011 m. jų dalis išaugo iki 92,9 proc. Be to, šis Lietuvos rodiklis per visą 2003–2010 m. laikotarpį gerokai viršijo Europos Sąjungos šalių vidurkį (2011 m. ES 27 vidurkis buvo 73,4 proc.) (žr. 68 ir 69 pav.).

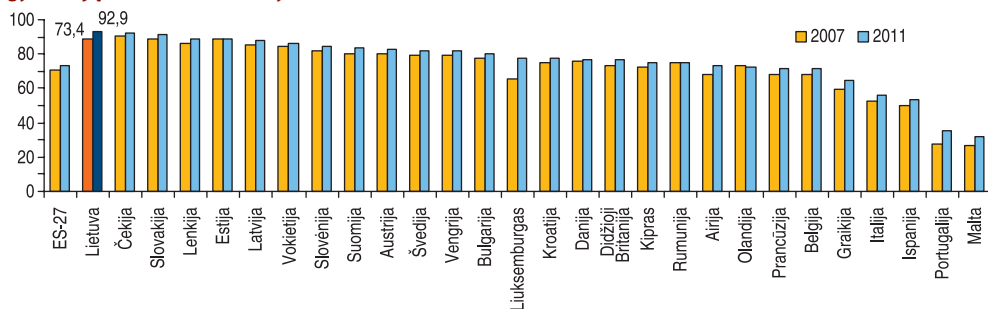
Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje ir jos įgyvendinimo veiksmų plane (2008) numatyta suteikti „antrojo šanso“ galimybę suaugusiems, siekiantiems formaliojo išsilavinimo, ir sukurti teisinę bazę, panaikinančią apribojimus suaugusiems asmenims, siekiantiems įgyti paklausias darbo rinkoje profesijas, kelti kvalifikacijos lygį, ir laiduojančią finansines mokymosi galimybes. Asmenys, neįgiję pagrindinio išsilavinimo, turi galimybę tęsti mokymąsi suaugusiųjų gimnazijose arba vidurinėse mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose. Siekiant užtikrinti mokymosi prieinamumą, suaugusiems mokiniams sudaromos sąlygos mokytis stacionariojo, neakivaizdinio, nuotolinio mokymosi forma ne tik nuosekliai, bet ir modulinio būdu.

68 pav. Bent vidurinį išsilavinimą įgijusių 25–64 metų asmenų dalis (proc.) Lietuvoje ir Europoje

Duomenų šaltinis: Eurostatas

69 pav. 25–64 metų asmenų, įgijusių bent vidurinį išsilavinimą, dalis (proc.) lyginant su bendru šio amžiaus gyventojų skaičiumi ES 27 šalyse 2007 ir 2010 m.

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Nuo 1993 m. Lietuvoje veikia 24 jaunimo mokyklos, kuriose ugdomi mokiniai, turintys mokymosi motyvacijos, socialinės adaptacijos sunkumų ir linkę pasitraukti iš nuosekliojo mokymosi sistemos arba dėl socialinių ir ekonominių priežasčių nelankantys bendrojo ugdymo mokyklų.

Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį šalyje buvo įgyvendinti keli reikšmingi projektai, kuriais buvo siekiama mažinti nubyrančių ir anksti švietimo sistemą paliekančių mokinių skaičių, taip pat skatinti ir kviešti jaunuolius mokytis. Pirmiausia minėtinas nuo 2009 m. vykdomas projektas „Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14–19 metų mokiniams“⁸⁹, kuriuo prisidėta prie mokinių iškritimo iš bendrojo ugdymo sistemos prevencijos. Vykdamas projektą stengiamasi ne tik didinti 9–12 klasių mokinių galimybes rinktis ugdymo turinį, bet ir individualizuoti mokymą, sudaryti sąlygas žinių pritaikymui praktikoje, karjeros planavimui, mokymosi krūvių mažinimui.

Sudaryti sąlygas kuo didesniai mokinių skaičiui įgyti pagrindinį išsilavinimą ir tęsti mokymąsi siekiama projektu „Alternatyvus ugdymas švietimo sistemoje“⁹⁰. Vykdamas šį projektą, plėtojama švietimo paslaugų kokybė ir prieinamumas, siekiama derinti bendrojo ugdymo, profesinio mokymo ir aukštojo mokslo elementus.

Įgyvendinant valstybinės reikšmės projektą „Iškritusių iš mokyklos mokinių grąžinimas“⁹¹, finansuojamą Europos socialinio fondo lėšomis, sukurta Nesimokančių vaikų ir mokyklos nelankančių mokinių informacinė sistema, parengtos iškritusių iš švietimo sistemos mokinių grąžinimo ir iškritimo prevencijos rekomendacijos.

Taigi Lietuvoje yra sudaromos palankios sąlygos įgyti išsilavinimą visiems pagrindinio, vidurinio išsilavinimo ar profesinės kvalifikacijos neįgijusiems šalies gyventojams.

⁸⁹ <http://galimybes.pedagogika.lt/apie-projekta>.

⁹⁰ <http://www.alternatyvusugdymas.lt/>.

⁹¹ <http://www.sppc.lt/index.php?-1979841228>.

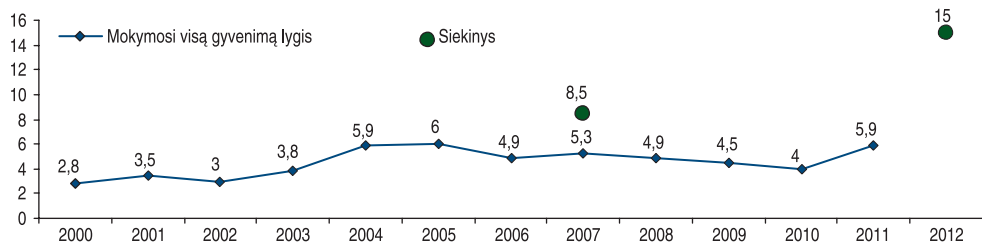
Darbingo amžiaus šalies gyventojų mokymasis visą gyvenimą

8 siekinys. Lietuvos gyventojai turėtų realias galimybes mokytis visą gyvenimą, nuolat atnaujinti ir plėtoti savo gebėjimus; kasmet mokytusi ne mažiau kaip 15 procentų darbingo amžiaus suaugusių šalies gyventojų.

- Per 2003–2012 metus šalyje sukurtos palankios sąlygos mokytis darbingo amžiaus šalies gyventojams, o besimokančių visą gyvenimą Lietuvos gyventojų dalis po truputį auga. 2003 m. Lietuvos mokymosi visą gyvenimą rodiklis sudarė 3,8 proc., 2007 m. – 5,3 proc., o 2011 m. – 5,9 proc.
- Nustatyta ne viena priežastis, kodėl 25–64 m. asmenys Lietuvoje nesimoko. Dauguma suaugusiųjų žmonių mano, kad mokytis yra per vėlu. Taip pat yra suaugusiųjų, kurie mokytis nenori. Tie, kurie norėtų mokytis, tačiau nesimoko, teigia, kad mokymuisi nelieka laiko dėl užimtumo, lėšų stygiaus arba kad mokytis trukdo amžius ar sveikata.
- Siekiant gerinti mokymosi visą gyvenimą padėtį Lietuvoje, tikslingai naudotasi 2004–2006 m. ir iki šiol naudojamasi 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrine parama, todėl pasibaigus šiam Europos Sąjungos struktūrinės paramos laikotarpiui galima tikėtis mokymosi visą gyvenimą lygio kilimo. Be to, studijų organizavimo sistema tapo lankstesnė, vykdomas mokymas moduliais, o gretutinių studijų galimybės įgalina aukštąsias mokyklas geriau įtraukti asmenis į mokymąsi visą gyvenimą.
- Aukštas mokymosi visą gyvenimą lygis yra dar siektinas tikslas ne tik Lietuvai, bet ir daugumai Europos Sąjungos šalių.

Pagal *Strategijoje* numatytą siekinį Lietuvoje 2012 metais 25–64 metų asmenų, kurie mokėsi per 4 savaites iki apklausos, dalis (mokymosi visą gyvenimą lygis) turėjo būti 15 proc. Nors toks aukštas Lietuvos mokymosi visą gyvenimą lygis tebėra siekiamybė, pažymėtina, kad šis rodiklis nuolat kito: 2003 m. jo reikšmė buvo 3,8 proc., 2007 m. – 5,3 proc., o 2011 m. – 5,9 proc. (žr. 70 pav.).

70 pav. 25–64 metų žmonių, kurie mokėsi pastarąsias 4 savaites, dalis (proc.) Lietuvoje

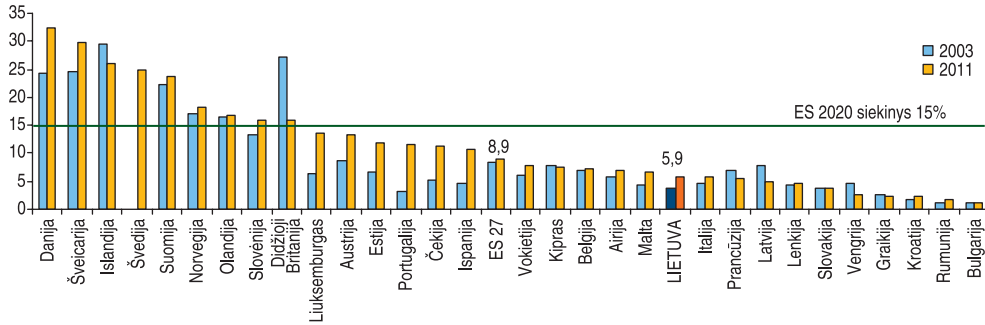

Duomenų šaltinis: LSD

Lietuvos suaugusiųjų mokymosi lygis yra žemesnis už Europos Sąjungos šalių vidurkį (8,9 proc. 2011 metais) (žr. 71 pav.). Tačiau vertinant pažangą, kurią nuo 2003 m. pavyko padaryti

Lietuvai, pažymėtina, kad ES 27 šalių vidutinis pokytis per 2003–2011 m. buvo labai nedidelis – 0,4 proc. punkto, o Lietuvos pažanga nuo 2003 iki 2011 m. buvo 2,1 proc. punkto.

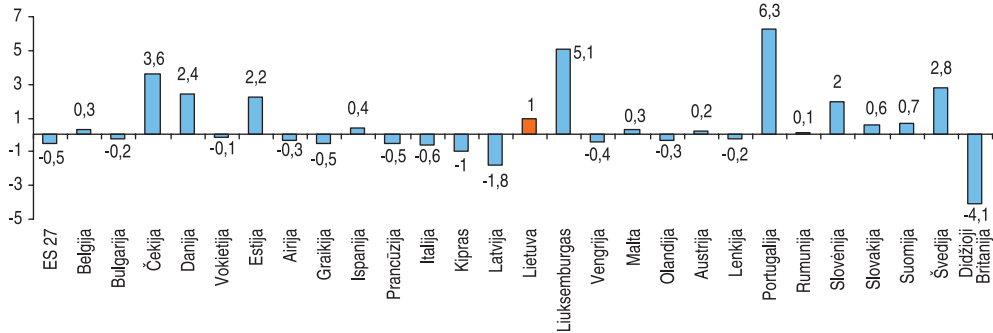
71 pav. 25–64 metų žmonių, kurie mokėsi pastarąsias 4 savaites, dalis (proc.) Europos valstybėse

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Mokymosi visą gyvenimą lygio nuosmukis, fiksuotas Lietuvoje nuo 2007 m. iki 2010 m., sietinas su ekonominiu sunkmečiu – mažėjant įmonių ir gyventojų pajamoms, mažėjo ir galimybės skirti lėšų mokymuisi. Lyginant padėtį kitose šalyse matyti, kad 15 šalių šis rodiklis nuo 2008 iki 2011 metų gerėjo (tarp jų ir Lietuvoje), o ES vidurkis – smuko (žr. 72 pav.).

72 pav. Suaugusiųjų mokymosi lygio (25–64 metų žmonių, kurie mokėsi pastarąsias 4 savaites) dalies pokytis (proc. punktais) Europos valstybėse 2008–2011 metais

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Per *Strategijos* nuostatų įgyvendinimo laikotarpį įvyko ir labai pozityvių suaugusiųjų mokymosi pokyčių. Pavyzdžiui, 2006 m. Lietuvos statistikos departamento suaugusiųjų švietimo tyrimo⁹² duomenimis, žinių nuolat siekia kas antras Lietuvos suaugęs gyventojas. Tyrimas parodė, kad per vienerius metus švietimo įstaigose mokėsi, įvairių mokymo teikėjų organizuotuose kursuose, seminaruose dalyvavo, taip pat savarankiškai mokėsi 55 procentai suaugusių šalies gyventojų, arba du kartus daugiau nei prieš trejus metus (2003 m. – 28 proc., Europos Sąjungos vidurkis 2003 m. – 42 proc.). Moterų mokėsi daugiau negu vyrų (atitinkamai 58 proc. ir 52 proc.), miesto gyventojų – daugiau negu kaimo (61 proc. ir 42 proc.). Absoliuti dauguma (98 proc.) suaugusių gyventojų įgytas žinias vertino teigiamai ir tikėjosi jas panaudoti praktinėje veikloje. Dauguma jų (beveik 80 proc.) teigė, kad nuolatinis žinių

⁹² <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1885>.

ir įgūdžių tobulinimas svarbus ne tik norint išsaugoti darbo vietą, bet ir siekiant sėkmingos asmeninės karjeros.

Siekiant gerinti mokymosi visą gyvenimą padėtį Lietuvoje, tikslingai naudotasi 2004–2006 m. ir iki šiol naudojamasi 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrine parama, todėl pasibaigus šiam ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiui galima tikėtis mokymosi visą gyvenimą lygio kilimo. *2007–2013 metų žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programoje*⁹³ taip pat numatomas tikslas didinti Lietuvos gyventojų galimybes mokytis visą gyvenimą – tobulinti mokymosi visą gyvenimą institucinę sistemą, gerinant paslaugų kokybę ir didinant prieinamumą.

Prielaidas mokymosi visą gyvenimą lygiui kilti taip pat sudaro *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos*⁹⁴ įgyvendinimas šalyje, kurio tikslas – numatyti ir apibrėžti mokymosi visą gyvenimą plėtros kryptis, daugiau dėmesio kreipiant į profesinio mokymo ir suaugusiųjų tęstinio mokymo sritis. Šiuo metu rengiami dokumentai mokymosi visą gyvenimą krepšelio diegimui, kurį numatoma išbandyti jau 2013 m.

Suaugusiųjų gyventojų mokymosi motyvacijos priežastis atskleidė tarptautinis tyrimas „*Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje*“⁹⁵, 2010 m. pirmą kartą vykdytas Lietuvoje ir Šiaurės šalyse. Nustatyta, kad noras įgyti žinių ir gebėjimų, naudingų asmeniniame gyvenime, bei noras plėsti akiratį, gilinti žinias yra pagrindinės mokymosi ar gebėjimų tobulinimo priežastys Lietuvoje. 45 proc. apklaustų Lietuvos gyventojų nurodė, kad kitas svarbus mokymosi motyvas yra kvalifikacijos patvirtinimas (atestatas, diplomas). Kaip papildoma mokymosi paskata Lietuvoje svarbi socializacija: net 45 proc. lietuvių kaip vieną iš priežasčių, skatinusių mokytis, nurodė norą įdomiai praleisti laiką, bendrauti ir susipažinti su žmonėmis. Taip pat Lietuvos gyventojams būdingas noras tobulinti su darbu tiesiogiai susijusius įgūdžius (tai nurodė 51 proc. apklaustųjų).

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu Švietimo ir mokslo ministerija inicijavo ne vieną tyrimą, kuriuo, be kita ko, siekta aiškintis, kodėl 25–64 metų asmenys Lietuvoje nesimoko. Tyrimais nustatyta, kad dauguma suaugusių žmonių mano, jog mokytis yra per vėlu. Taip pat yra suaugusiųjų, kurie mokytis nenori. Tie, kurie norėtų mokytis, tačiau nesimoko, teigia, kad mokymuisi nelieka laiko dėl užimtumo, lėšų stygiaus arba kad mokytis trukdo amžius ar sveikata.

Nors darbingo amžiaus žmonėms šalyje sudaromos palankios sąlygos mokytis, pažymėtina, kad suaugusiųjų mokymosi motyvacijos trūkumas gali būti traktuojamas kaip viena esminių priežasčių, kodėl aukštas mokymosi visą gyvenimą lygis tebėra Lietuvai siektinas tikslas.

⁹³ http://www.esparama.lt/ES_Paramam/strukturines_paramos_2007_1013m._medis/titulinis/files/1VP_ZIP_2007-07-30.pdf.

⁹⁴ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=329216&p_query=&p_tr2=

⁹⁵ http://www.suaugusiujuvietimas.lt/modules/document_publisher/documents/3/ataskaita%20-%20Baltijos%20salys.pdf.

Lietuvos gyventojų galimybės ir gebėjimai naudotis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis

9 siekinys. *Ne mažiau kaip 85 procentai darbingo amžiaus Lietuvos gyventojų turėtų realias galimybes ir gebėjų naudotis kompiuterinėmis informacinėmis technologijomis.*

- Lietuvoje 2003–2011 metais didėjo darbingo amžiaus asmenų, besinaudojančių kompiuteriu ir internetu, dalis – atitinkamai 1,8 ir 2,6 karto. 2011 m. tokių asmenų dalis sudarė apie 64 proc.
- 17–74 metų asmenų, lankančių kursus internetu, dalis 2011 m. dvigubai viršijo ES 27 vidurkį ir siekė 10 proc., taip pat gerėjo šių asmenų naudojimosi IKT įgūdžiai.
- Sparčiai gerėja mokytojų naudojimosi kompiuteriu kompetencija ir IKT taikymo mokykloje galimybės: 2006 m. IKT ir internetu per pamokas naudojosi apie 50 proc. mokytojų, o 2011 m. – apie 80 proc.

Strategijoje buvo pabrėžta visuotinio informacinių komunikacinių kompetencijų ugdymo, informacinių komunikacinių technologijų diegimo ir taikymo mokyklose ir mokymo(si) procese svarba. Įgyvendinant *Strategiją*, nuo 2004 m. įvesta kompiuterinio raštingumo įskaita bendrojo ugdymo mokyklose, taip pat mokyklinis, o nuo 2005 m. – ir valstybinis informacinių technologijų brandos egzaminai. 2004 metais patvirtinta *Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į Lietuvos švietimą 2005–2007 metų strategija*⁹⁶, kurios tikslas – skatinti naudoti IKT mokinių mokymui(si), sukurti švietimo sistemos kompiuterių tinklą, gerinti gyventojų naudojimosi kompiuteriu kompetenciją. Ji buvo pirmosios, 2000 metais parengtos, *Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo Lietuvos švietime strategijos*⁹⁷ tęsia. Šiuo metu įgyvendinama *Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į bendrąjį lavinimą ir profesinį mokymą 2008–2012 metų strategija*⁹⁸. Ja siekiama gerinti ugdymo bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose kokybę naudojantis IKT, plėtoti modernias mokymo(si) paslaugas, kurti mokyklose skaitmeninę mokymo(si) infrastruktūrą. Siekiama sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui mokykloje įgyti reikiamų kompiuterinio raštingumo įgūdžių ir žinių apie informacines technologijas ir jų taikymą.

Interneto ryšys mokyklose. Kuriant švietimo sistemos kompiuterių tinklą, plėtojantis informacinei visuomenei ir atsiradus poreikiui mokyklose buvo diegiamas interneto ryšys. *Strategijoje* užsibrėžta, kad interneto ryšį turinčių mokyklų dalis 2007 m. sieks 70 proc., o 2012 m. – 98 proc. Šis siekis buvo įgyvendintas ir viršytas: 2007 m. interneto ryšį turėjo 98,4 proc. bendrojo ugdymo mokyklų ir 75 proc. profesinio mokymo įstaigų, o 2011 m. – atitinkamai 99,6 proc. ir 98,7 proc. (žr. 73 pav.).

⁹⁶ Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į Lietuvos švietimą 2005–2007 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. ISAK-2015 (Žin., 2005, Nr. 7-217).

⁹⁷ Informacijos ir komunikacijos technologijos diegimo Lietuvos švietime strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2000 m. spalio 18 d. įsakymu Nr. 1279.

⁹⁸ Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į bendrąjį lavinimą ir profesinį mokymą 2008–2012 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. ISAK-2530 (Žin., 2008, Nr. 6 -220).

Vienas iš *Strategijos* uždavinių – užtikrinti numatytą Lietuvos mokslo ir studijų institucijų kompiuterių tinklo LITNET pajėgumą. LITNET jungia mokslo, studijų ir švietimo institucijų kompiuterių tinklus. Prie šio tinklo prisijungusioms institucijoms gali būti teikiamos duomenų perdavimo paslaugos, diegiami inovatyvūs kompiuterių tinklo ir paslaugų sprendimai. LITNET yra Europos akademinio tinklo GEANT projekto dalyvis.

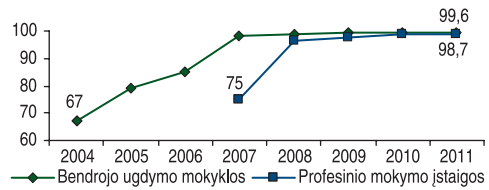
Bendrojo ugdymo mokyklos prie LITNET tinklo (žr. 74 pav.) pradėjo jungtis dar 1997 m. savo iniciatyva ir lėšomis. 2007 m., pradėjus jungti kaimo bendrojo ugdymo mokyklas prie LITNET per kaimo vietovių informacinių technologijų plačiajuosį RAIN tinklą, atsirado galimybė kaimo bendrojo ugdymo mokykloms teikti plačiajuosčio interneto paslaugas. 2007–2009 metais per kaimo vietovių plačiajuosį RAIN tinklą prie interneto prijungta 260 kaimo bendrojo ugdymo mokyklų.

Plėtojant interneto tinklą siekta Lietuvos mokyklose užtikrinti spartųjį interneto ryšį – 2 Mbps ir daugiau. Buvo tikimasi, kad 2011 m. mokyklų, turinčių tokio greičio interneto ryšį, bus 85 proc., o 2012 m. – 95 proc. Tačiau 2011 m. tik 59,7 proc. bendrojo ugdymo mokyklų turėjo spartųjį interneto ryšį. Lyginant bendrojo ugdymo mokyklas, turinčias tokį ryšį, pagal savivaldybes matyti, kad 2011–2012 m. m. tokių mokyklų dalis svyravo nuo 100 proc. Palangos miesto savivaldybėje iki 0 proc. Pagėgių savivaldybėje (žr. 75 pav.). 2011–2012 m. m. 72,7 proc. profesinio mokymo įstaigų turėjo spartųjį interneto ryšį.

2011 metais LITNET ryšiu naudojosi 880 švietimo įstaigų, iš jų – 668 bendrojo ugdymo, 83 profesinio mokymo įstaigos, 104 neformaliojo švietimo ir 20 švietimo pagalbos įstaigų. Šiuo metu mokykloms teikiamo plačiajuosčio ryšio sparta yra 10–20 Mbps, numatoma, kad 2012–2013 metais interneto ryšio sparta didės iki 50–100 Mbps.

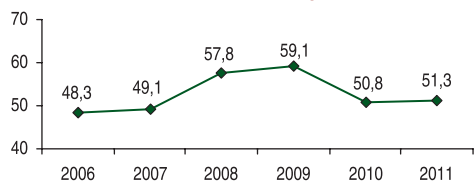
Kompiuterių skaičius mokyklose. Per aštuonerius metus (nuo 2003 iki 2011 m.) bendrojo ugdymo mokyklose kompiuterių skaičius išaugo 2,6 karto, o profesinio mokymo įstaigose – 2,2 karto. Buvo pasiektas tikslas, kad dešimčiai mokinių tektų bent vienas mokyti

73 pav. Interneto ryšį turinčių mokyklų dalis (proc.)

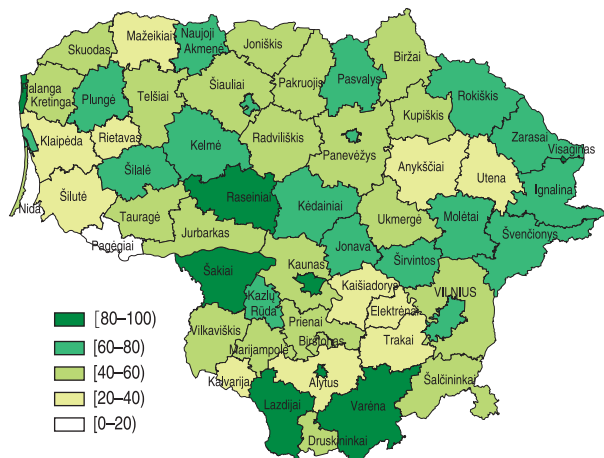
Duomenų šaltinis: ŠVIS

74 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų, prijungtų prie internetinio LITNET tinklo, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: www.litnet.lt

75 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų, turinčių interneto ryšį, kurio greitis 2 Mbps ir daugiau, dalis (proc.) 2011–2012 m. m.

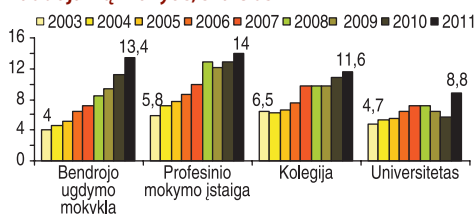

Duomenų šaltinis: ŠVIS

naudojamas kompiuteris – 2011 m. bendrojo ugdymo mokyklose dešimčiai mokinių teko 1,3, o profesinio mokymo įstaigose – 1,4 kompiuterio (žr. 76 pav.). 2011 m., lyginant su 2003 m., bendrojo ugdymo mokyklose interneto ryši turinčių kompiuterių dalis buvo didesnė 27,4 proc. punkto, profesinio mokymo įstaigose – 13,8 proc. punkto ir atitinkamai siekė 89,7 ir 92,9 proc. (žr. 77 pav.).

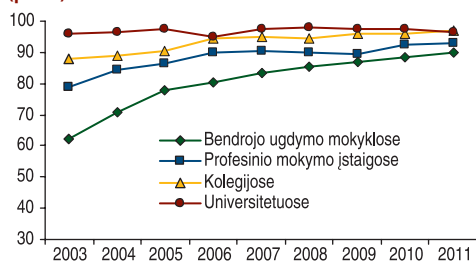
Mokytojų naudojimosi kompiuteriu kompetencija. Per ketverius metus, nuo 2006 iki 2010 m., 86 proc. padidėjo mokytojų, turinčių IKT raštingumo žinias, atitinkančias pedagogų kompiuterinio raštingumo standartą, dalis (žr. 78 pav.). Daugėjo mokytojų, kurie internetą ir IKT naudojo savo dalyko pamokose: 2006 m. tokių buvo beveik pusė (neskaitant informacinių technologijų mokytojų), o 2011 m. – apie keturis penktadalius.

76 pav. 100-ui mokinių tenkančių kompiuterių, naudojamų mokyti, skaičius*

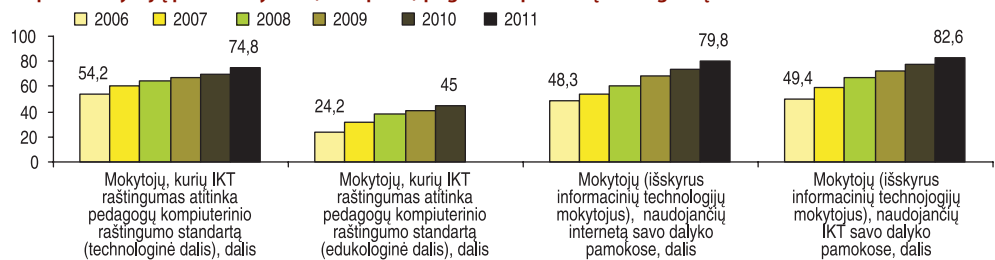
* Mokslo metų pradžioje.

77 pav. Interneto ryši turinčių kompiuterių dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: LSD

78 pav. Mokytojų pasiskirstymas (dalis proc.) pagal kompiuterinį raštingumą

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Antrasis tarptautinis informacinių technologijų taikymo švietime tyrimas *SITES 2006*⁹⁹ parodė, kad aštuntos klasės mokinių matematikos ir gamtos mokslų mokytojams didžiausios IKT taikymo kliūtys yra skaitmeninių mokymo(si) išteklių trūkumas (62 proc.) ir reikiamos IKT infrastruktūros mokykloje stoka (26 proc.). Tyrimas atskleidė mokytojų nuostatą, kad IKT taikymui pedagoginės kompetencijos nėra reikšmingos. Tarptautinio mokymo ir mokymosi tyrimo *TALIS 2008*⁹⁹ metu mokytojai buvo klausiami apie jų profesinio tobulėjimo poreikius. Dauguma apklaustųjų (80,5 proc.) teigė, kad mokymui reikalingų gebėjimų naudotis IKT poreikis yra vidutinis arba didelis (žr. 33 lentelę). Didžiausią poreikį tobulinti šiuos gebėjimus išreiškė 30–59 metų amžiaus mokytojai (82,1 proc.).

Siekiant sudaryti sąlygas gauti edukacinę informaciją ir teikti elektronines paslaugas švietimo darbuotojams, mokiniams ir jų tėvams, buvo sukurtas portalas www.emokykla.lt, bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose diegiamas elektroninis dienynas.

⁹⁹ *TALIS (Teaching and Learning International Survey)* – tarptautinis mokymo ir mokymosi tyrimas, kurį organizuoja tarptautinė Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija.

2011–2012 m. m. 36,9 proc. bendrojo ugdymo mokyklų naudojosi elektroniniais dienynais. Mokymo priemonių portale <http://mkp.emokykla.lt> teikiamos vis plačiau naudojamos kompiuterinės mokymo priemonės (KMP). Skatinant mokytojus ugdymo procese taikyti IKT, jiems organizuojami IKT raštingumo kursai (technologiniai ir edukologiniai), padedantys įgyti gebėjimų taikyti IKT.

33 lentelė. Mokytojų gebėjimų naudotis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis poreikis pagal amžių, proc.

		Mokymui reikalingų gebėjimų naudotis IKT poreikis				
		Nėra poreikio	Menkas poreikis	Vidutinis poreikis	Didelis poreikis	Iš viso
Amžius	Mažiau nei 25	0,2	0,7	0,7	0,6	2,2
	25–29	0,5	1,4	3	1,8	6,8
	30–39	0,8	4,3	9,9	7,1	22
	40–49	0,7	4,3	14,6	13	32,5
	50–59	0,6	3,6	12,2	11,3	27,6
	60 ir daugiau	0,6	1,8	3,9	2,6	8,8
	Iš viso	3,4	16,1	44,2	36,3	100

Duomenų šaltinis: TALIS 2008

Visuotinio kompiuterinio raštingumo didinimas. *Strategijoje* buvo numatyta parengti, patvirtinti ir įgyvendinti *Visuotinio kompiuterinio raštingumo programą*¹⁰⁰. Programos uždaviniai – skatinti gyventojus taikyti IKT, sudaryti sąlygas visiems Lietuvos Respublikos piliečiams įgyti kompiuterinį raštingumą ir užtikrinti gerą kompiuterinio raštingumo mokymo kokybę. 2011 m. patvirtinta *Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa*¹⁰¹, kurios uždavinys – skatinti Lietuvos gyventojus įgyti žinių ir įgūdžių, kad jie sėkmingai naudotųsi informacinėmis ir ryšių technologijomis (IRT).

Prie visuotinio kompiuterinio raštingumo skatinimo prisidėjo aljansas „Langas į ateitį“¹⁰², 2002 m. paskelbęs unikalią Lietuvoje verslo paramos informacinės visuomenės plėtrai iniciatyvą. Aljansas veiklą vykdo steigdamas viešąsias interneto prieigas, inicijuodamas nemokamus naudojimosi kompiuteriu ir internetu mokymus ir skatindamas visuomenę naudotis elektroninėmis paslaugomis.

Gyventojų naudojimas kompiuteriais. 2003–2011 m. sparčiai didėjo namų ūkių, turinčių kompiuterį, dalis: mieste padidėjo 2,5 karto, kaime – 6,2 karto (žr. 79 pav.). Dar sparčiau didėjo namų ūkių, turinčių interneto ryšį, dalis, atitinkamai 7,3 ir 36,8 karto. Interneto ryšio atotrūkis tarp miesto ir kaimo 2011 m. siekė apie 23 proc.

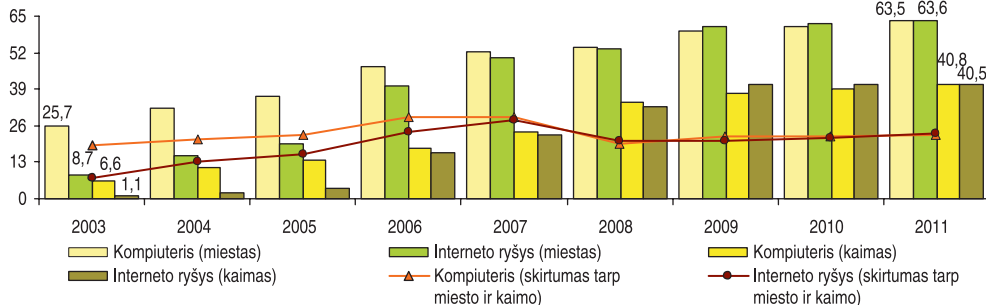
25–64 metų amžiaus asmenų, besinaudojančių kompiuteriu, dalis kasmet didėja. 2007 m. 25–64 metų asmenų, kurie naudojami kompiuteriu, dalis buvo 49,7 proc. (*Strategijoje* užsibrėžtas tikslas – 55 proc.), o 2011 m. – 64,9 proc. 2011 m. kompiuteriu daugiausiai naudojami asmenys, įgiję aukštąjį išsilavinimą – 95,5 proc., o įgijusiųjų pradinį išsilavinimą – tik 25,2 proc. (žr. 80 pav.). *Strategijoje* užsibrėžtas tikslas, kad 2012 m. kompiuteriu naudosis 85 proc. 25–64 metų amžiaus asmenų, pasirodė esąs per didelis (ES 27 valstybėse 2011 m. kompiuteriu naudojosi 70 proc. 16–74 metų asmenų).

¹⁰⁰ Visuotinio kompiuterinio raštingumo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. 1176 (Žin., 2004, Nr. 140-5124).

¹⁰¹ Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 16 d. nutarimu Nr. 301 (Žin., 2011, Nr. 33-1547).

¹⁰² <http://www.langasiateiti.lt/index.php/lt/apie>.

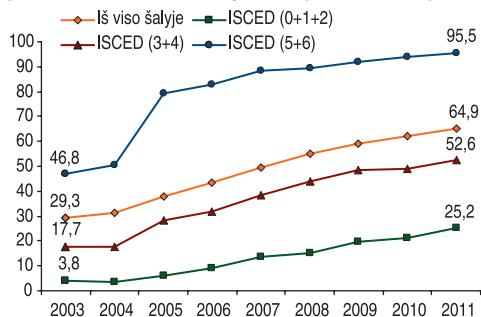
79 pav. Namų ūkių, turinčių asmeninį kompiuterį ir interneto ryšį, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: LSD

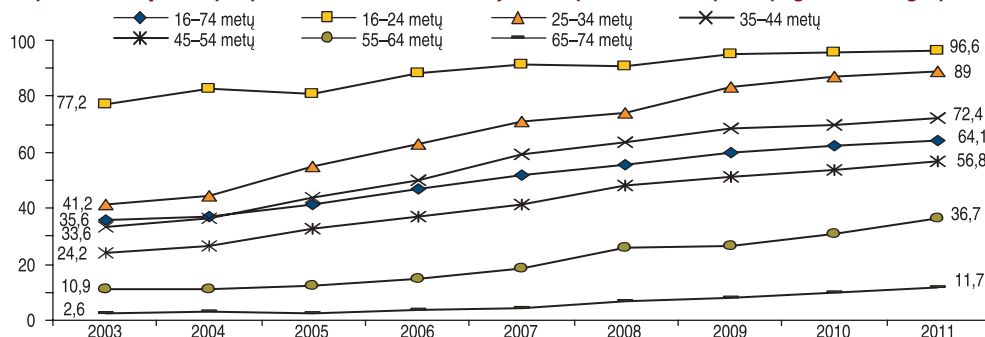
2011 m., lyginant su 2003 m., matyti naujoji kompiuteriu augimas visose amžiaus grupėse (žr. 81 pav.). Sparčiausiai asmenų, kurie naudojami kompiuteriu, daugėjo 25–34 metų amžiaus grupėje (2,2 karto, iki 89 proc.). Jauni asmenys (16–24 metų) kompiuteriu naudojami daugiausiai (2011 m. – 96,6 proc.), vyresni asmenys – mažiau: 2011 m. tik 11,7 proc. 65–74 metų asmenų naudojami kompiuteriu.

80 pav. 25–64 metų amžiaus asmenų, kurie per pastaruosius 3 mėn. naudojami kompiuteriu, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: ŠVIS

81 pav. Asmenų, kurie per pastaruosius 3 mėn. naudojami kompiuteriu, dalis (proc.) pagal amžiaus grupes

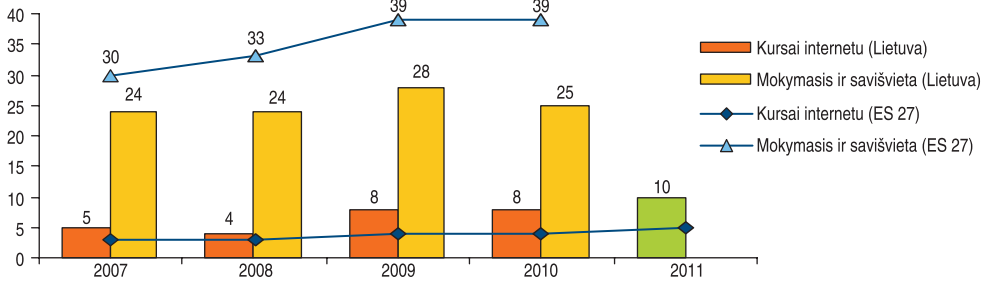
Duomenų šaltinis: LSD

Nors gyventojų, kurie naudojami kompiuteriu, dalis auga, tačiau atotrūkis tarp jaunų ir vyresnio amžiaus asmenų beveik nekinta. Lyginant 2011 m. ir 2003 m., atotrūkis tarp 16–24 metų ir 65–74 metų amžiaus asmenų, kurie naudojami kompiuteriu, padidėjo nuo 74,6 iki 78,3 proc. punkto. Kompiuterinio raštingumo lygį lemia ir išsilavinimas: 2011 m., lyginant su 2003 m., skirtumas tarp žemą (ISCED 0, 1, 2) ir aukštą (ISCED 5, 6) išsilavinimą įgijusių 25–64 metų asmenų, kurie naudojami kompiuteriu, padidėjo nuo 43,0 iki 70,3 proc. punkto. Tai rodo, kad žemesnio išsilavinimo, vyresni asmenys, ypač priešpensinio amžiaus, retai

naudojasi arba visai nesinaudoja kompiuteriu. Kaip rodo tyrimai, vyresnio amžiaus asmenys neturi motyvacijos įgyti naujų žinių arba mano, kad mokytis jiems per vėlu¹⁰³.

Populiarėjant galimybei mokytis internetu, 2011 m., lyginant su 2007 m., Lietuvoje 16–74 metų asmenų, kurie naudodamiesi internetu dalyvavo įvairiuose mokymuose, buvo dvigubai daugiau (žr. 82 pav.). Ketvirtadalis 16–74 metų asmenų naudojasi internetu savišvietos tikslais.

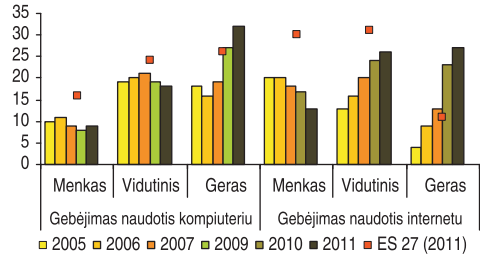
82 pav. 16–74 metų asmenų pasiskirstymas (dalis proc.) pagal naudojamą internetu

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Lietuvos visuomenės gebėjimai naudotis kompiuteriu ir internetu tobulėja. Asmenų, vidutiniškai ir gerai gebančių naudotis kompiuteriu ir internetu, dalis didėja ir 2011 m. atitinkamai siekė 50 ir 53 proc. (žr. 83 pav.). 2011 m., lyginant su 2005 m., 16–74 metų asmenų, gerai gebančių naudotis kompiuteriu, dalis išaugo 1,8 karto. Labai išaugo 16–74 metų asmenų, vidutiniškai ir gerai gebančių naudotis internetu, dalis (atitinkamai 2 ir 6,8 karto).

83 pav. 16–74 metų amžiaus asmenų pasiskirstymas (dalis proc.) pagal gebėjimą naudotis kompiuteriu ir internetu

Duomenų šaltinis: Eurostatas

¹⁰³ Taikomas suaugusiųjų švietimo tyrimas. Socialinės informacijos ir mokymų agentūra, 2011.

Mokymosi pasiekimai

10 siekinys. Penkiolikmečių mokinių, nepasiekiančių minimalaus skaitymo, rašymo, matematikos, gamtos ir socialinių mokslų raštingumo lygmens, procentinė dalis sumažėtų perpus.

- Įvairių mokinių pasiekimų tyrimų duomenys apie šio siekinio įgyvendinimą prieštaringi:
 - pagal OECD PISA pasiekimų skalę penkiolikmečių pasiekimai nekito;
 - pagal IEA TIMSS tyrimus jie gerėjo;
 - pagal Nacionalinius mokinių pasiekimų tyrimus lietuvių kalbos, matematikos ir gamtos mokslų rezultatai prastėjo, socialinių mokslų – gerėjo.
- Tyrimų duomenys rodo, kad Lietuvos švietimo sistema pajėgia išugdyti minimalius kiekvieno mokinio gebėjimus, taigi teikia visiems prieinamą išsilavinimą. Tačiau labai nedidelė mokinių dalis pasiekia aukščiausių lygį. Be to, ši dalis pastaraisiais metais mažėja. Tai rodo, kad, orientuojantis į visiems prieinamą, vidutinį lygį per mažai dirbama su stipresniais ir turinčiais didesnių siekių mokiniais.
- Mokinių pasiekimus galėtų pagerinti didesnė mokytojų dalyko kompetencija, refleksyvisis vertinimas ir didesni nei šiuo metu pasiekimų lūkesčiai.

Duomenims apie penkiolikmečių mokinių pasiekimus rinkti buvo numatyti du šaltiniai – tarptautiniai ir nacionaliniai pasiekimų tyrimai, iš kurių pagrindinis – *OECD PISA*¹⁰⁴ tyrimas, skirtas trijų sričių raštingumui – kalbiniam, matematiniam ir gamtamoksliniam – vertinti. Tyrimo duomenys vertinami pagal septynių pasiekimų lygmenų skalę. *Strategijoje* numatyta, kad mokinių, pasiekusių ne aukštesnį kaip 1-ą pasiekimų lygmenį, dalis 2007 m. bus 25 proc. o 2012 m. – 20 proc. Kol kas šis siekis nėra įgyvendintas: 2006 m. 2-o lygmens nepasiekusių mokinių dalis sudarė 32,1 proc., 2009 m. – 31,9 proc. Taigi ji iš esmės nepakito. 2009 m. PISA rezultatai pagal šį rodiklį yra tokie:

- nepasiekusiųjų 2-o lygmens tik vienoje iš trijų raštingumo sričių buvo 11,20 proc.;
- nepasiekusiųjų 2-o lygmens dviejose srityse – 8,08 proc.;
- nepasiekusiųjų 2-o lygmens visose trijose srityse – 12,65 proc.

Vienos srities – matematikos – šis rodiklis smuko, tačiau kitų dviejų – skaitymo ir gamtamokslinio raštingumo – pagerėjo, lyginant su 2006 metais (žr. 84 pav.).

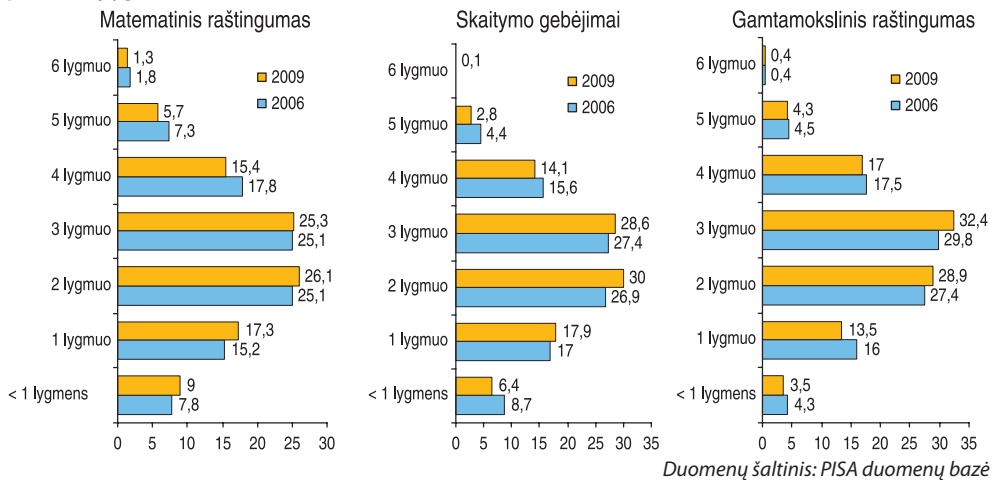
Analizuojant, kiek 15-mečių pasiekia aukščiausius 5-ą ir 6-ą lygmenis, matyti, kad tokių mokinių itin mažai, be to, jų dalis, lyginant su 2006 metais, mažėja (žr. 84 pav.). Visų trijų vertinamų sričių vyraujantys pasiekimų lygmenys yra 2-as ir 3-ias – juos pasiekia nuo 50 proc. iki 60 proc. tyrime dalyvavusių mokinių, o tai rodo, kad Lietuvos mokykla orientuojasi į vidutinius ir daugumai įmanomus pasiekimus.

Tendenciją orientuotis į vidutinį visiems pasiekiamą lygį rodo ir *PIRLS*¹⁰⁵ – Tarptautinio 4 klasės mokinių skaitymo gebėjimų tyrimo – Lietuvos duomenys. Lyginant 2001 ir 2006 metų Lietuvos rezultatus matyti, kad sumažėjo aukštą ir aukščiausią skaitymo pasiekimų ly-

¹⁰⁴ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Tarptautinė mokinių vertinimo programa.

¹⁰⁵ Progress in International Reading Literacy Study.

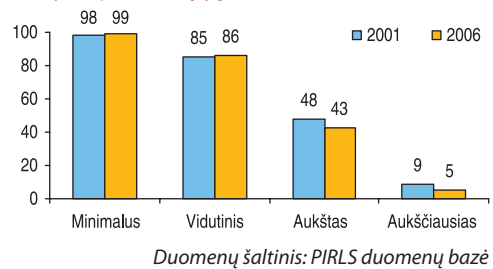
84 pav. Lietuvos 15-mečių raštingumo rezultatų pasiskirstymas (dalis proc.) pagal OECD PISA tyrimo pasiekimų lygmenis

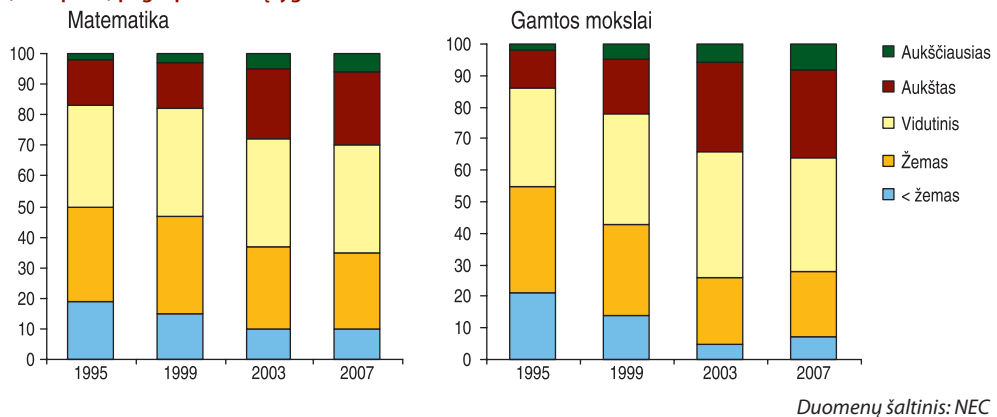
gmenį pasiekusių mokinių dalis (atitinkamai 5 ir 4 proc. punktais), kita vertus, 2006 m. minimalų skaitymo pasiekimų lygmenį buvo pasiekę beveik visi (99 proc.) tyrime dalyvavę Lietuvos ketvirtokai (žr. 85 pav.).

Kito tarptautinio tyrimo – IEA TIMSS¹⁰⁶, skirto matematikos ir gamtos mokslų pasiekimams aiškintis – Lietuvos duomenys kasmet gerėjo (žr. 86 pav.).

85 pav. IEA PIRLS tyrime dalyvavusių Lietuvos ketvirtokų pasiskirstymas (dalis proc.) pagal skaitymo pasiekimų lygmenis

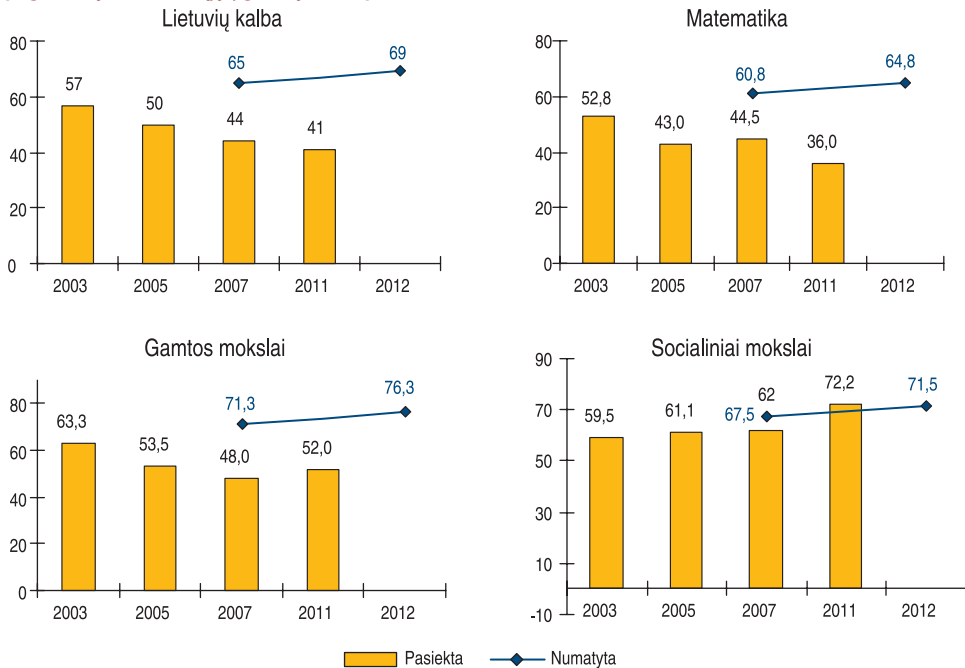
86 pav. IEA TIMSS tyrime dalyvavusių Lietuvos aštuntokų pasiekimų kaita 1995–2007 m.: pasiskirstymas (dalis proc.) pagal pasiekimų lygmenis

¹⁰⁶ TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) – Tarptautinį matematikos ir gamtos mokslų tyrimą – organizuoja IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) – Tarptautinė švietimo pasiekimų vertinimo asociacija.

Nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų duomenimis, 8 klasės mokinių, pasiekiančių pagrindinį ir aukštesnįjį lygmenį, dalis (proc.) neatitiko *Strategijoje* užsibrėžtų siekinių nė vienoje iš vertinamų sričių (lietuvių kalbos, matematikos, gamtos ir socialinių mokslų). Nėgana to, lyginant su pirmaisiais, 2003-iaisiais, *Strategijos* įgyvendinimo metais, padėtis pablogėjo, išskyrus socialinius mokslus (žr. 87 pav.). Šie duomenys prieštarauja minėtai tarptautiniais tyrimais nustatytoms mokinių pasiekimų kaitos tendencijoms: pagal juos pasiekimų lygis beveik nekinta (PISA) arba gerėja (TIMSS). Nesutapimai gali būti aiškinami skirtingais vertinimo objektais: PISA tyrimu vertinamas bendrasis skaitymo, matematinis ir gamtamokslinis raštingumas, būtinas šiuolaikinio žmogaus gyvenime; TIMSS – mokyklinių dalykų turinio žinios ir gebėjimai, o nacionaliniais tyrimais – dar ir kiti dalykai – mokyklinių programų įgyvendinimas, ugdymo kokybė, lygios galimybės ir kt.

87 pav. Aštuntokų pasiekimai pagal Nacionalinius mokinių pasiekimų tyrimus: mokinių, pasiekiančių pagrindinį ir aukštesnįjį lygmenį, dalis (proc.)

Duomenų šaltiniai: ŠVIS, NEC

Lietuvos aštuntokai 2009 metais dalyvavo Tarptautiniame pilietinio ugdymo ir pilietiškumo tyrime (ICCS – *International Civic and Citizenship Education Study*)¹⁰⁷, kuris yra 1999 m. Pilietinio ugdymo tyrimo CIVED (*Civic Education Study*) (jame Lietuva taip pat dalyvavo) tęsia. Šio tyrimo testu buvo vertinamos pilietinės žinios (faktų žinojimas ir supratimas, priežastingumo suvokimas) ir jų pokyčiai lyginant su CIVED 1999 tyrimo duomenimis. Lietuvos rezultatų vidurkis – 505 taškai – artimas visų tyrime dalyvavusių šalių vidurkiui (500 taškų) ir šiek tiek atsilieka nuo Europos šalių vidurkio (514 taškų). Apibendrintas rezultatas per dešimtmetį nepakito. Pagal lygmenis rezultatai pasiskirstė taip:

- 1-ojo lygmens nepasiekė 9 proc. aštuntokų (tarptautinis nepasiekusiųjų vidurkis – 16 proc.);

¹⁰⁷ Inicijuoja ir koordinuoja IEA.

- 1-ąjį lygmenį pasiekusiųjų buvo 28 proc.;
- 2-ąjį lygmenį pasiekusiųjų buvo 39 proc.;
- 3-įjį lygmenį pasiekusiųjų buvo 24 proc. (tarptautinis vidurkis – 28 proc.).

Taigi Lietuvos mokiniai gerokai rečiau nei vidutiniškai visų tyrime dalyvavusių šalių mokiniai nepasiekia žemiausio pasiekimų lygmens ir šiek tiek rečiau pasiekia aukščiausią lygmenį.

Mokinių pasiekimams turi įtakos įvairūs švietimo veiksniai: ugdymo programos ir mokyimo priemonės, mokytojų kompetencija ir noras dirbti, ugdymo organizavimas mokyklose. *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu buvo dirbama pagal dvi pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias (nacionalines) programas – 2003 ir 2008 metų, taigi du kartus turėjo būti atnaujinami arba rengiami nauji vadovėliai, drauge tobulinamos mokytojų kompetencijos. Tai buvo nelengvas metas mokykloms, vertės išgyventi tam tikrą įtampą.

OECD TALIS (Tarptautinio mokymo ir mokymosi tyrimo) 2008 m. duomenimis, Lietuvai, lyginant su kitomis šalimis, būdingas šiek tiek aukštesnis už vidurkį mokytojų išsilavinimas, tačiau didelė vyresnio amžiaus mokytojų dalis ir labai maža vyrų mokytojų dalis (15 proc.; tyrimo šalių vidurkis – 30 proc.). Atsakydami į klausimą, kas trukdo mokyti, net 60,6 proc. apklaustų mokyklų vadovų nurodė, kad trūksta *kvalifikuotų* mokytojų. Lietuva 2008 m. lenkė šalių vidurkį pagal mokytojų, kurie dalyvavo profesinės raidos renginiuose, dalį, tačiau atsiliko pagal renginiuose praleistų dienų skaičių. Šiuo metu Lietuvoje nėra nacionalinio pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ar jo koordinavimo centro, tad, nors mokytojai dalyvauja įvairiuose projektuose, kurių dalis yra jiems skirti mokymai, ir gali tobulinti kvalifikaciją regioniniuose mokytojų švietimo centruose, jų mokymasis yra labai netolygus, kartais – atsitiktinis.

Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros duomenimis, silpniausia mokyklų veiklos sritis yra ugdymas ir mokymasis¹⁰⁸, ypač – ugdomasis vertinimas, kuris liudija mokytojų gebėjimus matyti kiekvieną mokinį, suvokti jo mokymosi poreikius ir teikti apie tai informaciją mokiniui, taip pat mokytojų gebėjimą apmąstyti ugdymo procesą. PISA 2009 tyrimo dalis, skirta mokyklos veiksniams, atskleidė, kad mokinių pasiekimus gerina jų vertinimo duomenų naudojimas mokyklos pažangai stebėti, taip pat kad šiuo požiūriu yra veiksmingas mokyklos savarankiškumas, derinamas su atsiskaitomumu. Be to, ypač svarbūs mokyklos lūkesčiai dėl mokinių pasiekimų: pasiekimų skirtumai tarp tų Lietuvos mokyklų, kurias mokinių tėvai laiko keliančiomis didelius reikalavimus, ir tų, kuriose reikalavimai žemi, yra apie 80 taškų¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Šaltinis: Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė. Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas, 2011.

¹⁰⁹ Pasiekimų vidurkis pagal šį tyrimą – 500 taškų, taigi 80 taškų skirtumas laikytinas dideliu.

Jaunimo ir suaugusiųjų pilietinis aktyvumas

11 siekinys. Plėtojant Lietuvos švietimą, iki 2012 metų pasiekiami, kad jaunimo ir suaugusiųjų, dalyvaujančių nevyriausybinių ir visuomeninių organizacijų veikloje, skaičius išaugtų bent dvigubai.

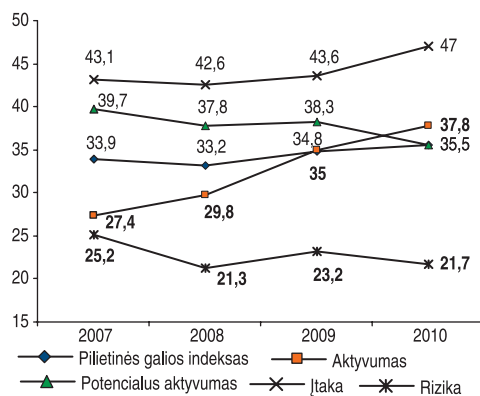
- Šiam siekiui įgyvendinti turi įtakos jaunimo pilietiškumo ugdymas ir visos visuomenės pilietinio aktyvumo skatinimas. Pilietinis aktyvumas matuojamas pilietinės galios indeksu. Tyrimų rezultatai rodo, kad Lietuvos gyventojų pilietinės galios indeksas, nors ir nežymiai, bet didėja: nuo 33,9 balų iš 100 galimų 2007 m. jis padidėjo iki 35,5 balų 2010 m.
- Didėja Lietuvos gyventojų savo įtakos suvokimas ir aktyvumas vietos bendruomenės veikloje: 2010 m. 2 kartus daugiau respondentų nurodė, kad dalyvavo tokioje veikloje, palyginti su 2007 m. Tačiau Lietuvos gyventojai pilietinį aktyvumą laiko rizikingesniu, nei laikė 2007 m.
- Lietuvos jaunimo pilietinės galios indeksas (38,9 balo iš 100 galimų) yra didesnis nei vyresnių gyventojų.
- Pilietinės visuomenės instituto tyrimai rodo, kad besimokančio jaunimo pilietinės galios indeksas susijęs su pilietiniu ugdymu bendrojo ugdymo mokyklose. Tai galima laikyti *Ilgalaikės pilietinio ir tautinio ugdymo programos* poveikiu.
- Tarptautinio pilietinio ugdymo ir pilietiškumo tyrimo (ICCS) 2009 m. duomenys parodė, kad Lietuvos mokinių pilietinių žinių lygis liko toks pat kaip 1997 m.

Pilietinės visuomenės institutas nuo 2007 metų skelbia pilietinės galios indekso (PGI) tyrimų duomenis. **Pilietinės galios indeksas** skirtas vertinti Lietuvos gyventojų domėjimąsi viešaisiais reikalais, pilietinį dalyvavimą ir jo potencialą, požiūrį į savo pilietines galias ir aplinkos palankumą pilietinei veiklai. Šiuo metu jau galima palyginti ketverių metų – 2007, 2008, 2009, 2010 – duomenis. Pilietinės visuomenės instituto tyrimo duomenimis, 2007–2010 m. m. bendras Lietuvos gyventojų pilietinės galios indeksas šiek tiek padidėjo. 2007 m. jis buvo 33,9 balo iš 100 galimų, o 2010 m. – 35,5 balo. Per tą laiką padidėjo Lietuvos gyventojų aktyvumas, savo įtakos suvokimas. Tačiau pilietinė veikla 2010 m. buvo laikoma labiau rizikinga nei 2007 m.

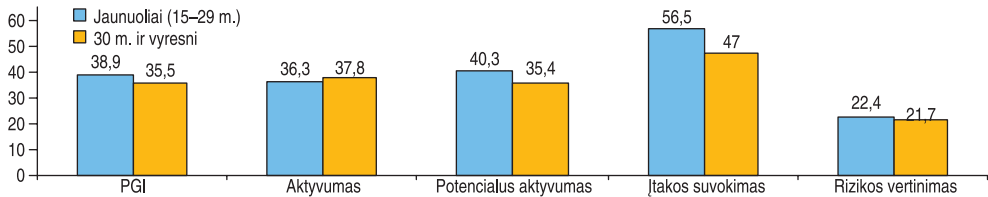
Lietuvos gyventojai 2010 m. aktyviau dalyvavo pilietinėje veikloje, palyginti su 2007 m., tačiau jų ketinimai aktyviai dalyvauti sprendžiant įvairias problemas sumažėjo (žr. 88 pav.). Padidėjo gyventojų dalyvavimas vietos bendruomenės veikloje – 2010 m. tokioje veikloje dalyvavo 34 proc. respondentų, tai yra 2 kartus daugiau nei 2007 m. (17 proc.). Tačiau nurodžiusių, kad dalyvavo visuomeninių organizacijų, judėjimų veikloje, dalis padidėjo nežymiai: nuo 9 proc. 2007 m. iki 11 proc. 2010 m.

2010 m. jaunimo pilietinės galios indeksas (38,9 balo iš 100 galimų) yra 3,4 balo didesnis nei vyresnių Lietuvos gyventojų (35,5 balo) (žr. 89 pav.).

88 pav. Lietuvos gyventojų pilietinės galios indekso kaita 2007–2010 m.

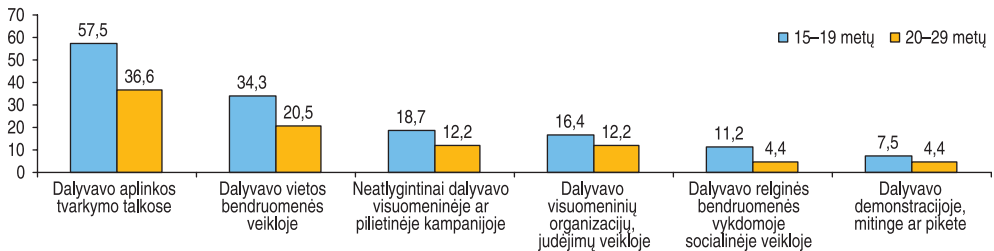
Duomenų šaltinis: Pilietinės visuomenės institutas

89 pav. Jaunuolių (15–29 metų) ir vyresnių Lietuvos gyventojų pilietinės galios indeksas 2010 m.

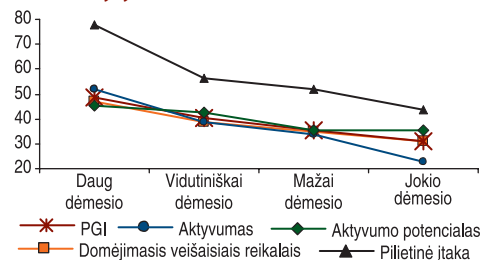
Duomenų šaltinis: Pilietinės visuomenės institutas

Jaunimo aktyvumas 2010 m. buvo nežymiai mažesnis nei vyresnių gyventojų (jaunimo – 36,3 balo, o vyresnių gyventojų – 37,8 balo). Tačiau potencialaus jaunimo pilietinio aktyvumo bei įtakos suvokimo indeksai (atitinkamai 40,3 balo ir 56,5 balo) buvo didesni už vyresnių gyventojų. Pilietinio aktyvumo riziką Lietuvos jaunimas vertino panašiai kaip ir vyresnieji gyventojai (jaunimas – 22,4 balo, vyresni – 21,7 balo).

Lyginant 15–19 metų ir 20–29 metų jaunuolių dalyvavimą įvairioje veikloje matyti, kad mokyklinio amžiaus jaunuoliai aktyviau dalyvauja vietos bendruomenės veikloje, visuomeninėse ar pilietinėse kampanijose, visuomeninių organizacijų, judėjimų veikloje, religinių bendruomenių vykdomoje socialinėje veikloje (žr. 90 pav.). 20–29 metų jaunuoliai aktyvesni už mokyklinio amžiaus jaunuolius pranešant apie įstatymų pažeidimus, aukojant pinigus labdarai, pasirašant įvairias peticijas, boikotuojant kokios nors šalies ar firmos produktus, susitinkant su žurnalistais, kreipiantis į politikus, advokatus dėl viešojo, kolektyvinio intereso gynimo ir t. t.

90 pav. 15–19 ir 20–29 metų jaunuolių dalyvavimas (dalis proc.) pilietinėje veikloje 2010 metais

Duomenų šaltinis: Pilietinės visuomenės institutas

91 pav. Pilietiniam ugdymui bendrojo ugdymo mokykloje skiriamo dėmesio ir mokinių pilietinės galios indekso ryšys

Duomenų šaltinis: Pilietinės visuomenės institutas

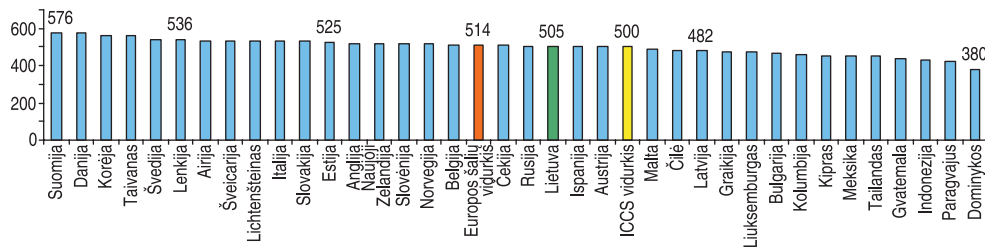
2010 m. Pilietinės visuomenės tyrimo instituto atlikti tyrimai rodo glaudų mokinių pilietinio ugdymo ir jų pilietinės galios indekso ryšį (žr. 91 pav.). Analizuojant respondentų atsakymus į klausimus, kiek jų mokykloje buvo skirta dėmesio pilietiniam ugdymui ir kiek naudingas asmeniškai jiems buvo pilietinio ugdymo dalykas, paaiškėjo, kad atsakiusių „labai naudingas“, „naudingas“, „skyrė daug dėmesio“, „skyrė vidutiniškai dėmesio“ pilietinės galios indeksas, aktyvumo potencialas, domėjimosi viešaisiais reikalais, aktyvumo indeksai ir ypač pilietinės įtakos indeksas buvo didesni.

Aptarti tyrimai patvirtino didelį mokyklos vaidmenį ugdant jaunuolių pilietinį aktyvumą, tačiau ryšys tarp pilietiniam ugdymui mokykloje skiriamo dėmesio ir mokinių politinio išprusimo nebuvo tirtas.

Pilietinėms žinioms įvertinti yra skirtas IEA (*International Association for the Evaluation of Educational Achievement*) inicijuojamas ir koordinuojamas Tarptautinis pilietinio ugdymo ir pilietiškumo tyrimas ICCS (*International Civic and Citizenship Education Study*), kuriame Lietuva dalyvavo 1999 ir 2009 m. Pirmas toks tyrimas buvo atliktas 1971 m., jame dalyvavo 9 šalys, 1999 m. tyrime – 28 šalys, 2009 m. – 38 šalys.

2009 m. ICCS tyrimo duomenimis, Lietuvos mokinių pilietinių žinių įvertinimas nežymiai skiriasi nuo tyrime dalyvavusių šalių mokinių įvertinimo vidurkio ir yra šiek tiek žemesnis už tyrime dalyvavusių Europos šalių vidurkį. Lietuvos mokinių pilietinių žinių lygis nuo 1999 m. beveik nepasikeitė.

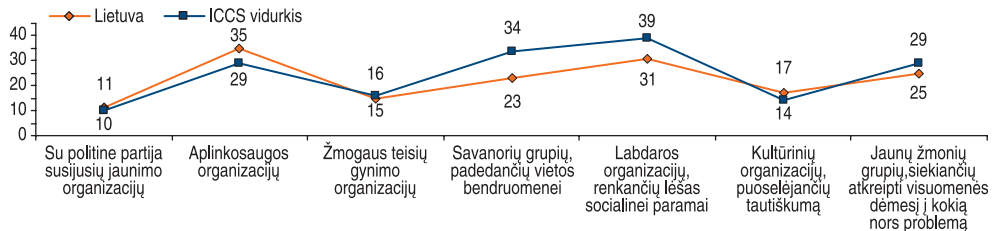
92 pav. ICCS 2009 tyrime dalyvavusių šalių mokinių pilietinių žinių lygis (balais)

Duomenų šaltinis: ICCS

Lietuvos mokiniai dažniau negu vidutiniškai (lyginant visus ICCS dalyvius) dalyvavo aplinkosaugos organizacijų veikloje (35 proc.) ir kultūrinių organizacijų, puoselėjančių tautiškumą, veikloje (34 proc.) (žr. 93 pav.). Rečiau dalyvavo savanorių grupių, padedančių vietos bendruomenei, ir labdaros organizacijų, renkančių lėšas socialinei paramai, veikloje (23 proc. ir 31 proc.). Visi šie skirtumai yra statistiškai reikšmingi.

93 pav. Lietuvos mokinių dalyvavimas (dalis proc.) visuomeninėje veikloje už mokyklos ribų

Duomenų šaltinis: ICCS

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu iki 2006 m. buvo vykdoma *Pilietinio ugdymo įgyvendinimo švietimo įstaigose programa*¹¹⁰. Pilietinio ir tautinio ugdymo gairės ir tikėtini rezultatai buvo detalizuoti *Bendrojoje pilietinio ugdymo programoje ir pilietinio ugdymo išsilavinimo standartuose 8 ir 10 klasėms*¹¹¹. 2006 m. buvo patvirtinta *Ilgalaikė pilietinio ir tautinio ugdymo programa*¹¹². Galima teigti, kad vykdoma jaunimo pilietinio ugdymo politika sudarė sąlygas teigiamiems jaunimo pilietinių nuostatų ir elgsenos pokyčiams.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1105 „Dėl šalies programų patvirtinimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. liepos 25 d. nutarimo Nr. 882 „Dėl Rytų Lietuvos rajonų socialinio plėtojimo 1996–2000 metų programos“ papildymo“ (Žin., 1998, Nr. 81-2281).

¹¹¹ Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. liepos 5 d. įsakymas Nr. ISAK-1086 „Dėl Bendrosios pilietinio ugdymo programos ir pilietinio ugdymo išsilavinimo standartų 8 ir 10 klasėms tvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 108-4058).

¹¹² Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. rugsėjo 19 d. nutarimas Nr. X-818 „Dėl Ilgalaikės pilietinio ir tautinio ugdymo programos patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 102-3939).

Užsienio kalbų mokymasis bendrojo ugdymo mokyklose

12 siekinys. Ne mažiau kaip 70 procentų mokinių, baigiančių pagrindinę bendrojo ugdymo mokyklą, pirmosios užsienio kalbos įgūdžiai atitiktų siūlomą „Slenksčio“ lygmenį; ne mažiau kaip 70 procentų mokinių, baigiančių vidurinę bendrojo ugdymo mokyklą, būtų įgiję: pirmosios užsienio kalbos įgūdžius, atitinkančius „Aukštumos“ lygmenį, o antrosios užsienio kalbos – „Slenksčio“ lygmenį.

- Per 2003–2012 metus šalies bendrojo ugdymo mokyklose nuosekliai rūpinamasi užsienio kalbų mokymo(si) kokybe, tačiau Lietuvoje kol kas nėra tiriama, kiek procentų mokinių, baigiančių pagrindinę bendrojo ugdymo mokyklą, yra įgiję pirmosios užsienio kalbos gebėjimus, atitinkančius Europos Sąjungos nustatytą „Slenksčio“ lygmenį, ir kiek procentų mokinių, baigiančių vidurinę mokyklą, yra įgiję pirmosios užsienio kalbos gebėjimus, atitinkančius „Aukštumos“ lygmenį, ir antrosios užsienio kalbos gebėjimus, atitinkančius „Slenksčio“ lygmenį.
- Užsienio kalbų dalyko bendrosios programos yra pateikiamos kursais, orientuotais į Europos Tarybos siūlomus A1 ir A2, B1 ir B2 kalbos mokėjimo lygius, o mokiniams rekomenduojama rinktis tuos užsienio kalbų mokymosi kursus, kurie atitinka jų užsienio kalbų pasiekimus.

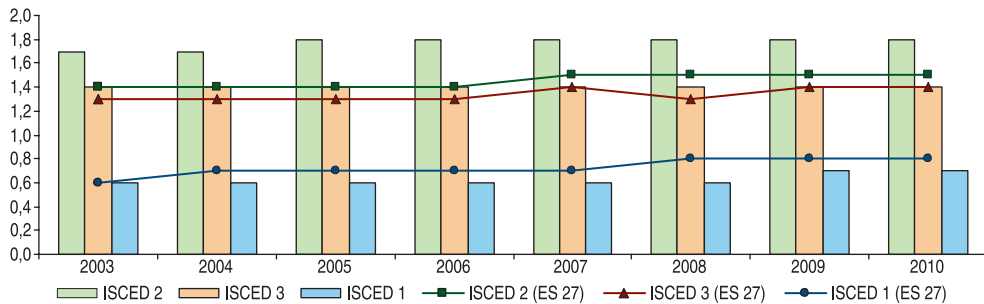
Strategijoje pabrėžiama, kad bendrojo ugdymo mokykloje turėtų būti stiprinamas užsienio kalbų mokymasis. Siekta, kad visi vidurinio ugdymo (brandos) programą baigę mokiniai galėtų bendrauti dviem užsienio kalbomis. Numatyta, kad geras dviejų trijų užsienio kalbų mokėjimas turi tapti natūralia aukštojo išsilavinimo dalimi.

2008 m. atnaujintų Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų ir 2011 m. atnaujintų Bendrųjų vidurinio ugdymo programų įgyvendinimas mokyklose padėjo sudaryti prielaidas užsienio kalbų mokymo kokybei gerinti, nes buvo orientuojamasi į bendrųjų kompetencijų, tarp kurių yra ir bendravimo užsienio kalba kompetencija, ugdymą.

Užsienio kalbų ugdymo programose mokinių pasiekimai aprašyti pagal atitinkamus kalbinės komunikacinės kompetencijos pasiekimų lygius, pateikiamus Bendruosiuose Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenyse (2008). Lietuvoje kol kas nėra tiriama, kiek procentų mokinių, baigiančių pagrindinę bendrojo ugdymo mokyklą, yra įgiję pirmosios užsienio kalbos gebėjimus, atitinkančius „Slenksčio“ lygmenį, ir kiek procentų mokinių, baigiančių vidurinę mokyklą, yra įgiję: pirmosios užsienio kalbos gebėjimus, atitinkančius „Aukštumos“ lygmenį, ir antrosios užsienio kalbos gebėjimus, atitinkančius „Slenksčio“ lygmenį.

Lietuvoje, kaip ir Europos Sąjungoje, vidutiniškai daugiausia užsienio kalbų mokosi ISCED 2 lygmens mokiniai, tai yra tie, kurie mokosi pagal pagrindinio ugdymo programas. 2010 m. Lietuvoje jie vidutiniškai mokėsi 1,8 kalbos, nuo *Strategijos* įgyvendinimo pradžios šis rodiklis padidėjo nežymiai – 0,1 proc. punkto. Pažymėtina, kad Lietuvos mokiniams, besimokantiems pagal pagrindinio ugdymo programą, mokyti dviejų užsienio kalbų yra privaloma, ir kad padėtis Lietuvoje yra geresnė nei ES šalių vidurkis (1,5).

ISCED 3 (vidurinio ugdymo) lygmens mokinių užsienio kalbų mokymasis *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu nekito – mokiniai rinkosi vidutiniškai 1,4 kalbos.

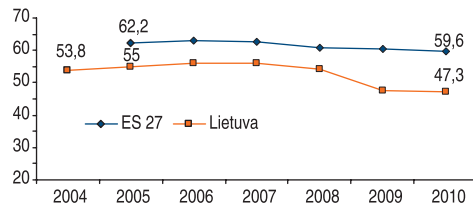
94 pav. Vidutinis užsienio kalbų, kurių mokėsi Lietuvos ir ES 27 šalių trijų mokymosi lygmenų (ISCED 1, 2 ir 3) mokiniai, skaičius

Duomenų šaltinis: Eurostatas

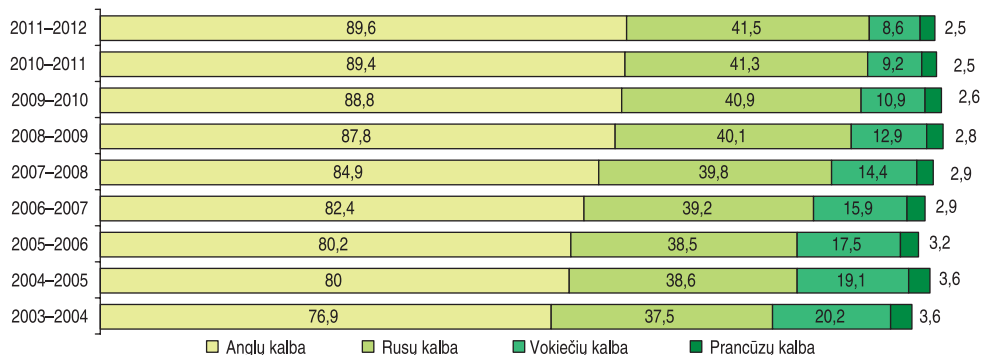
Nuo 2003 metų ir Lietuvoje, ir ES šalyse mažėja ISCED 3 lygmens mokinių, besimokančių dvi ir daugiau užsienio kalbas. 2010 m. tokių mokinių Lietuvoje buvo 47,3 proc., o ES 27 šalių vidurkis buvo 59,6 proc. Antrosios užsienio kalbos mokymasis bendrojo ugdymo mokyklos vidurinio ugdymo programos mokiniams nėra privalomas.

Nuo 2009 m. padidėjo vidutinis užsienio kalbų, kurių mokosi ISCED 1 lygmens (pradinis ugdymas) mokiniai, skaičius; 2010 m. jis pasiekė 0,7. Tai sietina su ankstyvojo užsienio kalbų mokymosi įgyvendinimu pradinio ugdymo pakopoje. Tačiau šis skaičius yra šiek tiek mažesnis už ES 27 šalių vidurkį (0,8) (žr. 94 pav.).

Per 2003–2012 metus nuolat gausėjo mokinių, kurie rinkosi mokytis anglų ir rusų kalbų. 2003–2004 m. m. anglų kalbos mokėsi 76,9 proc. mokinių, o 2011–2012 m. m. jų padaugėjo iki 89,6 proc. Besimokančiųjų rusų kalbos nuo 2003–2004 m. m. iki 2011–2012 m. m. padaugėjo 4 proc. punktais. Kita vertus, mažėjo mokinių, kurie rinkosi mokytis vokiečių ir prancūzų kalbų, pavyzdžiui, vokiečių kalbos 2003–2004 m. m. mokėsi 20,2 proc. mokinių, o 2011–2012 m. m. – tik 8,6 proc. Dažniausiai Lietuvos mokiniai renkasi mokytis anglų kalbą, kuri tampa pagrindine tarptautinio bendravimo kalba (žr. 96 pav.).

95 pav. Vidurinio ugdymo (ISCED 3) lygmens mokinių, kurie mokosi dviejų užsienio kalbų, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: Eurostatas

96 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių, kurie mokosi užsienio kalbos, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: LSD

Tikslųjų ir gamtos mokslų populiarumo didinimas

13 siekinys. Vaikinių ir merginų, baigiančių matematikos, informatikos, gamtos mokslų ir technologijų studijas, skaičiaus santykinis skirtumas sumažėtų bent perpus.

- Per 2003–2010 metus gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų studijas baigiančių vyrų ir moterų dalies skirtumas ne tik kad nesumažėjo, bet išaugo nuo 29,4 iki 33,5 proc. punkto.
- Gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų absolventų, tenkančių 1000-iui 20–29 metų gyventojų, rodiklio reikšmė 2007 metais atitiko tų metų *Strategijos* siekinį (12), tačiau vėliau ji mažėjo ir 2011 metais tesudarė tik 11,3 bei nesiekė 2012 metams numatyto *Strategijos* siekinio (13,5).
- Per 2003–2010 metus Lietuva buvo viena iš pirmaujančių Europos Sąjungos šalių pagal 1000-iui 20–29 metų gyventojų tekusį matematikos, gamtos mokslų ir technologijų studijas baigusiu moterų skaičių.
- 2009 m. Lietuvoje šio rodiklio reikšmė (10,9) Europos Sąjungoje buvo aštunta pagal dydį ir viršijo jos šalių vidurkį.

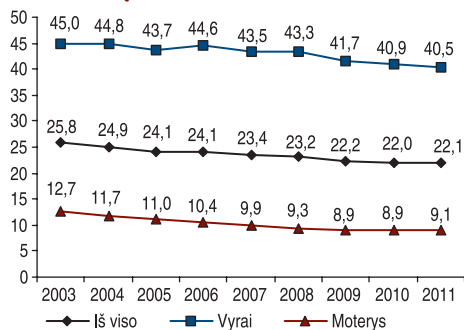
Šalies gyventojų gamtamokslinis ir technologinis raštingumas yra svarbus šalies ekonomiam augimui, tarptautiniam konkurencingumui. Visuomenėje egzistuojantys stereotipai, susiję su lytiškumu, ir nevienodas lyčių traktavimas švietimo sistemoje gali turėti neigiamos įtakos šalies ekonomiam vystymuisi ir socialinei sanglaudai. Todėl modeliuojant politiką ir strategiją švietimo rezultatams gerinti būtina atsižvelgti į lyčių lygybės aspektą.

Nuo 2003 metų studijuojančiųjų aukštosiose mokyklose gamtos, technikos ir taikomuosius mokslus dalis, palyginti su visais aukštojo mokslo studentais, mažėjo 3,7 proc. punkto ir 2010 m. sudarė 22,1 proc. (žr. 97 pav.). Per šį laikotarpį tiek pat mažėjo ir šiuos mokslus studijuojančių moterų dalis, vyrų kiek labiau – apie 4,5 proc. punkto. Tačiau vyrų, studijuojančių gamtos, technikos ir taikomuosius mokslus aukštosiose mokyklose, dalis 2003 m. buvo 3,5 karto didesnė nei moterų, o 2010 m. – 4,5 karto didesnė.

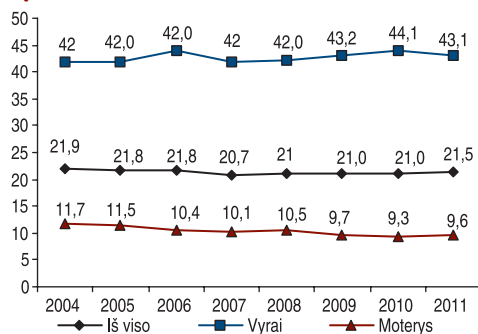
Gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų absolventų dalis per 2003–2010 metus šalyje kito nežymiai: sumažėjo tik 0,9 proc. punkto. 2010 m. tokių absolventų buvo 21,5 proc. (žr. 98 pav.). Per šį laikotarpį vyrų, baigusiu šias studijas, dalis išaugo, o moterų – sumažėjo, todėl vyrų ir moterų dalies skirtumas išaugo nuo 29,4 iki 33,5 proc. punkto ir dar labiau nutolo nuo *Strategijoje* iškelto siekinio.

Per 2003–2010 metus gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų absolventų, tenkančių 1000-iui 20–29 metų gyventojų, skaičius išaugo nuo 16,3 iki 19,2 (žr. 99 pav.). Gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų absolventų, tenkančių 1000-iui 20–29 metų gyventojų, skaičius iki 2005 m. augo, o vėliau mažėjo, tačiau 2007 m. buvo pasiekta *Strategijoje* numatyta reikšmė – 12. Nuo 2007 m. iki 2010 m. šis rodiklis mažėjo nuo 12 iki 11, o 2011 m. vėl siek tiek ūgtelėjo iki 11,3, tačiau nesiekė 2012 metams numatyto *Strategijos* siekinio (13,5). 2011 m. iš 1000-io 20–29 metų gyventojų, baigusiu gamtos, technikos ir taikomuosius mokslus, vyrų buvo 2,4 kartus daugiau nei moterų.

97 pav. Gamtos, technikos ir taikomojus mokslus studijuojančiųjų dalis (proc.) lyginant su bendru studentų skaičiumi

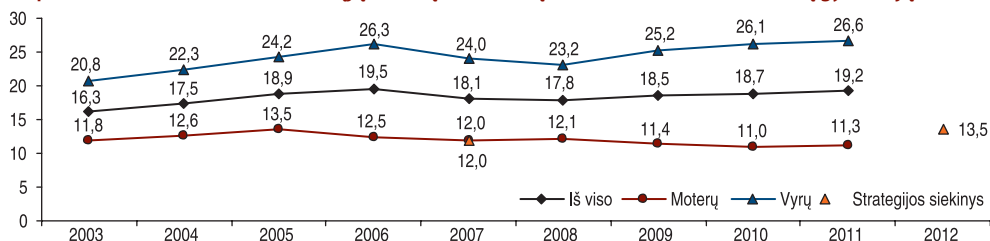

98 pav. Gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų absolventų dalis (proc.) lyginant su bendru studentų skaičiumi

Duomenų šaltinis: LSD

99 pav. Gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų absolventų skaičius 1000-iai 20–29 metų gyventojų

Duomenų šaltinis: ŠVIS

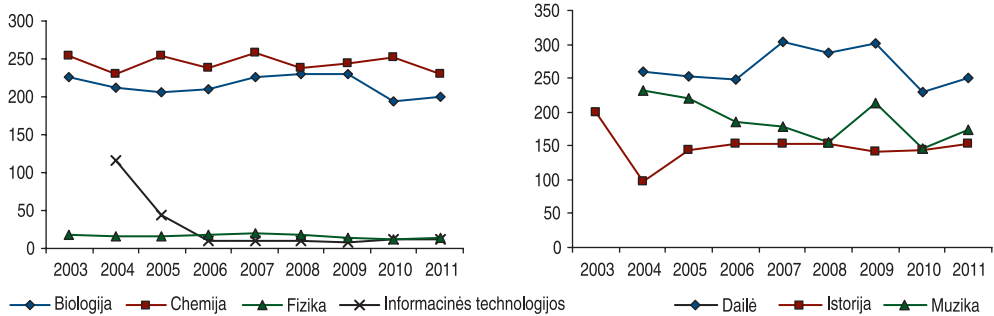
Mažesnių merginų, studijuojančių šiuos mokslus, skaičių galima aiškinti Lietuvos visuomenėje įsišaknijusia stereotipine nuostata, kad merginos yra „tinkamesnės“ studijuoti humanitarinius ir socialinius mokslus, o vaikinai – biomedicinos ir technikos mokslus. Tai patvirtina toliau pateikiami 2008 m. Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto mokslininkų grupės atlikto tyrimo „Mokinės ir studentės tiksluosiuose moksluose“¹¹³ duomenys. Jie atskleidė, kad fizinių ar technologijos mokslų studentės susiduria su lyčių vaidmenų stereotipais, o kartu ir neigiama nuomone apie jų studijas ir karjeros fizinių ar technologijos mokslų srityse galimybes. Tokie stereotipai vis dar palaikomi visuose visuomenės, universiteto, mokyklos lygmenyse. Todėl, tyrėjų požiūriu, jei nebus kuriamos ir diegiamos specialios fizinius ir technologijos mokslus (ypač tų sričių, kuriose merginos sudaro mažumą) studijuojančias merginas palaikančios priemonės ir jei nebus dedamos pastangos didinti universitetuose dirbančių dėstytojų sąmoningumą socialinės lyčių lygybės klausimais, labai tikėtina, kad padėtis nesikeis ar net blogės.

Nacionalinio egzaminų centro duomenys tai patvirtina. Analizuojant 2003–2011 metų valstybinių brandos egzaminų pasirinkimus lyties aspektu, matyti tendencija, kad gamtos mokslų – biologijos ir chemijos – valstybinius egzaminus laikyti rinkosi maždaug 2–2,5 karto daugiau merginų nei vaikinių, o fizikos egzaminą rinkosi labai maža dalis merginų: maždaug 5–8 kartus mažiau nei vaikinių (žr. 100 pav.). Informacinių technologijų valstybinį egzaminą 2004 metais

¹¹³ http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/sb/LT_mm_tiksl_moksl.pdf.

rinkosi šiek tiek daugiau merginų nei vaikinių, tačiau jau 2005 metais padėtis iš esmės pasikeitė: šio dalyko valstybinį egzaminą rinkosi 2,3 karto daugiau vaikinių nei merginų. 2006–2011 metais šis santykis dar labiau išaugo vaikinių naudai: informacinių technologijų valstybinį egzaminą rinkosi jau maždaug 8–11 kartų daugiau vaikinių nei merginų. Tuo tarpu socialinių mokslų srityje matyti tendencija, kad valstybinius egzaminus renkasi laikyti 1,5–3 kartus daugiau merginų nei vaikinių.

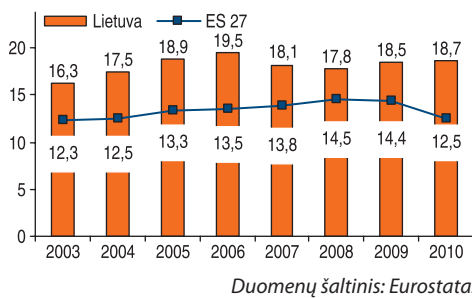
100 pav. Valstybinius brandos egzaminus pasirinkusių laikyti merginų skaičius, tenkantis 100 vaikinių

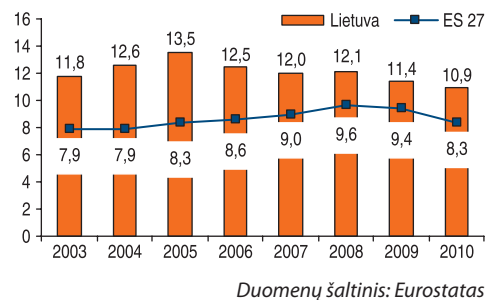
Duomenų šaltinis: NEC

Per 2003–2010 metus Lietuvoje matematikos, gamtos mokslų ir technologijų mokslus baigusių asmenų skaičius, tenkantis 1000-iai 20–29 metų gyventojų, išaugo nuo 16,3 iki 18,7, o moterų nežymiai sumažėjo (nuo 11,8 iki 10,9) (žr. 101 ir 102 pav.). Visą šį laikotarpį Lietuvos abiejų rodiklių reikšmės viršijo atitinkamus Europos Sąjungos šalių vidurkius.

101 pav. Gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų absolventų skaičius, tenkantis 1000-iai 20–29 metų gyventojų Lietuvoje ir ES

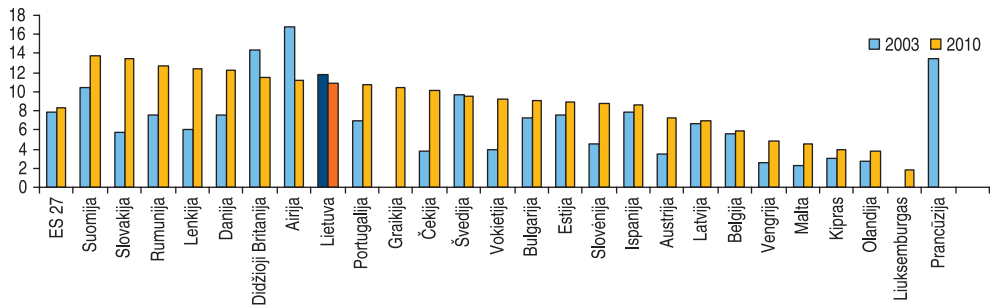
102 pav. Gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų studijas baigusių moterų skaičius 1000-iai 20–29 metų gyventojų Lietuvoje ir ES

Lyginant su 2003 m., 2010 m. Europos Sąjungoje 1000-iai 20–29 metų gyventojų tenkančių matematikos, gamtos mokslų ir technologijų studijas aukštosiose mokyklose baigusių moterų dalis dvidešimtyje šalių padidėjo, keturiose (tarp jų ir Lietuvoje) sumažėjo (žr. 103 pav.).

2010 m. Lietuvoje 1000-iai gyventojų teko 10,9 matematikos, gamtos mokslų ir technologijų studijas aukštosiose mokyklose baigusių moterų. Ši reikšmė Europos Sąjungoje buvo aštunta pagal dydį ir viršijo Europos Sąjungos šalių vidurkį. Didesnė negu Lietuvoje šio rodiklio reikšmė buvo Suomijoje, Slovakijoje, Rumunijoje, Lenkijoje, Danijoje, Didžiojoje Britanijoje ir Airijoje.

103 pav. Matematikos, gamtos mokslų ir technologijų studijas aukštosiose mokyklose baigusių 20–29 metų moterų skaičius 1000-iai gyventojų ES šalyse 2003 ir 2010 m.

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Santrumpos, paaiškinimai

BVP – bendrasis vidaus produktas

ES – Europos Sąjunga

Eurostatas – Europos Komisijos statistikos tarnyba

ISCED – Tarptautinė standartizuota švietimo klasifikacija

ITC – Švietimo informacinių technologijų centras

NEC – Nacionalinis egzaminų centras

ŠMM – Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija

LSD – Lietuvos statistikos departamentas

SADM – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

ŠVIS – Švietimo valdymo informacinė sistema

Vidutinis mėnesinis **bruto darbo užmokestis** – ikimokestinis darbo užmokestis (neatskaičius gyventojų pajamų ir valstybinio socialinio draudimo mokesčių, kuriuos moka darbuotojas).

Vidutinis mėnesinis **neto darbo užmokestis** – pomokestinis darbo užmokestis (iš vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio atėmus gyventojų pajamų ir valstybinio socialinio draudimo mokesčius, kuriuos moka darbuotojas).

Švietimo lygmenys pagal Tarptautinę standartizuotą švietimo klasifikaciją (ISCED 1997)

0 lygmuo	Ikimokyklinis ugdymas
1 lygmuo	Pradinis ugdymas
	Pirmoji pagrindinio ugdymo pakopa
2 lygmuo	Žemesnysis vidurinis ugdymas
	Antroji pagrindinio ugdymo pakopa
3 lygmuo	(Aukštesnysis) vidurinis ugdymas
4 lygmuo	Aukštojo mokslo laipsnio nesuteikiantis mokymas baigus vidurinę mokslą
5 lygmuo	Pirmoji aukštojo mokslo pakopa, nesuteikianti aukštesnio lygio mokslinės kvalifikacijos
6 lygmuo	Antroji aukštojo mokslo pakopa, suteikianti aukštesnio lygio mokslinę kvalifikaciją

Valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimas 2003–2012

Medžiaga diskusijoms

2012-08-08. Tiražas 1 500 egz.

Išleido Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius